آراء الملل

اثر

سری کریدی

ممتلی

کتابجی آراکل

استانبول

(ا. م.) شرکت مرتبیه مطبعه‌سی — باب عالی جاده‌سنده نومرو ٥٢

١٣٠٣

شرکت مرتبیه مطبعه‌سی — باب عالی جاده‌سی
نومرو ۵۲

طوغری سوز

مقدما بو مجموعه‌نك مأخذینه یازمش اولدیغم «تمهید» ده شو وجه ایله فتح مقال ایتمشدم، دیمشدم که:

«تحدیث مفاخری یولنده تعبیر لائق بولمقدن عاجز اولدیغمز ذات شوکتسمات حضرت پادشاهینك تعمم انتشار معارف جهتنه معطوف ومصروف اولان جلائل همم شاهانه‌لری آثارندندرکه عصرمزده هر الی قلم طوتان بوالهوس، اخلافه بر یادکار اهداسنه هوس ایدرك آز زمانده پك چوق مأثر بدیعه جلوه نمای ساحهٔ ظهور اولمشدر.

«بو مسلمدرکه، هرهانکی مؤلفك وجدانه مراجعت اولنسه، قلمنی اهتزازه کتیرن بری ـ استفادهٔ انام، او

بری ـ ابقای نیکنام آرزولرندن عبارت ایکی سائقهٔ جبلی
ایدوکنی اعتراف ایدر.»

ایشته بو عبد عاجزی دخی او یولده تحریك خامهٔ غیرته
خواهشاندیرن مجرد او سوق طبیعی در.

دیکر بر اثر عاجزانه‌مده‌ده شو نظمی کشیدهٔ سلك
ارتجال ایتمشدم، دیمشدم که:

نامی آکدیران آنجق اثریدر کشینك
اثر خیری اولان کیمسه‌نك اولمز نامی
نامی آکدیره‌جق بر اثری اولمیانك
قورور اصل شجر عزتی اولماز نامی

—

ینه او مقدمه‌ده دیمشدم که:

«استطاعت علمیه‌م نه قدر آز ایسه هوسم او قدر
چوق، کندم نه درجه ادنی ایسه‌م همتم او درجه عالیدر!»

ایشته مجرد بو معنادر که، بکا فوق الاقتدار نشر آثاره

اشارتفرمای اجتسار اولیور. یوقسه حد ناشناسانه
حرکتدن اجتنابك لزومنی بیلمیه‌جك قدر صایغیسز دکلم.

نحل ناتوانك بیك بر چیچکدن طوپلادیغی اجزاء
لطیفه ایله وجوده کتیردیکی شهد شیرین کبی، «آراء الملل»
نامیله انظار ذوق آشنایان ادبه عرض ایدیلن بو مجموعهٔ
حکمت اشتمال دخی نیجه تصانیف معتبره‌دن مقتبس
بر خلاصهٔ دلنشیندر که، مطالعه‌سی حلاوت بخش ذائقهٔ
جان اولسه کرکدر. والله الموفق و المرشد.

انقره ١٣٠٣

سریٔ کریدی

آراء الملل

مقدمه

علم الغيبكه، جناب حقه مخصوصدر، بر عمان مجهوليت ايچنده مستور اولان احوال مستقبلى بيلمك ديمك اولمسنه نظراً اصول اعتقادياتده كندى امتنك يتمش اوچ فرقه‌يه منقسم اوله‌جغنى جناب رسالتپناه افندمزك قبل الوقوع اخبار بيورمش اولمسى صحت نبوت سنيه‌لرينى مؤيد معجزات باهره‌دن دكلميدر؟

رسول الله صلى الله تعالى عليه و سلم افندمز « ياقينده امتم يتمش اوچ فرقه‌يه منقسم اوله‌جقدر . بونلرك بر فرقه‌سندن ماعداسى اهل ناردر » ديمش و او فرقهٔ واحدهٔ ناجيه‌يى « وهى ما انا عليه واصحابى » امتياز فاخريله فرق مخالفين‌دن تخصيص واستثنا بيورمشدر .

« اختلاف امتى رحمة واسعة » حديث عاليسى باب اعتقادده ظاهر حال وطريقت اصحابه متبع اوليان اهل خلاف حقنده جارى دكلدر . بوكا ظاهر لفظ حديث دخى دلالت ايدر . زيرا

لغةً ثابتدركه خلاف ايله اختلاف آره‌سنده معناجه فرق عظيم واردر .

اختلاف — طريق وصول متفاوت، فقط مقصود متحد اولان شيده جاريدر .

مثلا — زيارت كعبه قصديله بر كيمسه‌نك بغداددن، ديكرينك استانبولدن رهروسمت حجاز اولمسى كبى .

ع

جمله‌نك مقصودى بر اما روايت مختلف

خلاف — احدهما آخرك فعلنه مخالف ايشده بولنان ايكى كيمسه بيننده اولور .

مثلا — بر كيمسه‌نك شرقه، ديكرينك غربه متوجه اولمسى كبى .

طريقت ناجيهٔ محمديه‌يه ذاهب اولان اهل سنت وجماعتك خلافنده اولوب ظاهر حال وطريق اصحابى منكر بولنانلرك ايسه شبهه يوقكه طريق وصوللرى‌ده، مقصودلرى‌ده بشقه‌در . آنك ايچون بونلرك اهل حقه مخالفتى رحمت واسعه دكل، خسارت فاجعه‌در .

رحمت واسعه ديه توصيف بيوريلان اختلاف امت، فروع مسائل اجتهاديه حقنده‌كى اختلافات مجتهدينندر . ايشته بوراسى شايان دقتدر .

تمهيد

احكام شرعيه، ايكي يه منقسمدر .

قسم اول — كيفيت عمله متعلق اولان احكامدركه بونلره « احكام فرعيه وعمليه » اطلاق اولنور .

احكام مذكوره ادلهٔ سمعيه دن مستنبط اولمق سببيله (فرعيه) در.

عبادن صادر اولان كيفيت عمله متعلق اولمق حسبيله ده (عمليه) در .

قسم ثاني — كيفيت اعتقاده متعلق اولان احكامدركه بونلره ده « احكام اصليه واعتقاديه » تسميه اولنور .

بونلر احكام شرعيه دن قسم اولك اصلي اولديغي ايچون (اصليه) در .

بو احكامدن مقصود نفس اعتقاد اولديغي ايچون ده (اعتقاديه) در .

—

اعتقادك معناي لغويسي دوكلنمكدركه بو مناسبتله بر شيئه كوكل باغلامق معناسنده استعمال اولنور .

عقيده — عقائدك مفردي اولوب ربط قلب ايديلن شيئه اطلاق اولنوركه بونك بزم اوزرمزه فقط بيلنمسي واجبدر.

مثلا — جناب واجب الوجودك موجود، واحد، صانع

عالم، قادر وقيوم اولديغني وسائر صفات جلال وكمال ايله متصف بولنديغني واحوال آخرت مثللي شيلري بيلمك كبي .

—

احكام فرعيه و عمليه دن باحث بولنان علمه « علم شرايع واحكام » دينيلير .

—

شرايع — شريعه نك جمعيدر .

شرعك حقيقتي وضع آلهيدركه عباد، دارمعاش و معادده صلاحلرني مترتب اولان عقائد وافعال و اقواللرينك احكامني آندن اوكرنيرلر.

ايشته وضع آلهي ايله موضوع اولان بو قانون مقدسه — فعيل بمعني مفعول اوله رق — شريعة دينير .

شرع — دخي « شريعت » كبي بو معنايه اطلاق اولنور .

شرعك معناي اصلئ لغويسي « اظهر » در .

شريعتك معناسي « طريق ظاهر » و(موردماء) در. منقول عنه ايله منقول اليه اولان شو ايكي معني بيننده كي مناسبت ايسه واضحدر .

نصلكه، بر طريق ظاهر ومستقيمه سالك اولانلر يوللريني شاشرميوب منزل مقصوده ايريشيرلرسه، وضع آلهي اولان احكام شريعته اتباع ايدنلر دخي كمكرده راه نجات اولميوب واصل

سرمنزل فلاح اولورلر . آنك ایچون شریعت، طریق ظـاهره تشبیه اولندی .

—

علم شرایع واحکام ــ علم فقـه دیمکدرکه احکام شرعیه‌دن قسم اولك حفظی ایچون تدوین اولندی .

—

ایشـته احکام شرعیه‌نك بو قسم اولی عـدد معینه منحصر اولماز . حوادث فعلیه‌نك تعاقبیله تزاید ایدر . بنـاءً علیه احکام مذکوره‌نك کاملاً احاطه‌سی قابل دکلدر . (قـدتتغیر الاحکام بتغیر الازمان) قولی بوکا اشارتدر .

احکام اصلیه واعتقادیه‌دن بحث ایدن علمه دخی « علم توحید وصفات » تسمیه اولنور .

—

چونکه توحید وصفات‌مسائلی مباحثنك‌اشهری، مقاصدینك اشرفیدر .

بو دخی تعبیر قدیم اوزره (فقه اکبر) وتعبیر جدید اوزره (علم کلام) دیمکدر .

علم کلام ــ احکام شرعیـه‌دن قسم ثانی‌نك حفظی ایچون تدوین اولندی .

بو قسم ثانی حد ذاتنده مضبوط اولوب حوادث فعلیه‌نك تعاقبیله تزاید ایتمز . بناءً علیه بونك احاطه‌سی متعذر دکلدر .

مفردات

احکام ــ حکمك جمعی‌اولوب حکمك‌ده اوچ‌معناسی‌واردر .

١ ــ بر امری ایجاباً ویا سلباً آخره اسناد ایتمك .

٢ ــ نسبتك وقوع ویا لاوقوعنی ادراك ایلمك .

٣ ــ بالاقتضا، یاخود بالتخییر افعـال مکلفینه متعلق اولان اثر خطاب الله. « وجوب، اباحه، وبونلرك امثالی » کبی .

اقتضا ــ فعل ویا ترکی طلبدن عبارت اولوب درت نوعدر.

١ ــ ترکدن منع ایله عبددن طلب فعلدرکه بوکا (ایجاب) دیرلر .

٢ ــ یالکز طلب فعلدرکه بوکا (ندب) دینیر .

٣ ــ فعلدن منع ایله ترکی طلبدرکه بوکا (تحریم) دینیر .

٤ ــ یالکز فعلدن منعدرکه بوکا (کراهت) تسمیه اولنور .

(مندوب) مستحب دیمکدر .

تخییر ــ اقتضانك عدیلی اولوب فعل و ترکی عدم طلبدرکه بوکاده (مباح) دینیر .

—

اهل الاهواء

اهوا ــ هوی لفظنك جمعیدر .

هوی ــ من غیر داعیـة الشرع نفسك شهواتدن مستلذ اولدیغی شیئه میلاننه دیرلر .

اهل الاهوا که، بونلرك عنوان دیکری‌ده (اهل قبله) در.
باب اعتقادده اصحاب رسول اللهك ظاهر حال و طریقتلری
اوزره جاری و آنلره متبع اولان اهل سنت و جماعتك خلافنده
اولوب ظاهر طریق اصحابی منکر اولدقلرندن «طائفهٔ مخالفین»
و «اهل بدعت وضلالت» تسمیه اولندیلر.

آتی‌ده بیان اولنه‌جغی وجه ایله بعض مسائل اجتهادیه‌ده
بین‌الاصحاب ظهور ایدن اختلافات جزئیه ایسه بدعت وضلال
قبیلندن دکلدر.

ینه آتی‌ده تفصیل اولنه‌جغی وجه ایله باب اعتقادده صحابهٔ
کرامك ظاهر حال و طریقتلرینی انکار ایله الك اول قواعد
خلافی تأسیس ایلاین (معتزله) فرقه‌سیدر.

الحاصل صدر اسلامده صحابهٔ کرین ایله اخیار تابعین شرف
مصاحبت نبی‌وقرب عهد پیغمبری برکاتی‌اولان صفای عقیدتلری
و وقایع واختلافاتك قلت وندرتی وثقات مسلمینه بالمراجعه حل
شبهه ایتمه‌نك امکانی جهتیله علم فقه وکلامك فروع واصولنی،
ابواب وفصوله تقسیم وترتیب احتیاجندن مستغنی ایدیلر.

وقتاکه اهل‌اهوانك ظهوریله بین‌المسلمین فتنه وفساد، حادث
اولدی، اختلاف آرا سببیله تکثر ایدن وقوعات و فتاوی علمای
دینی نظر واستدلال، اجتهاد واستنباط، تمهید قواعد واصول،
ترتیب ابواب و فصول ایله اشتغاله مجبور ایدوب مدونات علوم
شرعیه بو صورت وسبیله وجوده کلمش‌در.

شویله‌که :
احکام عملیه‌یی ادلهٔ تفصیلیه‌سندن بالاستنباط بیلدیرن علمه (فقه)،
احکام فرعیه‌یی افاده‌سی حیثیتله احوال ادله‌دن اجمالاً باحث اولان
علمه (اصول فقه)، احکام اعتقادیه‌یی دلائلیله بیان ایدن علمه‌ده
(کلام) نامنی ویردیلر.

—

مفردات

فتاوی ــ فتوانك جمعیدر. دعوانك جمعی‌اولان (دعاوی) کبی.
دقت بیوریلیورمی؟ «دعاوی» لفظی «فتاوی» وزننده‌در.
مع مافیه بیزده شایع اولدیغی وجه ایله واوك کسریله‌ده
استعمالی صحیحدر دیمشلر.

فتوی ــ شاب قوی معناسنه اولان (فتی) دن مأخوذدر.
مستفتی اجوبهٔ حادثه‌ده مسائلی تقویه ایتدیکیچون فتوایه (فتوی)
دینلدی.

نظر ــ فکر دیمکدر.

مطالب کسبیه‌نك تحصیلی انتقالینه محتاجدر.

انتقالك اولکیسی ــ مطالبدن مبادی‌یه، ایکنجیسی ــ مبادیدن
مطالبه حرکتدر.

حرکت اولی ــ ماده‌یی، حرکت ثانیه ــ صورتی تحصیل
ایدر.

«ترتيب امور معلومة لتحصيل مجهول» معناسنه اولان فكر، حركت اولى ايچون لازم، حركتين ايله مسبوقدر.

استدلال ــ دليله نظرله اولور.

ايستر علتدن معلوله، ايسترسه معلولدن علته اولسون.

اجتهاد ــ لغتده جهددركه مشقتى تحمل ديمكدر.

اصطلاحــده «استفراغ الفقيــه الوسع ليحصل له ظن لحكم شرعى» معناســنه‌دركه «نيل مقصــود ايچون بذل مجهود» تعبير معروفيله‌ده مراد بودر.

استفراغ الوسع ــ بونك معناسى تمــام طاقت وقدرتى بذل ديمكدر. بر صورتده‌كه نفس مجتهد، مزيد عليهدن عادتا عجزينى حس وادراك ايليه.

مجتهد مطلق ــ يعنى مستقــل بالمذاهب اولان مجتهــدك شرطى، احكامه متعلق اولان آيات قرآنيــه‌يى جمع ايله بونلرك معانئ لغويه وشرعيه‌ســنه، اقســامنه عالم وموارد اجمــاعك علمنى حاوى اولمقدر. تاكه اجتهــادى موارد اجمــاعه مخالف اولمسون.

علم فقهك موضوعى ــ حــلال و حرام اولان افعــال مكلفيندر.

اصول فقهك موضوعى ادلهٔ سمعيه‌دركه بونلر دخى كتاب ١ سنت ٢ اجماع امت ٣ قياس فقهادر ٤

دلالت اجماليه ــ امر كبى‌در.

امر ــ وجوه شتاده مستعمل اولوب مشهورى اون سكز وجهدر.

امر ــ وجوب ايچوندر.

نهى ــ تحريم ايچوندر.

ادلهٔ تفصيليــه ــ «ما يصدق علــيه الامر والنهى» تعبيريله تعريف اولنمشدر.

كلام ــ سحاب وزننده مطلق سوزه دينير. مفــيد اولسون اولمسون.

كلام ايكيدر. كلام نفسى، كلام لفظى.

كلام نفسى ــ نفس متكلمده قائم اولان معنادر.

ان الكلام لفى الفؤاد وانما
جعل اللسان على الفؤاد دليلاً

بيت مشهوريله، وجناب عمر بن خطابك خطبهٔ مشهوره‌ســندن مأخوذ «وكنت قدزورت فى نفسى مقالةً اقولها» قوليــله كلام نفسينك وجودينه استدلال اولنور.

تفصيلى «نقدالكلام فى عقائد الاسلام» نام كتابمزده مندرجدر. «سرّ قرآن» نام كتابمزده‌ده ايضاحات كافيه واردر.

كلام لفظى ــ كلام نفسى‌يه دلالت ايدن الفــاظ وعبــارات واشاراتدن عبارتدر.

علم كلامك (كلام) تسميه اولنمسنه برقاچ سبب بيان ايتمشلردر . اك مهمى سبب آتى‌در.

اهل [ا]هوا خلفاى عباسيه زماننـده «قرآن، مخلوقدر» ديه آندن اول هيچ ايشيدلمامش برسوز چيقارديلر.

خلفاى مشـارالیهمدن بعضلرى بوسوزه قاپلديلر . هركسى و باخصوص ائمهٔ دين وعلماى مجتهدينى صورت مخصوصه‌ده جلب و امتحـان ايدرك خلق قرآنه قائل اولميـانلرى انواع عقـوباته اوغراتديلر. كيمى آصديلر، كسديلر. كيمى زندانه آتديلر. حاصلى بواوغورده چوق ذوات محترمه‌نك دماء محرمه‌سنى هدر ايتديلر.

رؤساى اهل الاهوا اولان معتزله دخى خلفاى مشارالیهمه مداهـنه ايله سلب صفات و خلق قرآن مسئله‌سـنده مظاهرت ايلديلر . بناءً عليه كلام نفسىٔ الٰهى‌يى اثباتده علماى اهل سـنتله اهل اعتزال بيننـده خيلى قيل وقال وايجه نزاع و جدال وقوع بولدى. بوسببله علم كلامه (كلام) دينلدى. حكمتله مخلوط اولميان «كلام متقدمين» بودر.

وقتاكه (مأمون) خليفه زماننده فلسفهٔ يونان، عربجه‌يه نقل اولندى. خلق فلسفيـات ايله زياده توغله باشـلادى . بو توغل بالآخره فساد عقائدى منتج اولماق ايچون فلسفياتك عمدهٔ مقاصد ومسائلنى بالتحقيق مغاير شرع شريف اولان جهتنى رد و ابطالده احراز تمكين و ثبات مقصديله متكلمين دخى فلسفيات ايله پك چوق اوغراشه‌رق علم كلامه بوندن خيلى شى درج وادخال ايلديلر.

حتى طبيعيات والٰهياتك باشلوجه مسائلنى دخى درج ايدوب هله رياضيـات ايله اول قدر اوغراشمشـلر و علم كلامى بر حاله كتيرمشلركه اكر دلائل سمعيه‌يى دخى مشتمل اولمسيدى، علم كلامك فلسفه‌دن فرقى قالميه‌جقدى .

ايشـته «كلام متأخرين» دخى بودركه فلسفه ايله مختلطدر وبالجمله علم كلام، اشرف علومدر .

چونكه احكام شرعيه‌نك اساسى وعلوم دينيه‌نك رئيسى‌در .

اشرف علومدر.

چونكه علم كلامك معلومات و مسـائلى، عقـائد اسلاميه وغايتى ــ يعنى فائده و منفعتى، دين و دنيـا سعـادتلرينه فوز و ظفردر..

اشرف علومدر.

چونكه برهانلرى على الاكثر ادلهٔ سمعيـه ايله مؤيد حجج قطعيه‌در .

واقعا سلف صالحدن بعضيـلرى علم كلامى طعن ايله تعليم وتعلمدن منع ايتمش ايسه‌ده آنلرك بو طعن ومنعى آنجق عقـائد حقهٔ مسلمينى افسـاد، قصدنده بولنـان و عقائد بابنده غوامض ومشكلات متفلسفيندن محتاج اليه اولميان شيلرله اوغراشان كيمسه‌لره كوره‌در. يوقسه‌اصل واجبات واساس مشروعات اولان بويله برعلم جليلى تعليم وتعلمدن منعك صواب اولديغى نصل تصور اولنه‌بيلير؟

—

مشرع

محققدر كه خاتمهٔ شرفنامهٔ نبوت صلى الله عليه وسلم افندمز بالاخانهٔ علیینی تشریف بیوردقلرنده باطناً نفاق، ظاهراً وفاق اوزره بولنان اشخاصدن ماعدا اهل اسلام بر عقیدهده راسخدم، برطریقهده ثابتقدم ایدی.

وقتا كه خاتم الانبيا صلى الله تعالى و سلم افندمز عزم کلشنسرای عقبی بیوردیلر، مجرد مراسم دین مبینی اقامه، مناهج شرع قویمی ادامه غرضیله کفر وایمانی ایجاب ایتمین بعض مسائل اجتهادیهده بین المسلمین سرنمای ظهور اولان اختلاف، صحابهٔ کرامك آخر ایامنهدك شیئاً فشیئاً ترقی ایدردی. تا که معبدالجهنی، غیلان الدمشقی، یونس الاسواری نام کیمسهلر ظهور ایدوب قدرده و جمیع اشیایی تقدیر خدایه اسنادده عقائد صحیحه اربابنه مخالفت ایلدیلر.

ایشته باب اعتقادده صحابهٔ کرامك ظاهر حال و طریقتلرینی انکار ایله اك اول قواعد خلافی تأسیس ایدنلر بونلردر.

آندن صکره برمنطوق حدیث نبوی اهل اسلام يتمش اوچ فرقهیه متفرق اولنجهیه قدر خلاف ــ تشعبدن، آرا ــ تفرقدن خالی اولمادی.

كفر و ايمانى ايجاب ايتمين اختلافات

—

کتب سیر رسول اللهك همان جملهسنده و باخصوص کتب معتبرهٔ کلامیهدن شرح مواقفده کذارشپذیر خامهٔ تحقیق اولدیغنه کوره بین المسلمین اك اول (وصیت) مادهسنده اختلاف اولندی. شویله که:

رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم افندمز خستهلکی مشتد اولدیغنده اصحاب کرامنی نزد همایونلرینه جمع ایدوب جملهسنه خیر دعا وبر چوق نصایح ایفا بیوردقدن صکره او جمعیتده «ائتونی بقرطاس اکتب لکم کتاباً لاتضلوا بعدی ابداً» بیوردیلر که، خلاصهٔ مآلی «بکا کاغد ودوات ویرکز! سزه بر وثیقه یازهیم؛ بندن صکره کمکرده راه نجات اولمیهسکز.» دیمکدر.

رسول الله صلى الله تعالى عليه وسلم افندمزك بو وصیتنامهده نه یازهجقلری معلوم دکلدی. «عمر بن خطاب» ایسه کیم بیلیر نصل برملاحظهیه مبنی «رسول الله خستهلکك شدتندن کندینه مالك دکلدر. بزه کتاب الله کافیدر.» دیهرك تحریر وصیتنامهیه مخالفت ایلدی. بونك اوزرینه حضار کرامدن کیمی احضار ادوات دوات ایله انفاذ امر پیغمبری، کیمی رأی عمری استصواب ایدرك بین الاصحاب کفتکو چوغالدی. بردرجهده که حبیب ادیب خدا

صلى الله عليه وسلم افندمز بحضور اولوب «یانمدن قالقکز! حضور نبی‌ده نزاع اولماز.» بیوردیلر.

اصحاب کرام دیکر محله چیقوب تکرار حضور پرنور نبوی‌یه کیردکلرنده وصیت بیورملرینی رجا ایتمشلر ایسه‌ده فخر عالم افندمز وصیت بیورمیوب «آرتق بنی ترك ایدکز! زیرا بنم بولندیغم حال بکا تکلیف ایتدیککز شیدن احسندر.» بیوردیلر.

استطراد

صبحی پاشا حضرتلرینك بر محاکمه‌سی

—

پاشای مشارالیه حضرتلری (حقائق الکلام فی تاریخ الاسلام) نام اثر معتبرلرنده بو وصیت ماده‌سنی وجه مشروح اوزره نقل وحکایه بیوردقدن صکره دیدیلرکه:

رأی عاجزانه‌مه کوره بوراسی جای تأملدر.

«بکا کاغد ودوات ویرکز.» دیدکلرنده بعض اصحاب «ان النبی یهجر» دیوب حضور سعادتلرنده نزاع اولدی. «انبیا حضورنده نزاع اولماز.» دینجه اصحاب دیکر محله چیقوب بعده ملحانه طلب وصیت ایتدیلر دیو کتب سیرده یازلمشدر. وکویا بوسوزی دیین (عمر) رضی الله تعالی عنه ایمش.

بو بحثده برقاچ وجه ایله اطراد وتناسب کورنمز. بلکه بعض محلنده تناقض دخی عیاندر.

برنجیسی ــ حجة الوداعده نیجه بیك کشینك مواجهه‌سنده عامهٔ حجاجك حضورنده قرائت ایلدکلری خطبه‌ده «کلام اللهی وسنت رسول اللهی سزه سراج طریق هدایت ایتدم. تمسك ایدرسه‌کز ابداً یولی شاشرمازسکز.» دیمش ایدیلر. بونك عقبنده دیکر وصیته حاجت قالمامش ایدی. خصوصا حجة الوداع خطبه‌سنی تلاوت ایدرلرکن عامهٔ حجاجك مسموعی اولمق ایچون صوت عالیلری ایردیکی محلدن اصحاب آلوب دها اوته‌یه ایصال ایدرلردی‌که، عرفه‌ده اولان جماعةً حجاجك مسموعی اولسون. اوجهتله حجة الوداع خطبه‌سی بزه متواتراً کلوب صحتنده هیچ برشبهه‌مز یوقدر.

ایکنجیسی ــ کتب معتبره واخبار موثوقه ایله ثابتدرکه، اصحاب کرام نزد سعادتلرنده اول درجه‌ده ادب ومحویتده ایدیلرکه، وجه سعادتلرینه بیله امعان نظر ایده‌مزلردی. بناءً علیه حضور سعادتلرنده نزاع ایتمك اوله‌بیلورمیدی؟

اوچنجیسی ــ ایستدیکی کاغد ودواتی ویرمکه مخالفت ایتدکدن صکره مصراً وصیت طلب ایتملریدر. بونده تناقض ظاهر دکلمیدر؟ عمر رضی الله تعالی عنهه بویله برقبا حرکتی اسناد یاقیشورمی؟ عمرك ذات همایونلرینه اولان صدق ومحبتی بر درجه‌ده ایدی که ارتحاللری خبری شیوعنده کندوسندن کچوب «محمد اولمدی» دیو

اصرار ایلدی وابوبکر رضی الله عنه ارتحاللرینی اعلان ایدنجه عمر بایلوب یره دوشمدیمی؟ بونده محققین سیر، متفق الکلمه‌در. بوصفتده اولان ذات، رسول الله علیه السلامك آخر نفسنده آحاد ناس، مواجهه‌سنده سویلنمیه‌جك بر سوزی سویلرمی؟ بو تعقل اولنورمی؟ اویله ایسه بو بحثده غرض واردر.

کویا وصیت، علی کرم الله وجهه‌نك خلافتی ایچون اوله جقمشده اصحاب بونده قیل وقال ایتدیلر دینلمش! اکر بو صحیح اولسه مؤخراً نیچون طلب وصیته اصرار اولنسون؟

بونده دخی نظر وبحث واردر. فرض ایده‌لم که، رسول‌الله علیه السلام بو سوزی سویلمش اولسونلر! بونده حضرت علی‌یه خلافت وصیتی تعقل اولنماز. «سزه بر شی یازه‌یم که بندن صکره ابداً یولی شاشرمازسکز.» دیمشلر ایمش! علی رضی‌الله تعالی عنه ابدی دکل ایدی که، امته الی‌الابد رهنما اولسون. سقیفه جمعیتنده ابو بکر رضی الله تعالی عنه‌ه بیعت اولندقدن صکره ابوسفیان، علی بن ابوطالبك یاننه کیدوب «کل! سکا بیعت ایده‌لم. اکر مخالفت اولنورسه، (مکه)‌یی سواری وپیاده ایله طولدررم.» دیدکده انفعال ایدوب «سنك غرضك اسلام بیننه تفرقه قویمقدر.» دیه‌رك ابوسفیاندن اعراض ایتدیلر.

رسول الله علیه السلامك مرضلری مشتد اولدیغنده عباس رضی الله تعالی عنه علی کرم الله وجهه‌یه «کندوسندن صکره خلافت ایده‌جك کیم اولدیغنی رسول اللهدن سؤال ایله!» دیدی.

«بن بونی صورمام. زیرا بزه وصیت ایتمیه‌جك اولورسه، ابداً بزه خلافتی ویرمزلر» دیدی.

ابو بکره بیعت اولنمقده اولدیغنی علی خبر آلدقده کیجه‌لك البسه ایله مستعجلاً خانه‌سندن چیقوب بیعتدن صکره آرقه‌سندن کوندریلان البسه‌سنی (سقیفه) ده کیدکلری ابن اثیرك (الکامل) نام تاریخنده مذکوردر.

رسول الله علیه السلام کیمسه‌یه خلافتی وصیت ایتمدکلری متواتردر.

صبحی پاشا حضرتلرینك کلامی بوراده بتدی.

پاشای مشارالیهك شو انتقادات مدققانه‌لری اصحاب کرام حقلرنده مأمور اولدیغمز حسن ظنه موافق اولوب مسئلهٔ مبحوث عنها حقنده شمدی‌یه قدر هیچ بر مورخ بویله بر محاکمه یوروتمامشدر. لکن عقل قاصرمجه محاکمه‌نك بعض نقطه‌سی جای بحث ونظاردر.

اولا _ سیر رسول اللهی ضبط و تحریر ایدن بوقدر علمای اعلامك معلل بالغرض دینیلان بویله دوزمه بر وقعه‌یی بالاتفاق صحیح اولمق اوزره تلقی ایده‌رك کتابلرینه یازملری وعلی‌الخصوص اصل واجبات و اساس مشروعات اولان علم کلام مباحثی میانه درج ایله «مبدأ اختلاف اهل اسلام بودر.» دیملری اذهانی تردده دوشورمزمی؟

بالعموم مدققین علمایه _ باخصوص فوق العاده اهمیتی حائز

اولان بويله بر امر دينىده ـ نصل اسناد غفلت ايده بيليرز ؟ صكره علماى ديندن ثقه واعتمادى قالديرمق لازم كلمزمى ؟ شوقدركه پاشاى مشاراليهك ديديكى كبى بويله بر قبا حركت دخى حضرت عمره حقيقةً ياقيشديريله‌ماز . بنـاءً عليه بونده انسـانه حيرت الويرسه سزادر .

يالكز شـوراسى واركه حضرت عمر، بشريتدن منسلخ، انبيا كبى معصومده دكل ايدى . آنك ايچون حسب البشريه بويله بر حركتده بولنمش اولمسى‌ده عقلاً استبعاد اولنه‌ماز .

ثانيا ـ نبى ذيشان افندمزك ايستدكلرى كاغدودواتى ويرمكه اصحابدن بعضيلرى مخالفت ايتدكدن صكره مصراً وصيت طلب ايتملرنده تناقض وار بيوريليور .

رأى قاصرانه‌مه قاليرسه بونده تناقض يوقدر . ندامت واردر. ابتدا وقوع بولان مخالفتك مغاير ادب اولديغى صكره بالملاحظه آكلاشيله‌رق مخـالفت واقعه‌دن اظهار ندامتله ، وياخود حصول اكثريتله طلب وصيت ايتمش اولملرى نه‌دن جائز اولمسون ؟

ثالثا ـ ابو بكر الصديقه بيعت اولنقده اولديغنى حضرت على خبر آلدقده كيجه‌لك البسه‌ايله مستعجلاً خانه‌سندن چيقوب بيعتدن صكره آرقه‌سندن كوندريلن البسـه‌سنى (سقيفه) ده كيدكلرى حقنده (ابن اثير) تاريخندن منقول كلامده‌ده نظر واردر .

چونكه حضرت علينك حضرت ابو بكره بيعتدن بر مدت تخلفى اهل سير بيننده متفق عليه اولوب كتب كلاميه‌ده‌ده مصرحدر.

محققدركه امام على، حضرت فاطمة الزهرانك « رضى الله عنها » داربقايه ارتحالنه قدر بيعتى تأخير ايلدى .

بيعت عامـه‌دن آلتى آى صكره امام على بيعت ايده‌جكنى خبر ويرديكنده خليفهٔ رسول الله حضرت ابو بكر الصديق فوق العاده سـوينمش وحائز اولديغى اهميت عظيمه جهتيله منبر رسول اللهـه چيقوب بيعت امام على‌يى نامـه اعلان وتبشير بيورمش اولديغى كذلك كتب سير و تواريخده رقمزدهٔ كلك اهل تحقيقدر.

ابن اثير (الكامل) نام تاريخنده كرچه صبحى پاشا حضرتلرينك بيان بيوردقلرى فقره‌يى‌ده يازدى . فقط فقرهٔ مذكوره اسلوب كلام عرب اوزره ضعف روايته دلالت ايدن (قيـل) صيغـهٔ تمريضيه مصدر اولدقدن بشقه آندن اول‌ده، صكره‌ده كرك امام علينك وكرك ديكر بعض صحابهٔ كزينك بيعتدن تخلفلرينى و امام مشاراليهك آلتى آى قدر بيعتدن تخلفى صحيح اولديغنى‌ده بيان ايلدى . ايشته مورخ مومى اليهك عباره‌سى شودر .

—

الكامل ـ جلد ٢ صحيفه ١٣٥

—

« . . . فقالت الانصار اوبعض الانصار لانبايع الا علياً قال وتخلف على وبنوا هاشم والزبير وطلحة عن البيعة وقال الزبير لا اغمد سيفاً حتى يبايع على فقال عمر خذوا سيفه واضربوا به الحجر ثم اتاهم عمر فاخذهم للبيعة ـ وقيل لماسمع على ببيعة ابى بكر خرج

فى قميص ماعليه ازار و لارداء عجلاً حتى بايعه ثم استدعى ازاره ورداءه فتجلله — و الصحيح انامير المؤمنين مابايع الابعد ستةاشهر. والله اعلم »

مورخك صحيح اولمق اوزره قيد وتصريح ايلديكى قول مشهورى ترك ايله ضعفنه اشارت ايتديكى قول غير مشهور ايله اثبات مدعا اولنه بيليرمى ؟

باخصوص ينه مورخ مومى اليهك او صحيفه ده قيد ايتديكى خطبهٔ عمرده دخى «. . . وان علياً والزبير و من معهما تخلفوا عنا فى بيت فاطمة وتخلف عنا الانصار . . . الخ» دينلمش دركه بونده ده حضرت امامك بيعت ابو بكردن تخلفى مصرحــدر . بوخطبه ايسه برخطبهٔ موضوعه اولميوب كتب كلاميه نك جمله سنده كلام نفسيى اثبات ايچون ايراد ايديلن (وكنت زورت فى نفسى مقالة اقولها) ســوزينى دخى حاوى اولان خطبهٔ مشهوره دركه بوكا هيچ ديه جك يوقدر .

مورخ مومى اليه يوز اوتوزسكزنجى صحيفه ده ده «قال الزهرى بقى على وبنوا هاشم والزبير سـتة اشهر لم يبايعوا ابا بكر حتى ماتت فاطمة رضى الله عنها فبايعوه» عباره سيله ديكر بر روايت صحيحه دها نقل ايلمش دركه امام عليك، بنى هاشمك، زبيرك وفات حضرت فاطمه يه قدر آلتى آى بيعت ابو بكردن تخلف و تأخر بيورمش اولدقلرينى اشعار ايدر .

ذيل

بنى هاشمدن بشقه بيعت ابوبكردن تخلف ايدنلر كتب سير وتواريخده بروجه آتى مضبوطدر :

زبير، عتبة بن ابى لهب، خالد بن سعيد بن العاص، مقداد بن عمرو، سلمان فارسى، ابوذر، عمار بن ياسر، براء بن عازب، ابى بن كعب، بونلرك كافه سى حضرت على يه ميل ايتمشلردى .

مشاراليهمدن بشقه ابو سفيان دخى بيعتدن تخلف ايلدى.

عتبة بن ابى لهب بوبابده شعر آتى ايله بنى هاشمه و خاصةً امام على يه اولان ميلنى اعلان ايتمشدر :

شعر

ماكنت احسب ان الامر منصرف   عن هاشم ثم منهم عن ابى حسن
عن اول الناس ايماناً و سابقةً   و اعلم الناس بالقرآن والسنن
وآخر الناس عهداً بالنبى ومن   جبريل عون له فى الغسل والكفن
من فيه مافيهم لا يمترون به
وليس فى القوم مافيه من الحسن

اسلامده اولان سبقنى امام على كرم الله وجهه حضرتلرى دخى بيت آتى ايله بيان واعلان بيورمشدر :

سبقتكم الى الاسلام طراً
غلاماً مابلغت اوان حلمى

ع

اسامة بن زيدك جيشندن تخلفده اختلاف اولندى.

شويله‌كه :

جنــاب فخر عالم افندمز حال صحتلرنده حوالئ شــاميه‌ده متوطن عرب متنصره‌دن (قضاعه) قبيله‌سى اوزرينه مكمل براردو ترتيب ايدوب آزادلوسى زيدك اوغلى اسامه‌يى سرعسكر نصب وتعيين ومعيتنه كبار مهاجرين و انصاردن‌ده بعض ذواتى مأمور بيورمشلر ايدى.

كروه منافقين بونى بين الاصحاب تفرقه قويمغــه وسيله ايتمك ايستديلر. اوته‌ده بروده دهنكشــاى اعتراض اولوب « باقكز! حضرت محمده‌كه، اجلهٔ مهاجرين وانصــارى بر غلامك معيتنه ويريور! » ديمكه باشلاديلر. بو خبر وحشت اثر، واصل سامعهٔ سيد البشر اولنجه « آنك پدرى زيد حقنده‌ده اعتراض اولنمشيدى. حال بوكه زيد، مأمور اولديغى ايشه نصل لايق ايديسه اسامه‌نك‌ده امارت جيشه اقتدارى واردر. همان اى اصحــاب! طورميكز! مأمور اولديغكز جهــته كيدكز! هركيم جيش اســامه‌دن تخلف ايدرسه ملعوندر. » بيوردیلر.

بو صره‌ده رســول الله افندمزك مزاجى منحرف و كوندن كونه خسته‌لكى مشتد اولمغله شايد دار بقــايه ارتحال بيوررلرسه مقر خلافتى محافظه ايچون اردوى همايون متأنيانه حركت ايدييوردى. وقتا كه هجرت سنيه‌نك اونجى ســنه‌سى ربيع الاولنك اون

ايكنجى كونى رسول الله صلى الله عليه وسلم افندمز ارتحال داربقا بيورديلر، بنيان ايمانلرى هــنوز رصانتكير استحكام اولميان قبائل اعرابك كيمى عموماً، كيمــنك بعض فروعى «نعــوذ بالله» ارتداد ايلدى. يالكز قريش ايله بنى ثقيف قبيــله‌لرى اسلامده ثبــات ايلديلر. لكن بونلر دخى برطرفــدن حضرت رســول اللهك رحلتى، او برطرفدن مخالفلرينه نسبتله كنديلرينك عددجه قلتى جهتيله ليلهٔ مظلمه‌ده ياغموره طوتلمش قــيون سوريسى كبى متحير قالديلر.

بركون كبار اصحاب، عقد انجمن مشورت ايدوب حضرت صديقه « بيليرسكزكه هركس جيش اســامه‌يه جند مسلمين ديور. عربك حالى ايســه معلومكزدر. لايق اولان شمــديلك جماعت مسلمينى تفريق ايتميوب يانكده طوتمليسين. » ديديلر.

حضرت صديق دخى امر رسالتپناهى‌يه مخالفت ايده‌ميه‌جكندن بحثله «بو راده يالكز لقدن يبرتيجى حيوانلرك طعمهٔ دندان اشتهاسى اوله‌جغمى بيلسه‌م، ينه امر نبوى‌يه امتثالاً البته جيش اسامه‌يى تنفيذ ايلرم.» جواب قاطع النزاعيله تكليف واقعى قطعياً رد و باب مناظره‌يى سد بيورديلر. ارتحال نبى مناسبتيله مدينه‌ده طوپلانان عسكر اسلامى (جرف) نام محله‌كى اردوكاهه چيقارديلر.

بو وجه ايله امر رسالتپناهى وارادهٔ خلافتپناهى يرينى بولدقدن صكره سرعسكر «اسامه» معيتنده بولنان عمر بن خطابى چاغروب «شمدى مدينه‌يه كيت! خليفهٔ رسول الله‌ه عرض ايت‌كه ناســك

وجوه ومتحیزانی بمله کیدییور. مدینه تنها قالیور. خلیفهٔ رسول اللهه، حرم نبوی‌یه و سائر مسلمینه مشرکین تسلط ایدر دیه قورقارم. تنسیب بیوررلرسه عسکرله مدینه‌یه عودت ایده‌یم.» دیدی. حضرت عمر مدینه‌یه متوجه اولنجه صنادید انصاردن بعضیلری اسامه‌نك حداثت سنندن بحث ایده‌رك آندن یاشلی برذاتی سرعسکرلکه تعیین بیورملرینی خلیفهٔ رسول اللهه عرض ایتمسنی کندینه اخطار ایلدیلر.

عمر رضی الله تعالی عنه اسامه‌دن آلدیغی امر اوزرینه نزد حضرت صدیقه واروب ابتدا اسامه‌نك دیدیکنی عرض ایلدی.

صدیق اکبر آکا جواباً «یالکزلقدن پایمال کلاب و ذئاب اوله‌جغمی بیلسه‌م، ینه امر رسول اللهه مخالفتله جیش اسامه‌یی کری چویرمام!» دیدی.

حضرت عمر بو جوابی آلدقدن صکره صنادید انصارك رجاسنی ده عرض ایلدی.

بو دفعه حضرت ابوبکر الصدیق، اوطوردیغی یردن صیچرایوب قالقدی. حضرت عمری صقالندن طوتدی. «آناك سنی غائب ایتسون ای خطابك اوغلی! حضرت رسول اللهك امارت جیشه تعیین بیوردقلری ذاتك تبدیلنی بکا نصل تکلیف ایده‌بیلیرسین؟» دیه آزارلادی وهمان بالذات معسکر همایونه عزیمت بیوروب سرعسکر اسامه ایله کوروشدی و جمله عسکره خطاباً «کیره‌جککز مملکتده چوجق و قادینلرك و عموماً پیرلرك

ومناسترلرده عبادتله مشغول اولانلرك حیاتنی محافظه ایده‌جکسکز ومأکول اولان هر نوع دیشی حیوانی ضرورت اولمدقجه کسمیه‌جکسکز و آغاجلری کسوب یاقمیه‌جقسکز. بو امرلریمی محافظه ایدیکز!» دیدی و آنلری ماشیاً تشییع ایلدی.

اسامه، خلیفه‌نك ماشیاً تشییعندن محجوب اولوب «یا سزدخی بینك! یاخود رخصت ویرکز، بن‌ده آتدن اینه‌یم.» دیدی.

حضرت ابوبکر الصدیق «جناب حقه قسم ایدرم که، نه سنی آتدن ایندیررم، نه بن بینرم. راه حقده بر ساعت قدرده‌می آیاغم توزلانمسون؟ حال بوکه غزایه کیدن مرد مجاهد هر آتدیغی آدیم ایچون یدی یوز ثوابه نائل اولور؛ کندینك درجه‌سی عندالله یدی یوز قات یوکسلیر؛ یدی یوز سیئه‌سی محو اولنور.» دیدی و بر خیلی مسافه یوریدی. دونه‌جکی صره‌ده کندینه معین اولمق اوزره عمر الفاروقی یاننده براقمسنی اسامه‌دن ایستدی. اسامه‌دخی موافقت ایتدی. ابوبکر الصدیق، عمر الفاروقی استصحاباً مدینه‌یه عودت ایلدی.

اردوی همایونك بو وجهله (قضاعه) اوزرینه حرکتی مسلمانلر حقنده موجب نفع عظیم اولدی. زیرا نفاق اوزره بولنان طوائف عرب «مسلمانلر قوهٔ کافیه‌یه مالك اولمسه‌لر، بو عسکری شو زمانده مدینه‌دن چیقاروب غزایه کوندرمزلردی.» دیه‌رك اسلام علیهنده اولان منویات و تصورات فاسده‌لرندن چوغنی فعله چیقارمغه جسارت ایده‌مدیلر.

ع

رحلت نبوی‌ده اختلاف اولندی.

شویله‌که :

رسـول اکرم صلی الله علیه وسلم افندمزك آغرلشـدیغنی استخبار ایتدکلرنده اسامه، عمر، ابو عبیده «رضی الله تعالی عنهم» اردودن قالقوب مسجد شریفه کلمشلر ایدی . امهات مؤمنین، روح پرفتوح محمدینك اوچوب اعلای علیینه کتدیکنی کورنجه فریاده باشـلادیلر. آنلرك فریاد وفغانی ایسـه مسجد شریفده‌کی اصحاب کرامی شاشرتدی وعظیم تلاش واضطرابه دوشوردی.

حضرت علی قالب بی جان کبی اولدیغی یرده طوکه قالدی.

حضرت عثمان دیلی طوتیلوب دلسز کبی اولدی.

حضرت عمر بویله بردهشتلو حالی کورنجه مدهوش اوله‌رق قلیجه طاوراندی. «هرکیم حضرت پیغمبر فوت اولدی دیرایسه، بوینی اوریرم!» دیه‌رك قلیج النده و آیاق اوزرنده طوره قالدی.

حضرت ابو بکر کندی محله‌سـنده ایدی . کلوب بو حالی کوردی . همان حجرهٔ سعـادته کیردی . اول فخر عالمك یوزینی آچدی . کوردی‌که روح پر فتوح اوچوب کتمش، فقط سـائر ناسك جنازه‌لرنده‌کی چرکین حاللر آنده یوق؛ جسدشریفی لطیف ونظیف اوله‌رق ینه نور کبی یاتیور.

«آه! مماتك حیاتك کبی کوزلدر.» دیه‌رك اوپدی، آغلادی. ومبارك یوزینی اورتدی. واهل بیته تسلیت ویردی.

بعده اول یار غار صدیق چیقوب مسجد شریفه کلدی . «ای ناس! هرکیم‌که محمده طاپیورایسه بیلملی‌که محمد اولدی . وهرکیم‌که اللهه طاپیور ایسه بیلملی‌که الله باقیدر، اولمز.» دیدی وهمان (وما محمد الا رسول قد خلت من قبله الرسل افان مات اوقتل انقلبتم علی اعقابکم ومن ینقلب علی عقبیه فلن یضر الله شیئاً فسیجزی الله الشاکرین.) آیت کریمه‌سنی اوقودی .

معنـای منیفی «محمد دکل، الا رسـولدر. آندن اول نیجه رسوللر کلوب کچمشدر. او اکر اولور، یاخود قتل اولنور ایسه سز کیرو دونه‌جکمیسکز؟ هرکیم کیرو دونر ایسه اللهه بر ضرر ایتمز . الله‌ایسه نعمت اسلامك شکرینی ایدنلره مکافات ایده‌جکدر.» دیمك اولور .

بو آیت کریمه احـد غزاسنده «محمد قتل اولندی!» دیو بر سس ایشیدلمکله اهل اسلامه پك زیاده شاشقینلق وپریشانلق کلسی اوزرینه نازل اولمش ایدی . اول وقتدنبری اصحـاب کرام بو آیت کریمه‌یی کرات ایله ایشتمشلر و دفعات ایله تلاوت ایتمشلر ایدی . لکن رسول اکرمك وفاتی اوزرینه اول مرتبه حیرتده قالدیلر واویله بردن دریای غم وافکاره طالدیلرکه کویا اول آیتی هیچ ایشتمامش کبی اولدیلر . حضرت ابوبکر اول آیتی اوقورایکن حضرت عمرك عقلی باشنه‌کلدی . رسول اکرمك وفاتنه ایناندی. دیزلرینك باغی چوزلدی . یره دوشدی .

(قصص انبیا ـ ج. پ)

تعیین مدفن نبوی‌ده اختلاف اولندی .

شویله‌که :

رسول اکرم افندمز وفات ایدنجه اصحاب کرام بیننده اختلاف آرا حاصل اولوب « کیمی مکه‌ده، کیمی مدینه‌ده، کیمیسی‌ده قدسده دفن اولنملیدر.» دیر ایکن حضرت صدیق کلوب «پیغمبرلر وفات ایتدکلری یرده دفن اولنورلر.» دیه برحدیث شریف نقل وروایت ایتمکله بیت عایشه‌ده فراش سعادتلری قالدیریلوب اوراده دفن ایدلدی .

استطراد

خدمت مقدسهٔ تجهیز وتکفین، امام علی کرم الله وجهه وحضرت عباس ایله مخدوملری فضل وقثم و موالیٔ رسول اللهدن اسامة بن زید و شقران رضی الله عنهم حضراتنه تودیع اولندی .

جسد همایون جناب سیدالمرسلینی غسل ایدن امام علی اثنای غسلده تقلیب ایدن حضرت عباس ایله مخدوم مکرملری فضل وقثم ــ صویی دوکن اسامه و شقران ــ لحد شریفی حفر ایلین ابوطلحة الانصاری ــ قبره ایندیرن امام علی ایله فضل و قثم وشقران ایدی .

استطراد

سیدة النسا حضرت فاطمة الزهرا والده‌مزك فراق پدر تأثیریله سویله‌مش اولدیغی قطعهٔ بلیغه‌در .

—

ماذا على من شم تربة احمد   ان لايشم مدى الزمان غواليا
صبت علىّ مصائب لو انها   صبت على الايام صرن لياليا

—

صحابی اطلاقنه سزاوار اولانلر کیملردر ؟

بوراسی محل اختلافده‌در .

سعید بن مسیب حضرتلری یالکز لااقل برسنه نزد سامیٔ جناب رسالتپناهیده طوروب آنکله برلکده غزایه کیدنلری صحابی عد ایدردی .

بعضیلری دیدی‌که: بلوغه ایرمش اولدیغی حالده نبی اکرم صلی الله علیه وسلم افندمزی کورمش اولان اهل اسلامه ولوکه یالکز برساعت مقداری شرف صحبته نائل اولمش اولسون صحابی دینلیر .

کیمی دیدی‌که: صحابی ــ رسول الله صلی الله علیه و سلم افندمزك متخصص موالاتکاری، محرم اسراری، سفر وحضرده اول فخر عالمك یار غمکساری اولانه اطلاق اولنور .

اكثر علمانك رأيي بونك اوزرینه‌در كه صحابي ـ مسلمان اولدیغی حالده حضرت پیغمبرك مبارك جمالنی كورن، برده ولوكه پك آز مدت اولسون شرف صحبت نبویه‌یه نائل اولان ذاته دینیر.

شو قول اخیره كوره حین ارتحال نبی‌ده موجود اولان اصحابك مجموعی یوز یكرمی درت بیك نفره بالغ اولور.

رسول الله افندمز مكه فتحنه اون بیك، حنین غزاسنه اون ایكی بیك، حجة الوداعه قرق بیك نفر صحابی ایله عزیمت بیورمشلر ایدی.

طبقات اصحاب

برنجی طبقه ـ خدیجة الكبری، علی المرتضی، زیدبن حارثه، ابوبكر الصدیق رضی الله تعالی عنهم كبی اسلامده حائز شرف تقدم اولانلردر كه اوتوز طقوز نفر اولدقلری حالده حضرت ارقمك (صفا) اوزرنده اولان خانه‌سنده طوپلانوب رسول اكرم ایله كیزلو مصاحبت ایدرلردی. قرقنجیلری اولان حضرت عمر اول خانه‌ده ایمانه كلدی.

ایكنجی طبقه ـ حضرت عمرك اسلامندن صكره اسلام ایله مشرف اولانلردر.

اوچنجی طبقه ـ مكه‌دن حبشه‌یه هجرت ایدنلردر.

دردنجی طبقه ـ عقبه‌ده برنجی دفعه بیعت ایدن انصاردر.

بشنجی طبقه ـ ایكنجی دفعه عقبه‌ده بیعت ایدن انصاردر.

آلتنجی طبقه ـ اوچنجی دفعه عقبه‌ده بیعت ایدن انصاردر كه یتمش ذاتدر.

یدنجی طبقه ـ مدینهٔ منوره‌ده مسجد نبوینك بناسندن مقدم فخر عالم افندمزك مسجد قباده بولندقلری زمان مكه‌دن هجرت ایدوب كلنلردر.

سكزنجی طبقه ـ بدر غزاسیله حدیبیه سفری آره‌سنده هجرت ایدنلردر.

اونجی طبقه ـ اهل بیعت رضواندر كه حدیبیه‌ده تحت الشجره بیعت ایدنلردر.

اون برنجی طبقه ـ حدیبیه مصالحه‌سندن صكره وفتح مكه‌دن اول هجرت ایدنلردر.

اون ایكنجی طبقه ـ یوم فتحده اسلام اولانلردر.

اون اوچنجی طبقه ـ رسول اكرم افندمزی ادراك ایدوب كورن صبیان مسلمیندر.

صحابهٔ كزیندن بر فرقهٔ جلیله دها واركه آنلره اهل صفه دینیر. بونلر منزللری، عشیرتلری اولمیان فقراء مسلمیندر كه عهد سعیدنبویده مسجد شریف صفه‌سنده یاتارلر واوراده سایه‌لنیرلردی. بناءً علیه آكا نسبت اوله‌رق كندیلرینه اهل صفه دینلدی.

حضرت رسول الله هر آقشام طعامنده اهل صفه‌نك بر آزینی كندی یاننده آلیقویوب سائرینی اصحاب كرامك خانه‌لرینه كوندرردی.

هر بری بر خانه‌ده طعام ایدردی. ابوهریره، واثلة بن الاسقع، ابوذر حضراتی اهل صفه‌نك مشاهیرندندرلر.

(قصص انبیا ـ تاریخ ابی الفدا)

ج

امر خلافتده اختلاف اولندی.

شویله‌که:

ارتحال نبی کونی انصاردن بعضیلری کندی ایچلرندن امیر انتخاب ایتمك املیله بنی ساعده صفه‌سنده طوپلاندیلر. (خزرج) قبیله‌سنك رئیسی اولان (سعد بن عباده) نامزاج اولدیغی حالده اورایه کلوب انصاره خطابت ایلدی. دیدی‌که:

«ای جماعت انصار! سزك دینجه نائل اولدیغکز فضل ومزیت بشقه قبیله‌لرده یوقدر. محمد صلی الله تعالی علیه وسلم نیجه ییللر قومی ایچنده اکلندی. آنلری دینه دعوت ایلدی. ایچلرندن پك آز کیمسه ایمانه کلدیسه‌ده کفار ایله جهاده ودین اسلامی اعزازه قادر اوله‌مدیلر. جناب حق سزی شرف اسلام ایله مشرف قیلدی ورسول اکرم ایله اصحابنك محافظه‌سنی سزه میسر ایلدی. دشمنلر اوزرینه اك زیاده شدت کوسترن سزلر اولدیکز. طوائف عرب سزك قلیجلرکز سایه‌سنده ایستر ایسته‌مز اطاعته کلدی. ورسول اکرم سزلردن راضی اولدیغی حالده وفات ایتدی. شمدی امارت وریاست سزك حقکزدر. آنی بشقه‌سنه ویرمیکز!»

انصاردن حاضر اولانلر دخی آکا «الله موفق ایلیه! رأیکده اصابت ایلدك. بزده سنی امارته انتخاب ایلرز.» دیدیلر.

اما (اوس) قبیله‌سی کندی رئیسلری اولان (اسید بن حضیر) ك باشنه اوشدیلر وتردد واندیشه‌یه دوشدیلر. چونکه (اوس) و (خزرج) قبیله‌لری ایکی قرنداش اوغللری اولدقلری حالده مقدما بینلرنده عداوت ظهور ایله محاربه‌لر وقوع بولمشیدی. بعده اسلام ایله مشرف اوله‌رق بارشدیلر. وهپ دین قرنداشی اولوب برلشدیلر وهجرتدن مقدم مکه‌یه واروب عقبه‌ده حضرت پیغمبره بیعت ایتدکلرنده ایلرو کلنلرندن اون‌ایکی کیمسه سائرلری اوزرینه نقیب ورئیس نصب وتعیین بیورلمشیدی. ایشته بو اون ایکی نقیبدن بری (سعد بن عباده) ودیکری (اسید بن حضیر) ایدی. وانصاردن امیر انتخاب اولنه‌جق اولدیغی تقدیرده بوایکیسندن بریسی انتخاب اولنمق لازم کلیردی. حالبوکه ایکیسندن هرهانکیسی انتخاب اولنسه دیکر طرفك رقابتنی موجب اولوردی. بناءً علیه اوسیلر، اسید بن حضیرك یاننه طوپلاندیلر و «امارت بر کره خزرجیلرك النه کچر ایسه فیمابعد تحکم داعیه‌سنه دوشرلر وبزی اصلا ایشه قارشدرمازلر.» دیو فسیلدی‌یه واردیلر.

مهاجرین ایسه انصاردن برینك امارتنی قبول ایتمك احتمالی یوق ایدی. زیرا قرشیلر اشرف قبائل عرب اولدقلری جهتله بشقه برقبیله‌نك امری آلتنه کیره‌مزلردی. فقط سعد بن عباده‌نك

نطقی انصاره پك زیاده تأثیر ایتدیکندن همان آکا بیعت اولنمق اوزره ایدی .

حال بوکه ابتدا خزرجیلر ایله اوسیلر بیننه رقابت کیره‌جك و آنلر بینلرنده اتفاق ایتسه‌لر مهاجرین آنلره مخالفت ایده‌جك والحاصل اهل اسلام ایچنه برعظیم تفرقه دوشه‌جك ایدی . بوایسه ملت اسلامیه حقنده بر بیوك تهلکه ایدی .

ایشته اویله طار وتهلکه‌لی بر وقتده ابوبکر الصدیق، عمر الفاروق، ابوعبیدة بن الجراح «رضی الله تعالی عنهم» حضراتی اوراپه خضر کبی کلوب ایرشدیلر .

شویله که :

حضرت عمر الفاروق، انصارك اول وجه ایله جمعیت ایتدکلرینی ایشتدیکی کبی حضرت پیغمبرك خانهٔ سعادتنه واردی. حضرت ابو بکری چاغردی . کیفیتی خبر ویردی . حضرت ابو بکر الصدیق دخی حضرت عمر ایله حضرت ابو عبیده‌یی آلوب آنلر ایله برلکده بنی ساعده صفه‌سنه واردی. اول وقت انصاردن بری قالقوب « بزلر انصار رسولز. بزلر اسلامك مهیا عسکری یز . ای مهاجرین ! سزلر بزم ایچمزه کلوب صیغنمش برجماعتسکز. امارت بزم حقمزدر.» دیوردی .

حال بوکه رسول اکرم هرهانکی مجلسده بولنسه صاغ طرفه ابوبکری وصول طرفه عمری آلوردی .

ابو عبیده حقنده‌ده (بو امتك امینی‌در) دیر ایدی . بوکره

اوچی بردن اوراپه کلنجه، صانکه رسول الله دیرلمش اوراپه کلمش کبی اهل اسلامك قلبلرینه تأثیر ایلدی وهرکس آنلرك سوزینه منتظر اولوب حضرت ابو بکر دخی نصلکه رسول اکرم خطبه‌ده باشلار ایدیسه، اول وجه ایله ابتدا جناب حقه حمد وثنا ایتدکدن صکره عمومنه خطاباً «بوامت مقدما طاشدن و آغاجدن یاپمه بتلره طاپاردی. جناب حق کندوسنه عبادت وکندوسنی توحید ایتملری ایچون آنلره رسول کوندردی . عرب قومنه بابالرینك دینینی ترك ایتمك کوچ کلدی . حق تعالی حضرتلری مهاجرین اولینی ایمان ایله ممتاز قیلدی . آنلر حضرت پیغمبره یار وغمکسار اولدیلر. و آنکله برلکده مشرکینك اذا وجفاسنه صبر وتحمل ایتدیلر. ایشته یر یوزنده ابتدا حقه طاپان ورسولنه ایمان ایدن آنلردر. رسول اکرمك یار وفاکاری ونصیر صدیقی آنلردر . بو بابده آنلره کیمسه منازعه ایده‌مز. مکرکه ظالم اوله . ای انصار ! سزك ده دینجه قدمکز و فضل ومزیتکز انکار اولنه‌ماز . جناب حق سزی دیننه و رسولنه نصرت ایچون انتخاب ایتدی وسزلره رسولنك هجرتنی میسر قیلدی . بزجه دخی مهاجرین اولیندن صکره سزك مرتبه‌کزده بشقه کیمسه یوقدر. رسول اللهه نصرت ایتدیکز . آنکچون دعوی ایتدیککز فضل وشرفك اهلیسکز . بوکا کیمسه‌نك بردیه‌جکی یوقدر. فقط امارت بحثنده قبائل عرب آنجق قریشی بیلور. بشقه‌سنك امارتنی قبول ایتمز . زیرا قریش قومی حسب ونسبجه عربك افضلیدر .

وممالکتلری جزیرة العربك وسطیدر. بز امرایز. سز وزراسکز. هیچ برمشورتدن کیرو براغلمازسکز. سزك رأیکز آلنمادقجه برایش کورلمز.» دیدی.

حضرت عمردخی انصاره خطاباً «رسول اکرم خسته ایکن سزی بزه وصیت ایتدی. اکر سز امرا اوله‌جق اولیدیکز بزی سزه وصیت ایلردی.» دیو ابوبکرك کلامنی تأیید ایلدی.

انصار دیه‌جك سوز بوله‌میوب فکر ومطالعه‌یه طالدیلر. فقط ایچلرندن «حباب بن منذر بن جموح» قالقدی. انصارك اعلای دین‌ده سبق ایدن خدمتلرینی تکرار ایدرك «اوس و خزرجدن بر وقریشدن دخی بر امیر اولسون.» دیدی.

حضرت عمر الفاروق، «ایکی امیر برمنصبده اجتماع ایده‌مز. پیغمبر هانکی قبیله‌دن ایسه خلیفه‌سی دخی اول قبیله‌دن اولملیدر. اویله اولمازسه والله عرب قومی قبول واطاعت ایتمز.» دیدی.

(حباب بن منذر) آنی رد ایله «ای انصار! بودینه عرب قومی سزك قلیجلرکز ایله اطاعت ایلدی. حقکزی بشقه‌سنه قاپدرمیکز!» دیدی.

عمر، آنی تکدیر ایلدی. او دخی سرد جوابلرله مقابله ومجادله‌یه باشلادی.

اول وقت (ابوعبیده) سوزلرینی کسوب «ای معشر انصار! اللهدن قورقکز! – انتم اوّل من آمن ونصر فلاتکونوا اوّل من بدل وغیر – اسلامه قوت ویرن، دینه نصرت ایدنلرك اولی سز

ایدیکز. صاقین ابتدا ایشی بوزان دخی سز اولمیه‌سز!» دیدی.

بو کفتار دلپذیر، حضاره حسن تأثیر ایدوب درحال انصاردن وخزرج قبیله‌سندن سعد بن نعمان بن کعب بن خزرجك اوغلی بشیر «رضی الله تعالی عنه» آیاغه قالقوب «ای اصحاب! انتباهه کلکز، بدیهیدرکه حضرت محمد قریشی‌در. آنکچون امرخلافته‌ده آنك قومی احق و اولادر. بزم اسر جهادده و نصرت دین‌ده مسابقتمز جهتیله فضلمز منکر دکلدر. لکن بزم آندن مرادمز اللهك و رسولنك رضالرینی تحصیلدن عبارت ایدی. بز بوندن طولایی دنیاجه عوض ومکافات ایسته‌میز. بناءً علیه نیل دنیا ایچون اهل حقه تعرض لایق دکلدر.» دیدی.

حباب بن منذر «یا بشیر! عمزاده‌که [یعنی سعد بن عباده‌یه] حسد ونفسانیت ایدییورسین.» دیدی.

بشیر بن سعد «یوق والله اویله دکل لکن حقلرینی غصب ایچون خلق ایله منازعه‌یی کریه کورییورم.» جوابنی ویردی.

ایشته اول وقت حضرت ابو بکر الصدیق «سزه بو ایکی ذاتی انتخاب ایتدم. برینه بیعت ایدکز!» دیو عمر الفاروق ایله ابو عبیده‌یی کوستردی.

ایکیسی بردن عرض معذرت ادب ایتدیلر. و «حضرت پیغمبرك ایلری کچیردیکی ذاتك اوکنه کیم کچه‌بیلیر؟» دیدیلر.

بوصره‌ده کفتکو چوغالمغله حضرت عمر الفاروق «سنك تقدمکی رسول‌الله سنی نمازده کندیسنه خلیفه ایتمکله بزه کوستردی.

سنك اوزرکزه امارتی قبول ایدرمی یز ؟ الکی اوزات ! بیعت ایده‌یم .» دیدی .

بشیر بن سعد، مسابقتله جمله‌دن اول بیعت ایدرك سائر ناس دخی طاقم طاقم کلوب بیعت ایتدیلر .

(علی الاکثر قصص انبیادن منقولدر)

یوم بیعتك فرداسی حضرت ابو بکر الصدیق منبر رسول اللهه چیقوب خطبهٔ آتیه‌یی اوقودی .

خطبه

«ایها الناس قدولیت علیکم ولست بخیرکم فان احسنت فاعینونی وان اسأت فقومونی الصدق امانة والکذب خیانة والضعیف فیکم قوی عندی حتی آخذ له حقه والقوی ضعیف عندی حتی آخذ منه الحق ان شاء الله تعالی لایدع احد منکم الجهاد فانه لایدعه قوم الا ضربهم الله بالذل اطیعونی ما اطعت الله ورسوله فاذا عصیت الله ورسوله فلا طاعة لی علیکم قوموا الی صلاتکم رحمکم الله»

ترجمه‌سی [*]

«ای ناس! سزه امیر اولدم. آنجق سزدن خیرلو دکلم .

[*] حقائق الکلام .

اکر امارتده حسن حرکت ایدرسه‌م، بکا اعانه ایدکز ! اسائت ایدرسه‌م، بنی استقامته مجبور ایدکز ! صدق، امانتدر . کذب، خیانتدر . ضعیفکز عندمده قوی‌در. زیرا حقنی قوی‌دن تحصیل ایدرم. وقویکز عندمده ضعیفدر. زیرا ضعیفك حقنی اندن آلیویررم. ان شاء الله جهادی ترك ایتمیه‌جکسکز. زیرا جهادی ترك ایدنلری حق تعالی ذلیل ایدر. بن اللهك و رسولنك رضاسنده اولدقجه بکا اطاعت ایدکز. الله ورسولنه عصیان ایدرسه‌م بکا اطاعت ایتمك سزك اوزرکزه لازم کلمز. نمازه قالقکز! حق تعالی سزه رحم ایلسون .»

استطراد

« وسیجنبها الاتقی الذی یؤتی ماله یتزکی »

قول کریمی جناب صدیقك فضائل محسنه‌سنی مشعر اولان آیات جلیله‌دندر .

رقمزدهٔ یراعهٔ اهل تحقیقدرکه حضرت صدیق اکبر رضی الله عنه دائرهٔ منجیهٔ اسلامه حین دخولنده قرق بیك دیناره مالك ایدی. مدت قلیله ظرفنده بو آلتونلرك کافه‌سنی فی سبیل الله بذل و انفاق ایلدی .

آتی ده بیان اولنه‌جغی وجه ایله دین مبینه پك بیوك برخدمت شریفه‌لری ده اهل ارتدادی دائرهٔ اتحاده ارجاع ایدرك یکیدن

احیای اسلامه موفقیت جالب‌لریدرکه بوده خلافت سنیه‌یه لیاقت
واستحقاقنی معلن اولان دلائلدندر.

ابو سعیـدك جناب زهریدن نقل و روایت ایتدیکی حدیثه کوره برکون رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم افندمز شاعر شهیر، حسان بن ثابته «ابو بکر حقنده برشی سویلدیکك وارمی؟» دیه صورمشلر. حسان دخی «اوت!» جوابنی ویرمکله رسول الله افندمز «اویله ایسه سویله! دیکلیه‌لم.» بیورمشلر.

حسان شو ایکی بیت لطیفی اوقودی:

وثانی اثنین فی الغار المنیف وقد
خاف العدوّ به اذ صعد الجبلا
وکان حب رسول الله قد علموا
من البریة لم یعـدل به رجـلا

حضرت رسول اکرم صلی الله علیه وسلم افندمز بو بیتلری استماع بیوردقلرنده کمال ممنونیتلرندن اول قدر کولمشلرکه مبارك دیشلری منور سازعیون ناظرین اولدی.

ستایش جناب صدیقی متضمن اولان ابیات آتیه دخی حضرت حسان بن ثابتکدر:

اذا تذکرت شجواً من اخی ثقة
فاذکر اخاك ابا بکر بما فعـلا
خیر البریة اتقـاها و اعدلهـا
الا النبی و اوفاهـا بما حملا

و الثـانی التالی المحمود مشهده
و اول الناس ممن صدق الرسلا

«اهدنا الصراط المستقیم صراط الذین انعمت علیهم» قول کریمی امامت جناب صدیقه دلالت ایتدیکنی فخررازی تفسیرنده مدللاً ومفصلاً بیان واثبات بیورمشدر.

آیت جلیله‌نك کیفیت دلالتنه وحضرت مفسرك حیرتبخش عقول اولان تدقیقات شریفه‌سنه اطلاع مرادایدنلر «سر قرآن» نام کتابمزك جزء ثالثنه مراجعت بیورسونلر.

ع

حضرت نبی علیـه السلامدن ارثك ثبوتی مسئله‌سـنده‌ده اختلاف اولندی.

شویله‌که:

رسول اکرم صلی الله تعالی علیه وسلم افندمز خیبرك فتحندن صکره مدینهٔ منوره‌یه ایکی قوناق مسافه‌سی اولان (فدك) نام قریه اهالیسنی اسـلامه دعوت ایتمك اوزره (محیصة بن مسعود) ی مأمور بیوردیلر.

اهالیء مرقومه ایسـه خیبرك فتح اولندیغنی ایشتدکلری کبی خوف و خشیته دوشه‌رك ارضلرینك نصفی رسول الله افندمزك اولمق اوزره یدلرنده ابقا اولنمسنی استدعا ایلدکلرندن اول وجهایله وطنلرنده ابقا اولنمشلر ایدی.

بو صورتله (فدك) قریه‌سنك نصف اراضیسی تحت تملك حضرت رسالتپناهی‌یه كچمش ایدی. چونكه اهل فدك اوزرینه عسكر سوق ایدلمامش وارض مذكور حرباً آلنمامش ایدی.

رسـول اكرم دخی ارض مذكوردن كندینه كلن حاصلاتی ابنای سبیله صرف ایدرلردی.

رحلت نبویدن صكره ارض مذكوری حضرت فاطمـه «پدرمك میراثیدر» دیه ایستدی.

حضرت ابوبكر ایسه «بز معاشر انبیا كیمسه‌یه مورث اولمیز. ترك ایتدیكمز مال صدقه‌در.» مألنده اوله‌رق رسول اكرمدن نقل وروایت ایتدیكی «نحن معاشر الانبیاء لانورث ماتركناه صدقة» حدیث شریفنه بناءً حضرت فاطمه نائل میراث پدر اوله‌مادی.

ایشته حضرت نبی علیه‌السلامدن ارثك ثبوتی مسئله‌سنده‌كی اختلاف بوندن عبارتدر.

استطراد

اهل فدك تا حضرت عمرك زمان خلافتـه‌دك كویلرنده یاریجیلقـله اقامت ایدوب صكره حضرت عمر یهودیلری ارض حجازدن چیقاردیغی وقت «ابو الهیثم بن التیهان» و «سـهل بن ابی حثمه» و «زید بن ثابت» نام ذاتلری فدكه یوللایوب اهل فدك یدنده قالان دیكر نصف ارضك قیمت حقیقیه‌سنی بالتقـدیر اصحابنه اعطا ایله كندیلرینی شام طرفنه طرد وتبعید ایتدیلر.

خلفای راشـدین كندی زمانلرنده ارض فدك حاصلاتنی سنت رسول اللهه توفیقاً ابنای سبیله صرف ایتمكدن خالی قالمدیلر.

وقتاكه امر خلافت معاویه‌یه منتقل اولدی، ارض مذكوری مروان بن الحكمه تملیك ایلدی. اوده اوغللری عبد الملك ایله عبد العزیزه هبه ایتدی. مؤخراً بونلرك اوغللری ولید وسلیمانه ارثاً منتقـل اولوب مقـام سلطنته كچدكلرنده ایكیسی‌ده حصهٔ مصیبه‌لرینی عمر بن عبدالعزیزه هبه ایتدیلر. عمر بن عبدالعزیز حضرتلری‌ده سلیماندن صكره مقام خلافته كچنجه ارض موروث و موهوب مذكوری كاملاً اولاد حضرت فاطمه‌یه ترك ایلدی. لكن عمر بن عبدالعزیزك وفاتندن صكره امویلر اولاد فاطمه‌دن استرداد ایتدیلر.

ایكیوز اون تاریخنده (مأمون) خلیفه زماننده تكرار اولاد فاطمه‌یه رد اولندی.

زكاتی — یعنی مكلف اولدقلری ویركویی ویرمك ایسته‌مین اعراب ایله مقاتله خصوصنده‌ده اختلاف اولندی.

شویله‌كه: قبائل عربك برطاقی عموماً وبعض قبائلك فروعی ارتداد ایتدكلری صره‌ده بونلردن بعضیلری ادای صلاته موافقت، فقط ایتای زكاتده مخالفت ایلدیلر. اسلامده ثبات ایدنلر یالكز قریش ایله بنی ثقیف قبیله‌لرندن عبارت ایدی. مخالفلره نسبتله بونلرك عددی ایسه آز ایدی. بناءً علیه ویركو ویرمكدن امتناع

ايدنلرله محاربه ايديلوب ايدلمامسی بين الاصحاب موقع بحث ومذاكره يه قونيله رق بو بابده اختلاف آرا وقوع بولدی . مانع زكات اولان اعراب ايله مقاتله يی استحسان ايتمين اصحاب كرامدن بری ده حضرت عمر ايدی . عمر رضی الله ديدی كه :

« رسول الله صلی الله عليه وسلم (امرت ان اقاتل النـاس حتی يقولوا لا آله الاالله فاذا قالوها عصموا منی دماءهم واموالهم) بيورمشلر . مادامكه مانع زكات اولانلر اهل توحيد درلر، يالكز ويركو ويرمدكلری ايچون آنلرله محـاربه ايتمه‌مز نصل مشروع اوله بيلير ؟ »

ابو بكر الصديق آكا « جناب رسالتپناه افندمز (الابحقها) دخی بيورمديلرمی ؟ اقامهٔ صلات، ايتای زكات بونك ايكيسی ده حقوق اللهدندر . زمان رسول اللهده معين اولان ويركودن بر دوه يولاری نقصان ويررلرسه آنلرله محـاربه ايدرم. » ديوب اسبابنك استحصالنه قرار ويرديلر .

استطراد

زمان سعادتده متعهد اولدقلری ويركويی اعطادن مؤخراً امتناع ايدن قبائلدن يمنده متوطن (بنی يربوع) قبيله سنك رئيسی (مالك بن نويره) بر فارس وشاعر آدم اولوب غايت حسنا بر حرمی وار ايدی .

عسكر اسلام ايله اوجهته مأمور اولان خالدبن وليد واروب

آنی دردست ايلدی . مالك خالده (انا آتی بالصلاة دون الزكاة) ديوب اقامهٔ صلاتده قصور ايتميه جكنی وفقط ويركو ويرميه جكنی آكلاتدی .

خالد آكا (اما علمت ان الصلاة و الزكاة معاً لاتقبل واحدة دون الاخری) جوابيله مقابله ايلدی كه اقامهٔ صلات، ايتای زكات ايله برابر كركدر . بری ديكرسز شايان قبول دكلدر ديمكدر .

مالك صوردی كه : دوستكز (يعنی ابوبكر) بويله‌می ديبور؟

خالد ديدی كه : عجـائب ! بزم دوستمز درده سـنك دوستك دكلميدر ؟ والله سنك بوينكی اوررم .

شو بولده بر آز سويلشدكدن صكره خالد « قاتلك بنم! » ديدی.

مالك ـــ دوستك سكا بويله‌می امر ايتدی ؟ ديدی .

خالد ـــ ينه بو سوزی تكرارمی ايديبورسين ؟ ديه مقـابله ايلدی .

شو محاورهٔ شـديده اثناسنده عبد الله بن عمر وابو قتـادة الانصـاری حاضر ايديلر . خالده « بو آدمك قتلی جائز دكلدر. » ديديلر ايسه ده خالد آنلرك سوزينه قولاق آصمادی .

مالك ـــ بزی ابوبكره كوندر ! حاكممز او اولسون . ديوب مدينه يه كوندرلملری حقنـده ايتديكی استدعايی ده خالد رد ايله قبول ايتميوب معيتنده كی عسكردن ضرار بن الازوره قتلنی امر ايلدكده مالك خالده « بنی اولدورن بودر!» ديه رك زوجـه سنی كوستردی .

خالد «خیر! او دکل، سنی اولدورن اللهدر.» دیدی.

مالك «بن مسلمانم» دیه جواب ویردی. لکن خالد، سوزینه التفات واعتبار ایتمیوب بوینی اوردی. صکره مالکك او کوزل خاتونی اموال غنائمدن پارەسیله آلوب تزوج ایلدی.

خالد، حین عقد و نکاحده حاضر بولنملرینی ابن عمرله ابو قتادەیه تکلیف ایلدی. لکن آنلر امتناع ایدوب «برکره ابوبکردن استیذان اولنسون، مساعده بیوررلرسه اول وقت تزوج ایدرسین.» دیه نصیحت ایتمشلرسەده خالد نصیحتلرینی دیکله میوب خاتونی تزوج ایدی ویردی.

(ابو نمیر السعدی) بو وقعه حقنده شو بیتلری انشاد ایلدی.

شعر

الا قل لحی او طؤا بالسنابك   تطاول هذا اللیل من بعد مالك
قضی خالد بغیاً علیه بعرسه   و كان له فیها هوی قبل ذلك
فامضی هواه خالد غیر عاطف   عنان الهوی عنها ولا متمالك
فاصبح ذا اهل و اصبح مالك
الی غیر اهل هالکا فی الهوالك

مالکك برادری (نویره) دخی بو بابده اوزون بر قصیده نظم ایتمشدرکه بین العرب فوق العاده شهرت بولمشدر.

ابیات آتیه او قصیدەدندر:

وكنا كندمانی جذیمة حقبة   من الدهر حتی قیل لن نتصدعا
وعشنا بخیر فی الحیاة و قبلنا   اصاب المنایا رهط كسری و تبعا

فلما تفرقنا كانی و مالكا
لطول اجتماع لم نبت لیلةً معا

ابوبکر وعمر رضی الله عنهما وقعهٔ مذکورەدن خبردار اولدقلرنده ایکیسی بیننده شویله بر محاوره جریان ایلدی:

عمر، ابوبکره خطاباً ــ خالد زنا ایتدی. آنی رجم ایتملیسین.

ابو بکر ــ رجم ایتمم. چونکه عن قصد یاپمدی. اجتهادنده خطا ایتدی.

عمر ــ بر مسلمی بغیر حق قتل ایتدیکی ایچون آنکده اعدامی لازم کلمزمی؟

ابوبکر ــ لازم کلمز. چونکه مالکی اولدورمسی ده اجتهادندەکی خطادن نشأت ایتمشدر.

عمر ــ هیچ دکلسه سرعسکرلکدن عزل ایتملیسین!

ابو بکر ــ جناب حقك كفار علیهنه صیرمش اولدیغی بر قلیجی قینه قویەمام.

الحاصل حضرت ابوبکر خالد بن ولیدی سرعسکرلکدن عزل ایتمیوب آخر عمرینه دکین او خدمت معتنابهاده ابقا و استخدام بیوردیلر.

خالدك كرك اهل ارتداد وكرك فرس وروم محارباتنده ابراز ایتدیکی یارارلقلر قیامتەدك نامنی خیر ایله یاد ایتدیرەجك مآثر جلیلەدندر.

صکره عمر رضی الله عنه مسند خلافته کچدیکنده اجرا آتنك

برنجیسی خالد بن ولیدی عزل ایله ابو عبیده‌یی سرعسکرلکه نصب و تعیین ایتمسی اولدی .

§

حضرت ابوبکرك عمر بن خطابی استخلافنده‌ده اختلاف اولندی . شویله‌که :

ابوبکر الصدیق رضی الله عنه هجرت سنیه‌نك اون برنجی سنه‌سی ربیع الاولنده مسند جلیل خلافته گچوب مدت خلافتی ایکی ییل اوچ آی سوردی .

هجرتك اون اوچنجی سنه‌سنده جمادی الآخره‌نك یکرمی ایکیسنده صالی گیجه‌سی دار بقایه ارتحال ایلدی .

وفاتنده آلتمش اوچ یاشنه وارمش ایدی . آنی یهودینك بری زهرله‌مش و او زهرك تأثیریله وفات ایتمش دیدیلر . دیگر بر روایت دها وارکه گویا بر صوغوق گونده اغتسال ایتمکله شدتلی ستمه‌یه طوتیلوب اون بش گون نمازه چیقه‌مدیلر . چیقه‌مدیغی گونلر نمازی حضرت عمره قیلدیردیلر .

حضرت ابوبکر وفاتندن آز اول کبار اصحاب رسول اللهدن عبد الرحمن بن عوف ایله عثمان بن عفانی چاغروب عمرك استخلافی خصوصنده آنلرله استشاره ایتدی .

عبد الرحمن — «عمره دیه‌جك یوقدر . فقط آنك براز غلظتی واردر .» دیدی .

ابوبکر الصدیق حضرتلری « آنك غلظتی بنی رقیق گوردیگی

ایچوندر . مسند خلافته گچه‌جك اولورسه او غلظتك چوغنی ترك ایدر . چونکه بن آکا دقت ایتدم . بن بر کیمسه‌یه طاریله‌جق اولسه‌م اونی یومشاتمغه چالیشیر . بن یك یومشاقلق گوسترسه‌م، بنی شدته سوق ایدر . » دیدی .

عثمان بن عفان دخی « عمرك ایچی طیشندن ایی‌در . ایچمزده مثلی یوقدر . » دیدی .

ابوبکر الصدیق ایکیسنه‌ده بو سوزك محرم طوتلمسنی توصیه ایلدی . لکن نصلسه ایش طویولمغله بر آرالق (طلحة بن عبیدالله) ابو بکر الصدیقك حضورینه چیقوب « عمری استخلاف ایده‌جك ایمشسین ! سن وار ایکن ناس، عمرك شدتندن نه‌لر چکدیکنی گوریورسین . یالکز باشنه قالیرسه نه‌لر یاپماز ! سن ایسه ربکه ملاقی اولیورسین . ربك رعیتکدن سنی مسئول طوتسه گرکدر. » یولنده تعریضاتده بولندی .

حضرت ابوبکر یاننده‌کیلره « بنی اوطوردك ! » دیدی . قولتوغنه گیروب یتاغنك ایچنده اوطورتدیلر . اوطورنجه طلحه‌یه خطاباً دیدی‌که :

« بنی الله ایله‌می قورقودیورسین ؟ بن ربمه ملاقی اولدیغم وقت بکا صورارسه (استخلفت علی اهلك خیر اهلك) اهالکه اهالکك خیرلوسنی استخلاف ایتدم جوابنی ویره‌جگم . » دیدی .

صکره وصیتنامه تحریرینه قرار ویروب عثمان بن عفانه املا ایله یازدردی .

صورت وصيتنامه

« بسم الله الرحمن الرحيم هذا ماعهدبه ابوبكر خليفة رسول الله صلى الله عليه و سلم عند آخر عهده بالدنيـا و اول عهده بالآخرة فى الحال التى يؤمن فيها الكافر و يوقن فيهـا الفاجر انى استعملت عليكم عمر بن الخطاب ولم آل لكم خيراً فان صبر وعدل فذلك علمى به ورأيى فيه وان جار وبدل فلا علم لى بالغيب والخير اردت و لكل امرئ مااكتسب وسيعلم الذين ظلموا اى منقلب ينقلبون »

ترجمه‌سى [*]

« بو اول عهددركه آنى محمد رسول‌الله صلى الله عليه وسلمك خليفه‌سى ابوبكر دنيادن مفارقت ايدركن و آخرت دارينه كيرركن اتمشدر . بر حالده‌كه كافر ايمانه وفاجر ايقـانه كلير . سزه خيرلى اولمق ايچون عمر بن الخطـابى خلافتـه نصب ايلدم . اكر صبر وعدالت ايدرسه بنى تصديق ايتمش اولور . واكر تبديل مسلك ايدرده جور ايلرسه غيبى بيلمديكم جهتله بكا عتـاب ايتميه‌سكز . بن سزك ايچون خير مراد ايتدم . هركس كندى عملنك جزاسنى بولور . وظلم ايدنلر نه حاله كرفتار اوله‌جقلرينى قريباً بيليرلر . »

—

بو عهدى بر آزادلوسنه ويروب عمرله برابر مجمع ناسـه

[*] حقائق الكلام .

كوندردى . او صره‌ده هر قفـادن بر سس چيقمغـله عمر ، « صوصكز ! خليفـهٔ رسول اللهك امرينه قولاق ويركز ! » ديه ندا ايدوب خلقى صوصدردى .

عهـدنامه اوقوندى . جمله‌سى طوعاً قبول ايلدى . ابو بكر دخى خلقه عرض جمال ايدرك « سزه استخلاف ايتديكم ذاتدن راضيميسكز ؟ بن اقربامدن برينى ولى عهـد ايتمدم . سزه عمرى استخلاف ايتدم . آنى ديكليكز ! آكا اطاعت ايدكز ! » ديدى .

جمله‌سى « ايشتدك وقبول ايتدك . » ديوهم آواز اوله‌رق اعلان انقياد ايتديلر .

آندن صكره ابو بكر الصديق عمر بن خطـابى چاغروب وصاياى آتيه‌يى ايفا ايلدى .

وصاياى صديق

« ياعمر ان لله حقاً بالليل ولايقبله فى النهار وحقاً فى النهار لايقبله بالليل وانه لايقبـل نافلة حتى تؤدى الفريضة الم تر يا عمر انما ثقلت موازين من ثقلت موازينه يوم القيـامة باتباعهم الحق وثقله عليهم وحق لميزان لايوضع فيه غداً الاحق ان يكون ثقيلاً الم تر يا عمر انمـا خفت موازين من خفت موازينه يوم القيـامة باتباعهم الباطل وخفته عليهم وحق لميزان انلايوضع فيه الاباطل ان يكون خفيفاً الم تر يا عمر انما نزلت آية الرخاء مع آية الشـدة وآية الشدة مع آية الرخاء ليكون المؤمن راغباً راهبـاً لايرغب

رغبة يتمنى فيها على الله ماليس له ولا يرهب رهبة يلقى فيها بيديه الم تر ياعمر انما ذكر الله اهل النار باسوأ اعمالهم فاذا ذكرتهم قلت انى لارجو ان لااكون منهم و انه انما ذكر اهل الجنة باحسن اعمالهم لانه لاتجاوزلهم عما كان من سيء فاذا ذكرتهم قلت اين عملى من اعمالهم فان حفظت وصيتى فلا يكونن احب اليك من حاضر من الموت ولست بمعجزه»

—

ابوبكر الصديق رضى الله عنه حضرتلرينك فرداى وفاتنده حضرت عمر منبره چيقوب بر خطبهٔ بليغه اوقويوب نهايتنده ديدىكه:

«انما مثل العرب مثل جمل آنف اتبع قائده فلينظر قائده حيث يقوده واما انا فورب الكعبة لاحملنكم على الطريق.»

ترجمه سى

قوم عرب سركش دوه‌يه بكزركه يديجيسنه تابعدر. بناءً عليه قائدى نره‌يه چكوب كوتورديكنه نظر ايتمليدر. هله بن كعبه‌نك صاحبى اولان خدايه قسم ايدرمكه سزى يولدن طيشارى چيقارمام.

ع

امر خلافت حضرت عثمانده تقرر ايدنجه‌يه قدر شورى خصوصنده اختلاف اولندى.

شويله‌كه:

هجرت سنيه‌نك يكرمى اوچنجى سنه‌سى ايدىكه مغيره بن

شعبه‌نك عجم نصرانيلرندن ابولؤلؤه نام آزادلى كوله‌سى چارشوده حضرت عمره راست كلدى. مكلف اولديغى يوميه ايكى درهم ويركونك كثرتندن شكايت ايلدى. حضرت عمر، «صنعتك نه‌در؟» ديه صوردى. «دميرجيلك، دولكرلك، نقاشلق» ديدى. «بو صنعتلره نسبتله ويركوك چوق دكلدر. هم سن يل دكرمنى ياپارم دير ايمشسين. بكا بريل دكرمنى انشا ايدرميسين؟» بيورديلر.

خبيث ــ سكا بريل دكرمنى ياپه‌يم‌كه جهان بكنسون.» ديوب صاوشدى.

حضرت عمر ــ «كوله، بنى تهديد ايدييور!» ديدى.

ايرتسى كونى مسجد شريفده صباح نمازنى قيلاركن لؤلؤه خبيثى ايكى باشلى بر خنجرله آلتى يرندن امير المؤمنينى جرح، ودها بر قاچ كشى‌يى قتل ايلدى.

حضرت عمر، رضى الله تعالى عنه يارەلرك تأثيرندن بى‌مجال اولوب مسجدده ياتدى. ونمازى عبد الرحمن بن عوف رضى‌الله عنه حضرتلرينه قيلدردى. نمازدن صكره، حضرت خليفه‌يى خانه‌سنه كوتورديلر. يارەلرك برى كوبكى آلتنده اولوب درينلكى جهتيله حضرت عمر حياتندن اميدى كسدى. استخلاف ايچون اصحاب رسول اللهدن اليقنى دوشونوركن «ابوعبيده بر حيات اوليدى آكا وصيت ايدردم.» ديدى. صكره عبد الرحمن بن عوفى جلب ايدوب «خلافتى سكا ترك ايده‌يم.» ديدى. عبدالرحمن

«خلافتی قبوله بکا نصح ایدرمیسکز؟» دیدی. «ایده‌مم.» دیدیلر. «اویله ایسه بن ده والله قبول ایتمم!» دیینجه (فهنی صمتاً حتی اعهد الی نفر الذین توفی رسـول الله صلی الله علیه و سلم وهو عنهم راض) یعنی «بنی بوسوزی سویله‌مامش کبی عدایله! تا کیم رسول الله علیه السلام کندیلرندن راضی وخشنود اولدیغی حالده ارتحال ایتدیکی ذواته بو خصوصی عهد ایده‌یم.» دیدیلر.

آندن صکره علی، عثمان، زبیر، سعد، رضی الله تعالی عنهم حضراتنی دعوت ایلیوب عبد الرحمن دخی برابر اولدیغی حالده آنلره «طلحه‌یه اوچ کون منتظر اولکز! کلیرسه فبها، کله‌مدیکی حالده خلافت ایچون سزدن بریسنه قرار ویرکز! سزدن خلافته کچه‌جك اولان ذات اقاربنی ناسك رقبه‌سنه تحمیل ایتمامکه الله ایله عهد ایتمش اولسـون. مهاجرینی ایوا و اسـلامه نصرت ایدن انصارك محسننه احسان ومسیئنه عفوایله معامله ایتسون.» دیدکدن صکره «اسلامك ماده‌ومایه‌سی اولان قوم عربدن تحصیل اولنه‌جق صدقه‌لر فقراسنك انفـاقنه صرف، ورسول الله علیه السلامك عهدلری محافظه وایفا ایدلسون.» دیوب بعده «آلهی! اسلامك اعلای شاننه و مصالح مملکتك اتقانه مبالغه ایلدم. بندن صکره خلیفه اوله‌جق ذاتی کمال راحتده براقدم.» دیدیلر.

بعده اباطلحة الانصاری‌یه امر ایتدیلرکه شوری ایچون انتخاب اولنان ذوات مشار الیهمی بر اوطه‌یه قپاسون. وکندیسی قپوده طوروب بینلرنده قرارو برنجه‌یه قدر کیمسه اولدقلری محله کیرمسون.

آندن صکره اوغلی عبدالله‌ه «بنی کیم قتل ایتدی؟» دیدیلر. «سنی قتل ایدن مغـیره‌نك کوله‌سی ابو لؤلؤه‌در.» دیدکده «الله تعالی‌یه حمد ایدرم‌که بنم اولومم الله‌ه بر کره اولسون سجده ایتمش کیمسه الندن اولمادی.» دیدی.

بعده رسول‌الله وابوبکرك یاننده دفننه حضرت عایشه‌دن اذن ایستدیلر. آنلرده قبول ایتدیلر. آندن صکره اوغلی عبد الله‌ه «اهل شوری اختلاف ایدرسه سن اکثر جانبنده واکر مساوات حاصل اولورسه عبدالرحمانك بولندیغی طرفده اول!» دیدیلر.

بعده آخر نفسه‌دك ذکر الله ایله مشغول اوله‌رق سنهٔ مرقومه ذی‌الحجه‌سنك یکرمی یدنجی چهارشنبه کونی عالم بقایه ارتحـال ایلدی. رضی الله تعالی عنه و ارضاه.

مدت خلافتلری اون ییل آلتی آی سکز کوندر.

حضرت عمرك وفاتندن صکره وصیتی اوزره اصحاب کرامدن ابو طلحة الانصـاری مدینهٔ منوره‌ده موجود اولمیـان حضرت طلحه‌دن ماعدا اهل‌شورایی «مسور بن مخزمه»نك وبعض روایته کوره حضرت عایشه‌نك خانه‌سنده جمع ایلدی.

متعاقباً عمرو بن‌العاص ومغیرة بن شعبه دخی کلوب قاپوده طوردیلر. سعد درحال آنلره «سزك مرادکزی بیلیرم. صکره - بزده مشورتده حاضر و اهل شوراده داخل ایدك - دیمك ایستیه‌جکسکز. بو اوله‌ماز. قالقکز کیدیکز!» دیوب ایکیسنی‌ده اورادن دفع ایلدی.

الحاصل وصيت عمرموجبنجه حركت اولندى . لكن نصلسه امر انتخابده اصحاب وامرا بيننده تشتت آرا ومدينهٔ منوره ايچنده آثار هيجان رونما اولديغندن اهل شورادن عبد الرحمن بن عوف رفع قيل وقال ايچون آرقداشلرينه شويله بر تكليفده بولندى . ديدى‌كه :

«كنديني انتخابدن چيقارمق شرطيله خلافته افضلكز اولان ذاتى ترجيح واختيار ايتمه‌يى هانكيكز تعهد ايدر ؟ »

رفقاى كرامدن هيچ برى جواب ويرمدى .

بونك اوزرينه عبد الرحمان «ايشته بن نفسمى خلع ايتدم.» ديدى . درحال عثمان « بوكا راضى اولانلرك برنجيسى بنم. » ديدى. ديكرلرى‌ده «بزده راضى‌يز.» ديوب يالكز حضرت على اختيار سكوت بيوردى .

عبد الرحمان ــ « يا اباالحسن ! سن نه ديرسين ؟ » ديدى .

على ــ حق اختيار ايده‌جكنه ، هواى نفسانى‌يه تابع اولميه‌جغنه، اقرباسنى ترجيح ايتميه‌جكنه دائر عبد الرحماندن عهد وپيمان ايستدى . (چونكه عثمانك لام قز قرنداشى ام كلثوم عبد الرحمانك تحت نكاحنده‌اولمغله حضرت عثمان ايله قرابت صهريه‌لرى وار ايدى .)

عبد الرحمان ــ «سزده صكره تبديل و تغييره قالقيشان اولورسه آنك عليهنده بولنمق اوزره بنمله برابر اوله‌جغكزه وترجيح واختيار ايده‌جكم ذاتدن راضى و خشنود اولوب تردد

ومخالفت ايتميه‌جككزه سوز ويرمليسكز · ايشته بن‌ده الله تعالى ايله عهد وپيمان ايدرم‌كه قرابت جهتيله خصمى ترجيح واختيار ايتميه‌جكم· » ديدى · رفقاى كرامى‌ده اول وجه ايله عهد وميثاق ايتديلر . اوده سوز ويردى . بعده حضرت على‌يى بر كناره چكوب « حضرت پيغمبره اولان قرابتك و اسلامده‌كى سبقتك وحسن اثرك جهتيله شمدى سن « امر خلافت ايچون شوراده طوپلانان ذواتك احق بنم. » ديرسين . نفسكه بشقه‌سنى ترجيح ايتمزسين. لكن سكا صورارم‌كه بالفرض سن داخل انتخاب اولمامش اولسيدك، جماعت حاضره‌دن خلافته هانكيسنى ترجيح ايدردك؟ » ديدى .

على ــ « عثمانى ترجيح ايدردم.» ديدى.

آندن صكره حضرت عثمانى‌ده برطرفه چكوب « سن كندى كنديكه ديرسين‌كه بن بر اختيار آدمم . اشراف قريشدن عبد منافك اوغللرندنم. رسول الله صلى الله عليه وسلمك داماديم . عمجه زاده‌سى‌يم · اسلامده سابقه‌م، فضلم واردر . بوحالده خلافت بندن بشقه‌سنه نصل منصرف اوله‌بيلير ؟ لكن سكا صورارم‌كه بالفرض انتخاب خليفه ايچون داخل شورى اولمسيدك، جماعت حاضره‌دن خلافته كيمى احق كورردك؟ » ديدى .

حضرت عثمان دخى « على‌يى احق كورردم. » ديه جواب ويردى .

بعده ميعاد تمام اولنجه‌يه‌دك اصحاب كرامك و مدينهٔ منوره‌ده

بولنان امرای عسکریه‌نك خانه‌لرینی دورایدرك آنلرله‌ده مشاوره ایلدی .

میعادك تکمیل اوله‌جغی کونك صباحی قریب اولنجه عبد الرحمان مسورك خانه‌سنه کلوب مسوری اویقودن اویاندردی . زبیری، سعدی چاغردی .

ابتدا زبیره خطاباً « عبد مناف اوغللرینی کل شو امر خلافته تشریك ایتمه ! » دیدی .

زبیر — « بن حصه‌می علی‌یه ترك ایتدم. » دیه جواب ویردی.

ثانیا — سعده خطاباً « سن‌ده حصه‌کی بکا ترك ایدرمیسین؟ » دیدی .

سعد — « اکر خلافته کندیکی ترجیح ایده‌جکسه‌ك، اوت! ترك ایدرم. یوق اکر علی‌یی اختیار ایده‌جکسه‌ك بن علی‌یی دها زیاده سور و خلافته آنی ترجیح ایدرم . ای کشی ! کندیکه بیعت ایدی‌ویرده بزی‌ده اراحه ایله ! » دیدی .

عبد الرحمان — « بن دیکری اختیار ایتمك اوزره نفسمی خلع ایتدم . آنك ایچون کندیمه بیعت ایده‌مام. » دیدی . صکره مسوری کوندروب حضرت علی‌یی چاغردی. آنکله‌ده اوزون اوزادی‌یه محرمانه سویلشدی. حتی حضرت علی بو طول مناظراته نظراً مطلقا کندیسنی ترجیح وانتخاب ایده‌جکنی قویاً امید ایدردی.

آندن صکره‌ده حضرت عثمانی چاغردی. آنکله‌ده صباح اولنجه‌یه‌دك کزلی سویلشدی. آنجق نه سویلشدکاری ظاهره چیقمدی.

نمازدن صکره مهاجرین وانصار وسائر امرای اسلام مسجد شریفه دعوت اولنوب کلانلردن ازدحام حاصل اولدی . عبد الرحمن بن عوف جمعیته خطاب ایدوب رأی ایستدی . کیمیسی علی‌یی کیمی عثمانی ترجیح ایلدی . و ینه منافسه ومناقشه ظهور ایدوب فتنه وقوعی مظنون اولمغله عبدالرحمن، علی‌یه « سن کتاب الله وسنت رسول اللهه وابوبکر وعمرك خلافتده سیرت وسلوکنه اتباع ایدرمیسین ؟ » مألنده اوله‌رق (علیك عهد الله و میثاقه لتعملن بکتاب الله وسنة رسوله وسیرة الخلیفتین من بعده) دیدی.

علی — « علم و وسعم درجه‌سنده اجتهاد ایدرم. » مألنده اوله‌رق (ارجو ان افعل واعمل بمبلغ علمی و طاقتی) دیه جواب ویردی .

بعده عثمانه بو سوزلری عینیله سویلدی .

عثمان — « اویله قبول ایدرم . » دیدکده عبدالرحمن عثمانك الی النده اولدیغی حالده باشنی مسجدك سقفنه طوغری قالدیروب « یارب! شاهد اول، بوینمده اولان اماتی عثمانك بوینـه آصدم. » مألنده اوله‌رق (اللهم اسمع واشهد اللهم انی قد جعلت ما فی رقبتی من ذلك فی رقبة عثمان) دیوب آکا بیعت ایلدی.

حضرت علی دخی « لیس هذا اول یوم تظاهرتم فیه علینا فصبر جمیل والله المستعان علی ماتصفون والله ماولیت عثمان الا لیرد الامر الیك والله کل یوم هوفی شأن » یولنده عبد الرحمانه اعتراض بیوردیلر . عبد الرحمن دخی (یا علی لاتجعل علی نفسك حجةً وسبیلاً » دیه جواب ویردی .

علی ـ (سیبلغ الکتاب اجله) دیه‌رك مسجددن چیقدی کتدی.
مقداد بن الاسود دخی عبدالرحمانه (والله لقد ترکته ـ یعنی علیاً ـ و انه من الذین یقضون بالحق وبه یعدلون) یولنده بر اعتراضده بولندی.

عبد الرحمن (یامقداد و الله لقد اجتهدت للمسلمین) دیه جواب ویردی.

مقداد ـ (ما رأیت ماأتی الی اهل هذا البیت بعد نبیهم انی لاعجب من قریش انهم ترکوا رجلاً ما اقول ولا اعلم ان رجلاً اقضی بالعدل ولا اعلم منه اما والله لواجد اعواناً علیه) دیر دیمز عبد الرحمن (یامقداد اتق الله فانی اخاف علیك الفتنة) دیه تحذیر ایلدی.

الحاصل بویولده وقوع بولان بعض قیل وقالدن صکره هرکس حضرت عثمانه بیعت ایلدی. اوکون طلحه رضی الله عنه دخی سفردن کلوب عثمانه بیعت اولندیغنی خبر آلدی. خلیفه عثمان رضی الله عنه ایله کورشدی. عثمان آکا «مراد ایدرسه‌کز انتخابك اعاده‌سی قابلدر.» دیدی. اوده «اعاده ایدرمیسین؟» دیه صوردی. عثمان (اوت!) جوابنی ویردی. «سکا ناسك کافه‌سی بیعت ایلدیمی؟» یولنده ایراد ایتدیکی ایکنجی برسؤاله‌ده (اوت!) جوابنی آلنجه «اجماعدن آیرلمام. بن ده بیعت ایلرم.» دیوب وعثمانك النی طوتوب بیعت ایلدی.

بلك مهم بر اختلاف دخی حضرت عثمان بن عفانك واقعهٔ فاجعهٔ قتلنده وقوع بولمشدر.

سن شیخوختنده مسند جلیل خلافته کچن حضرت عثمان رضی الله عنه حقیقةً جامع الفضائل، کریم الخصائل بر ذات ستوده شمائل ایدی. دائما عفو وصفحه مائل ایدی. لکن اقارب وخویشانی حریص مال وجاه اولمغله حضرت خلیفه‌یه حلول ایدرك اك بیوك منصبلری بونلر ایله کورمشلردی. واقعا بونلر اهل و مقتدر آدملر ایدی. حتی اکثریسی شیخین محترمین زماننده وبعضیسی عهد سعید رسالتپناهیده‌ده استخدام اولنمشلر ایدی. آنجق بونلردن دها مقتدرلری‌ده یوق دکل ایدی. باخصوص بعض مطرود کیمسه‌لر دخی مظهر شرف تقرب اوله‌رق خلقك کوزینه دیکن کبی باتاردی. بنی امیه‌نك خصوصاً ابو سفیانك و امثالنك ایسه ظهور اسلامده حضرت رسول اکرم افندمزله اهل بیتی حقنده روا کوردکاری اذا وازدرانك تأثیرات فاجعه‌سی قلوب مطهرهٔ بنی هاشمده یر ایتمشدی. بناءً علیه دولت اسلامیه‌ده بونلرك تفوقنی بنی هاشم بالطبع چکه‌مزدی. کبار اصحاب رسول اللهك چوغی ایسه ابتدایمنده وصکره‌لری سوریه‌ده، عراق عرب وعجمده وبلاد سائره‌ده متوالیاً وقوع بولان محاربات‌ده وعهد فاروقده شامده ظهور ایدن (طاعون عمواس) ده شهید اولوب مقام خلافتك قدسیتنی طانیانلر آزالمش ایدی.

حال بوکه دائرهٔ ممالك اسلامیه آسیاده ـ سوریه، عراق، ایران،

كردستان، ارمنيه، و آفريقاده — مصر، برقه، طرابلس وملحقاتی
برطرفدن دربند و اوبرطرفدن جيحون، وبرجانبدن نوبه وديكر
جانبدن تا سبته بوغازينه‌دك كسب اتساع ايتمشدی .

بو دائرهٔ واسعه ايچنده بولنـان اقوام مختلفه اول زمانه‌دك احكام عدليهٔ قرآنيه‌يی كنديلرينه رهبرنجات اتخاذ ايدرك جمله‌سی يكدل ويكجهت واعلای كلمة اللهــده متفقاً بر زده دامان همت و غيرت ايكن، زمان سعادت رسالت تباعد ايتدكجه اسكی وفاق وائتلاف يرينه شقاق واختلاف اماره‌لری يوز كوسترمكه باشلادی.

او صرده‌ده يكی مسلمان اولان يهودی الاصل (عبد الله بن سبا) نام شخص دخی يكی برمذهب احداثنه تشبث ايدرك حجازی، كوفه‌يی، شامی طولاشدی. خلقی اضلاله چالشــدی . ابتدالری اورالرده ديكيش طوتديره‌میوب مصره كتدی . مصرده منويات فاسده‌سنی اظهاره فرجه‌ياب اوله‌میوب «عيسانك نزول ورجعتنه اينانوب‌ده حضرت محمدك رجعتنه اينانميانلره تعجب اولنور.» يولنده سوزلرله خلقی اضلاله باشلامش و بوقول فاســد ابلهفريبانه‌سنه اينانان كيمسه‌لردن بر فرقه ميدانه كلمش ايدی .

طرفدارانی چوغالنجه اصل مقصد فاســدينی ميدانه قويوب « هر پيغمبرك بروصيسی اولديغی كبی حضرت محمد عليه السلامك دخی وصيسی حضرت عليدر . خلافت آنك حقی ايكن غصب اولندی. » ديه‌رك بر چوق كيمسه‌يی‌ده بو يولده اغفال ايلدی.

بعده اطراف واكنافه دعوتجيلر ارسال ايله خلقی بو مذهب

باطله دعوت ايدوب آلداته بيلديكی كيمسه‌لرله بينلرنده مكاتبات خفيه چوغالدی . مرقومك تشــويقاتيله هر ولايتده خلق واليلرندن شكايته باشلادی .

اوبرطرفدن حضرت ابوذر رضی الله تعالی عنه شامده خلقی زهد و ورعه دعوتله اشتغال ايدوب بو سببدن ناشی شام واليسی معاويه ايله آره‌سی بوزولدی .

معاويه‌نك شكايت واقعه‌سی اوزرينه حضرت خليفه ابوذری مدينهٔ منوره‌يه جلب واحضــار ايدوب بعد الاستجواب (ربذه) نام محلده اقامته مأمور ايلدی .

ابوذرك ايسه مدينهٔ منوره‌دن هجرتی حضرت عثمان عليهنده اولانلرك تشديد اعتراضاتنه باعث وبادی اولدی .

كوفه واليسی (سعيد بن العاصی) دخی بركيجه اشراف اهالی و امرا ايله صحبت ايدركن « ســواد عراق قريشك باغچه‌سيدر.» ديدی . حضاردن (اشتر) آياغه قالقوب «قليجلرمزله فتح ايدوب الله تعالانك بزه نصيب ايلديكی ديار، قريشك بستــانی اولديغنی زعمنده‌ميسين؟» ديوب سائر حاضر بولنانلردخی برر سوز سويليوب مناظره مجادله رنكنی آلدی. ضابطه ناظری (عبدالرحمن الاسدی) شدت كوسترمك ايسته‌مش ايسه‌ده مســامره‌ده اولانلر اوزرينه هجوم ايدوب بايليغنجه‌يه قدر دوكديلر.

(سعيد) اشتر ايله هوادارلرينی خليفه‌يه شكايت ايدوب شام طرفنه تبعيد ايتديردی .

شامده (معاويه) ايله بينلرنده بر چوق قيل وقال وقوعندن صكره (حمص) ده عبدالرحمن بن خالد بن وليدك يانه واردیلر.

اورادن (اشتر) مدينهٔ منوره‌يه كلوب خليفهٔ رسول الله ايله كورشدى واظهار ندامتله صوچنى عفو ايتدردى و آرقداشلريله برابر هر نره‌ده مراد ايدرلرسه اقامته رخصت آلدى.

آره‌دن چوق كچمكسزين بو فساد واختلافلر بصره‌يه دخى سرايت ايلدى. معهود عبدالله بن‌سبانك تزويرى عراق ومصر جهتلرنده زياده تأثير ايتمكله بصره اهاليسى‌ده مأمورين حكومتى تحقير وخليفهٔ رسول‌الله حقنده اطلاق لسان هذيان‌ايدر اولديلر.

حاصل‌كلام، مقر خلافته قريب‌اولان بيوك شهرلرده اصحاب اغراض مناصب‌عاليه‌نك اقارب ومتعلقات‌خليفه‌يه تقسيم اولنديغى سررشتهٔ اعتراض ايدرك خليفه‌نك خلعى لزومنى علناً تفوهه جسارت آلديلر.

كوفه اهاليسى واليلرى (سعيد بن العاصى) اوزرينه قيامه تصدى حالنده ايكن (سعيد) مقرخلافته‌كلوب احوال حاضره‌يى حضرت خليفه‌يه عرض ايلدى.

عثمان رضى الله عنه بطانهٔ بيتندن اولان معاويه وعبد الله بن ابى سرح و مشاراليه سعيد بن العاصى وعبد الله بن عامرى نزدينه دعوت ايليوب رأيلرينه مراجعت ايلدى. هر برى بركونه رأى‌ايدوب‌خليفه سعيدك رأينى بالترجيح موجنبجه مخالفلرك‌محاربه‌يه تعيينيله‌اشغاللرينى تنسيب بيوردى. يكيدن جهاد قپولرى آچلدى.

سعيد بن العاصى محل مأموريتنه عودت ايدوب كوفه‌يه ياقلاشديغنده اهالى مخالفته قيام ايله آنى كرى چويرديلر. (ابو موسى الاشعرى) نك والى نصبنى خليفه‌يه اعلام ايلديلر.

(سعيد) مدينه‌يه دوندى. خليفه دخى اهالينك مسئولنى اسعافدن بشقه‌چاره بوله‌ميوب ابوموسى الاشعرى‌يى كوفه‌يه والى تعيين واعزام ايلدى.

ابوموسى، كوفه‌يه‌ورديغنده منبره چيقوب برخطبه اوقودى. قلوب‌ناسى خليفه‌نك لهنه اماله‌يه چالشدى ايسه‌ده مفيد اوله‌مدى.

متعاقباً خليفه‌نك لزوم‌خلعى مسئله‌سى ميدانه‌چيقوب خلافتدن استعفاسنى تكليف ايچون كوفه‌ليلر زهاددن (عامر بن‌القيس) ى اوتوز درت سنهٔ هجريه‌سنده مدينه‌يه كوندرديلر. (عامر) مدينه‌يه بالورود حضور خليفه‌يه چيقدى. «معظمات اموره اولان خطالركه اهالى تحمل ايتمز اولدى. توبه ايت!» ديدى.

عثمان رضى الله عنه بو سوزدن زياده منفعل اولوب حضاره خطاباً «اللهى بيلمين بو آدم بكا محقر سوزلر سويليور باقكز!» ديدى.

عامر — «بن اللهك منتقم اولديغنى بيليرم.» ديه جواب ويردى.

بو احوالدن مشتكى اولان كبار مدينه‌نك مراجعت وابرامى اوزرينه حضرت على دخى بر آراالق نزد خليفه‌يه كيدوب بيان حال ايتمش ايسه‌ده بر تأثيرى كوريله‌مدى. مدينه‌ده‌كى مشتكيلر

محاربه‌لره مأمور ایدیلان مخالفلره خبرلر کوندروب «جهاد مدینه‌ده‌در! بورایه کلیکز!» دیدیلر. اهل خلاف طاقم طاقم مدینه‌یه کلوب وده‌ها بر چوق وقایع جریان ایدوب عاقبة الامر تفصیلی داغین قلوب اهل ایمان اولان شهادت عثمان، وقوع بولدی. (چوغی تاریخ اسلامدن مقتبسدر)

ع

حضرت عثمان رضی الله عنهك شهادتندن صکره عشرهٔ مبشره‌دن طلحه وزبیر رضی الله عنهما ومهاجرین و انصاردن بر چوق ذات حضرت علی رضی الله عنهك خانه‌سنه واروب عرض بیعت ایتدیلر.

حضرت علی بار خلافتی تحملدن استنکاف ایدوب «سزه وزیر اولمه‌یی امیر اولمغه ترجیح ایدرم.» دیدی ایسه‌ده مفید اولمادی. ذوات مومی الیهمك اصراری اوزرینه خلافتی قبوله میل ایتمکله کندینی مسجد شریفه کوتوردیلر. ابتدا طلحه وزبیر وبعده اجلهٔ مهاجرین و انصار بیعت ایدوب یالکز سعد و ابن عمر، عموماً ناس بیعت ایتدکجه کندیلری بیعت ایتمیه‌جکلرینی سویلدیلر.

بنی امیه رجالی‌ده شام طرفنه کیدوب اوراده معاویه‌یه التحاق ودم عثمانی دعوایه قیام ایله بین المسلمین ایقاد نائرهٔ خلاف وشقاق ایتدیلر.

درت آی صکره طلحه وزبیر «رضی الله عنهما» دخی حجه

حضرت علیدن رخصت آلوب کتدیلر. وهر نصاسه مؤخراً نقض عهد ایدوب وقعهٔ جملی میدانه چیقاردیلر.

حضرت علی عقب بیعتده مناصب عالیه‌ده بولنان بنی امیه رجالنك عزلنی تصمیم بیورمشلردی.

آنلر ایسه غایت حریص جاه اولملریله حضرت امیرالمؤمنینك بو نیتنی ایشتدکلرنده بالطبع مخالفته قیام ایلدیلر.

ایشته (صفین) وقعهٔ دلسوزی‌ده بو صورتله وقوعه کلدی.

وقایع فجیعهٔ مذکوره‌نك شهرتنه بناءً مجرد قلوب مؤمنینی ازسرنو داغدار تأثر ایتمامك ایچون تفصیلندن صرف نظر اولندی.

احکام فرعیه‌یه متعلق اختلافاتك بیوکلری بو مسئله‌لرده روینمای ظهور اولوب اهل اسلام آره‌سنده تفرقه حدوثیله اول وقته قدر سبب اعتلای شوکت اسلام اولان سعادت اتحاد ووفاق، نحوست خلاف وشقاقه مبدل اولدی. «ذلك تقدیر العزیز العلیم»

ع

کلاله مسئله‌سنده‌ده اختلاف اولندی.

کلاله ــ بالواسطه میته منسوب اولان ورثه‌یه دینیرکه اولاد ذکور ایله والدین‌دن ماعداسیدر.

کلاله ــ مورثه‌ده اطلاق اولنورکه والدینی و اولاد ذکوری اولمیان میتدر.

کلاله ــ لفظنك وارثده استعمالی صحیح اولدیغنه (جابر) رضی الله عنه حضرتلرینك قول آیسیله استدلال اولنور.

مشارالیه بر آرالق آغرجه خسته‌لنمشدی. حضرت رسول الله صلی الله علیه وسلم افندمز عیاده‌سنه عزیمت بیوردقلرنده «یا رسول الله انی رجل لایرثنی الا کلالة» دیمش و بو قولیله جناب جابر «بنم والدمده، ولدمده یوق» دیمک ایسته‌مش‌در.

کلاله ــ لفظنک مورثده‌ده مستعمل اولدیغنه شاعر مشهور فرزدقک،

ورثتم قناة الملك لاعن كلالة

عن ابنی مناف عبدشمس وهاشم

بیتیله استدلال اولنور.

چونکه مآل بیت «ملک سزه اعمامکزدن دکل، آباءکرامکزدن میراث قالمش.» دیمک اولوب شاعر مومالیه عمی (کلاله) تسمیه ایلمش‌درکه بو مقامده (عم) وارث دکل، مورثدر.

ایشته بین‌الاصحاب مختلف‌فیه اولان بو (کلاله) لفظی قرآن کریمک یالکز ایکی یرنده مذکور اولوب ایکیسی‌ده سورهٔ نساده‌در. بری سـوره‌نک اولنده، دیکری آخرنده اولوب اولکیسی ــ موسم‌شتاده، ایکنجیسی ــ موسم صیفده نازل اولمغله آکا آیت شتا ــ بوکا آیت صیف دیدیلر.

آیت شتا

«وان کان رجـل یورث کلالة او امرأة وله اخ او اخت فلكل واحد منهمـا السدس فان كانوا اكثر من ذلك فهم شركاء

فی الثلث من بعد وصیة یوصی بها اودین غیر مضار وصیة من الله والله علیم حلیم.»

آیت صیف

«یستفتونك قل الله یفتیکم فی الکلالة ان امرؤ هلك لیس له ولد وله اخت فلها نصف ماترك وهو یرثهـا ان لم یکن لها ولد فان کانتا اثنتین فلهما الثلثان مماترك وان كانوا اخوة رجالاً ونساءً فللذکر مثل حظ الانثیین یبین الله لکم ان تضلوا والله بکل شیء علیم.»

تفاسیر شریفه‌نک بیاننه کوره ابوبکر الصدیق رضی الله تعالی عنه «کلاله ــ والدین ایله ولددن ماعداسیدر.» دیرایدی‌که صحیح ومختار اولان قول بودر.

عمر «رضی الله عنه» دخی «کلاله ــ ولددن ماعداسیدر.» دیر ایدی.

شـوقدرکه بر روایته کوره حضرت عمر وفات ایده‌جکنه یاقین «بن (کلاله) ولدی اولمیان میتدر رأینده ایدم. آنجق ابوبکره مخالفتدن استحیا ایدرم. (کلاله) والد وولددن ماعداسیدر.» دیدی.

حضرت عمردن بر روایت دها وارکه اوده توقفدر.

مشارالیهک شو سوزی‌ده ورد زبان ایتدیکی منقولدر:

«اوچ شی وارکه رسول الله صلی الله تعالی علیه وسلم افندمز آنلری بیان بیورمش اولسیدی، عندمده دنیا و مافیهادن زیاده سوکیلی اولوردی. کلاله، خلافت، ربا»

—

قول صديقك صحتنه حججِ آتيه ايله استدلال ايتمشلردر .

حجت اولى

كلاله ـ لفظنك اشتقاقيله تمسكدركه بوده بر قاچ وجه ايله اولور .

١ ـ ايكى كيمسه بيننده‌كى قرابت، متباعد اولنجه «كانت الرحم بين فلان وفلان» دينير .

برى ديكرينه حمله‌ايتدكدن‌صكره آتدن آريلوب اوزاقلاشنجه آكاده «حمل فلان على فلان ثم كل عنه» دينير . ايشته ايراقدن اولان قرابته بو وجهدن طولايى (كلاله) دينير .

٢ ـ بر ايشدن يورولوب قوتى كيدن كيمسه‌يه «كل الرجل يكل كلاً وكلالةً» دينير .

صكره بو كلاله لفظى ولادتك غيرى جهتدن حاصل اولان قرابته استعاره اولندى .

شويله‌كه :

ولادتك غيرى جهتدن حاصل‌اولان قرابت، واسطهٔ غيرايله حصوله كلديكندن ضعيفدر .

ايشته شو ايضاح ايله ظاهر اولوركه والدين، كلاله‌يه ادخال ايديله‌مز . زيرا والدينك ميته انتسابلرى واسطه‌سزدر .

٣ ـ كلاله‌نك معناى اصلئ لغويسى احاطه‌در . (اكليل) بوندن مأخوذدر . رأس انسانى محيط اولديغى ايچون تاجه (اكليل) دينلدى .

بتون معناسنه اولان (كل) لفظى‌ده بوندن مأخوذدر . كندى جزلرينى محيط اولديغى ايچون (كل) دينلدى .

بلوط هرطرفدن افقى احاطه‌ايتدكده (تكلل السحاب) دينير .

ورثه‌نك والد و ولددن ماعداسنه نيچون كلاله دينلدى ؟

زيرا آنلر ميتى احاطه‌ده انسانى محيط اولان دائره‌يه، رأس انسانى محيط اولان اكليله بكزر .

مثالى

قرابت ولادتده ايسه ورثه نسق واحد اوزره تزايد ايدن شئ واحد كبى يكديكرندن متفرع، يكديكرندن متولد اولور .

بو سببدن ناشى شاعر،

نسب تتابع كابراً عن كابر
كالرمح انبوباً على انبوب

ديوب قرابت ولادتى قارغينك يكديكرينى ولى وتعقيب ايدن بوغملرينه تشبيه ايتمشدر .

مثالى

ا ب

ميت

⋮

بنون وبنات

قرابت ولادته مغاير اولان قرابت، اخوه، اخوات، اعمام، و عماتك قرابتی‌درکه بالاده کوستردیکی وجه ایله بونلرك نسبی ایچون منسوب الیهه احاطه حاصل اولور.

ایشته شو وجوه اشتقاقیه ایله تبین ایتدیکه (کلاله) جناب صدیقك دیدیکی کبی والدین وولددن ماعداسی اولمق لازم کلیر.

حجت ثانیه

حضرت عمر، آیت صیف ایله احتجاج ایدوب — (کلاله) ولدی اولمیان میتدر. زیرا آیت صیفده (کلاله) ولدی اولمیان میتدر دیه تفسیر بیورلمشدر — دیر ایدی.

شوقدرکه امام فخررازینك بیانه‌کوره آیت صیف (کلاله) ولدی ووالدی اولمیان میت ایدوکنه دلالت ایدر. زیرا جناب حق میت (کلاله) اولدیغی حالده اخوه واخواتك تورثی ایله حکم‌بیورمشدر. حالبوکه ابوینك ایکیسی‌ده موجود ایکن اخوه ایله اخواتك وارث اوله‌میه‌جقلری شبهه‌سزدر. بناءً علیه ابوینك وجودی حالنده میتك کلاله اولمامسی لازم کلیر.

حجت ثالثه

جناب حق آیات متقدمه‌ده (ولد ووالدین) ك حكم میراثنی

بیان بیوردقدن صکره (کلاله) یی‌ده ذکر ایلدی. بو ترتیب ایسه کلاله‌نك والدین و ولددن ماعداسی اولمسنی اقتضا ایدر.

حجت رابعه

فرزدق نام شاعر مشهور،

ورثتم فتاة الملك لا عن كلالة

عن ابني مناف عبد شمس وهاشم

دیمشدر.

ایشته بو بیت، شاعرك ممدوحی اولان ذواته ملك وسلطنت کلاله‌دن موروث اولمیوب بابالرندن میراث قالدیغنه دلالت ایدرکه بوده ابك کلاله‌ده عدم دخولنی ایجاب ایلر.

اخوه ایله جدك کیفیت میراثنده‌ده اختلاف اولندی. شویله‌که:

حضرت عمر، ابنك وجودی حالنده میراثدن جده سدس حصه ویرردی. ابنك عدم وجودی حالنده کرك اخ واحد وکرك اخوین ایله جد بیننده میراثی متساویاً تقسیم ایدردی. قرداشلر ایکیدن زیاده اولدیغی وقت جده ثلث حصه چیقاروب ثلثانی اخوه بیننده تقسیم ایلردی.

حضرت علی‌نك اجتهادی بشقه‌در.

ابن عباس، جدیله آلتی نفر قرداشنی ترك ایدرك وفات‌ایدن

کیسه‌نك میراثی نه وجه‌ایله تقسیم ایدلمك لازم کله‌جکنی حضرت علیدن صوردی . اوده « جدی احد اخوه مقامنده طوت ! » دیه جواب ویردی . بر روایته کوره « جده سبع، حصه ویر ! » دیدی .

ابن مسعودك‌ده اجتهادی بشقه‌در .

مشارالیه ـ زوجنی، آناسنی، لاب برقرداشنی، جدینی ترك ایله وفات ایدن بر خاتونك میراثنی بروجه آتی تقسیم ایلدی .

	حصه
زوج ـ نصف	٣
ام ـ ثلث مابقی و هو السدس من رأس المال	١
اخ ـ	١
جد ـ	١
	٦

حضرت ابو بکر ایسه جدی ارثده (اب) منزله‌سنه تنزیل ایدرك (جد) وارایکن اخوه‌ایله اخواتی میراثه ادخال ایتمزدی‌که مذهب ابی‌حنیفه بودر .

زید بن ثابتك‌ده اجتهادی بشقه‌در .

حصه‌سی ثلثدن نقصان اولمامق شرطیله جدی اخوه ایله تقسیمه ادخال ایدردی‌که امام مالك ایله امام شافعینك‌ده مختارلری بودر .

عقل اصابع [١] ودیات الاسنانده [٢] وسائر بو مثللو بعض احکام فرعیه‌ده دخی اختلاف اولندی .

ایشته بین الاصحاب وقوع بولان اختلافات مباحثی بوراده نهایت بولدی . بوندن صکره‌ده احکام اصلیهٔ اعتقادیه‌یه متعلق خلافیاتك بیانه شروع اولنور .

—

خلافیات

—

فرق اسلامیه

کبار فرق اسلامیه سکزدر .

معتزله ١ شیعه ٢ خوارج ٣ مرجئه ٤ نجاریه ٥ جبریه ٦ مشبهه ٧ ناجیه ٨

معتزله

کبار فرق اسلامیه‌دن برنجیسی (معتزله) در .

(معتزله) دیه واصل بن عطانك اصحابنه دینیر که، اصول اعتقادیاتده الك اول قواعد خلافی تأسیس ایدن بونلردر .

[١] عقل، دیته دینیر . بین‌العرب دیت ویریلن‌دوه مقتولك خانه‌سی اوکنه کوتوریلوب باغلانوردی . آنك ایچون هر دیت ویریلن شیئه دیت دیدیلر .

[٢] اسنان ـ دیش دیمك اولان سنك جمعیدر .

(واصل) اشراف تابعیندن حسن بصری حضرتلرینك شاکردی ایدی.

برکون حسن بصری حضرتلری عادت حسنه‌لری اوزره مسجد شریفده تدریس ایله مشغول ایکن خارجدن بر آدم کلوب (ای مقتدای دین! زمانمزده بر کروه ظهور ایتدی‌که، اهل کبیره‌یی اکفار ایدرلر. دیکر بر جماعت دخی پیدا اولدی‌که، «کفر ایله طاعت، نافع اولمادیغی کبی ایمان ایله معصیت دخی مضر دکلدر.» دیرلر. بونده بزه نه‌کونه اعتقاد ایتمك لازمدر؟) دیه سؤال ایلدی.

حسن بصری بر آز فکره واروب دهنکشای جواب اولمقسزین مومی‌الیه واصل بن عطا «بن صاحب کبیره مطلق مؤمندر، یا مطلق کافردر. دیمم. اول کفر ایله ایمان آره‌سنده بر منزله‌در. نه مؤمندر نه کافردر دیرم.» دیدی.

بعده مشارالیه حسن بصرینك مجلس درسندن قالقوب مسجدك ستونلرندن برینه آرقه ویره‌رك حضرت مشارالیهك جماعتندن باشنه طوپلانانلره شو قول باطلی تقریره باشلادی دیدی‌که:

«مومن، اسم مدحدر. فاسق ایسه مدحه مستحق دکلدر. بناءً علیه فاسق مؤمن دکلدر. شوقدرکه شهادتینی اقراری و کندیسنده سائر اعمال خیرك وجودی جهتیله کافرده دکلدر. بلا توبه وفات ایدرسه مخلد فی النار اولور. چونکه اهل آخرت بری بهشتی و دیکری دوزخی اوله‌رق یالکز ایکی فرقه‌یه منقسمدر.

بر فرقهٔ ثالثه یوقدر. لکن فاسقك درکه‌سی کفارك درکاتی فوقنده اوله‌جغندن بالنسبه عذابی خفیف اولور.»

بونك اوزرینه حسن بصری حضرتلری (قد اعتزل عنا واصل) دیدی‌که، واصل بزدن آیرلدی دیمکدر. ایشته بوکوندن اعتباراً واصل ایله آکا تابع اولانلره معتزله دینلدی.

بونلر قدری نفی ایدرلر وکفر وشر و ظلم وسائر معاصی خدانك تقدیریله دکلدر. قول فعلنك خالقیدر دیرلر. آنك ایچون (قدریه) نامنی‌ده آلدیلر.

فخر عالم صلی الله تعالی علیه وسلم افندمز ایسه کندی امتندن بویله بر فرقه‌نك ظهور ایده‌جکنی نور نبوتله کشف ایتمش اولدیغندن (القدریة مجوس هذه الامة) بیورمشلر ایدی. بناءً علیه اهل اعتزال کندیلرینه بو نامی ویرن اهل سنته (بالقدر خیره وشره من الله تعالی) دینلر، یعنی قدری اثبات ایدوب خیرك‌ده شرك‌ده خالقی الله اولدیغنی اعتقاد ایلینلر (قدریه) تسمیه اولنمغه اولادر. زیرا قدری اثبات ایدنلر قدره نسبت اولنمغه نفی ایلینلردن احق و الیقدر دیدیلر.

حال بوکه قدری اثبات ایدوب «خیر و شر هب اللهك تقدیریله‌در.» دینلره (قدریه) نامی هیچ یاقیشق آلماز. چونکه حدیث مذکور (قدریه) نامنی آلانلرك ایکی خالق اثباتی خصوصنده مجوسه مشارك اوللرینی اقتضا ایدر.

قدری اثبات ایدوب «خیر و شر، خدانك تقدیریله‌در.»

دیین اهل سنت ایله مجوس بیننده ایسه هیچ بروجه ایله مشارکت ومشابهت یوقدرکه حدیث شریفده مذکور اولان (قدریه) نامنك بونلره حملی صحیح اوله‌بیلسون .

اما قدری نفی ایدنلر « قول فعلنك خالقیدر، کفر وظلم وشر و سائر معاصیٔ بشر خدانك تقدیریله دکلدر. » دیه‌رك قبایح وشرورك خلق وایجادینی قوله اسناد ایتدکلری جهتله ایکی خالق اثباتی خصوصنده بونلرك مجوسه مشارکت ومشابهتلری بدیهی‌در. آنك ایچون حدیث شریفده مذکور اولان (قدریه) نامنی بونلره حمل، صحیح اولدیغنده اشتباه یوقدر .

برده صاحب شریعت وواقف هر حقیقت افندمز (قدریه) حقنده (هم خصماء الله فی القدر) بیورمش‌درکه، آنلر قدر خصوصنده اللهك خصماسیدرلر دیمکدر . « خیروشر، کافهٔ امور، خدانك تقدیریله‌در. » دیینلر ایچون ایسه بر کونه خصومت، متصور دکلدر . حدیث شریفده بیان بیوریلان خصومت آنجق جناب حقك مراد ایتمدیکی وبلکه کریه کوردیکی شیلری کندیلری ایجاده قادر اولدقلرینی اعتقاد ایدنلره سزادر.

معتزله‌نك «عباد حقنده اصلحه مراعات، ومطیعه خیرایله جزا و مکافات، الله تعالی اوزرینه واجبدر. » دیو اعتقاد ایدوب بونی (عدل) و قدمای متعدده اثباتندن احترازاً ذات الله ایله قائم اولان صفات حقیقیهٔ قدیمه‌یی نفی ایله جمله‌سنی مجرد احکام ذهنیه اوله‌رق اثبات ایدوب و ذات باریدن غیری قدیم یوقدر دیوب

بونی دخی (توحید) تسمیه ایتدکلری جهتله کندی کندیلرینه (اصحاب عدل وتوحید) نامنی ویردیلر و ـ (قدم) اخص وصف الله اولوب بووصفده کرك ذات وکرك صفاتدن برصفت، مشارك اوله‌ماز و صفات، ذات اوزرینه زائد دکلدرلر وکلام الله مخلوق و محدثدر. حروف و اصواتدن مرکبدر وباری تعالی آخرتده کوزلرله کورلمیه‌جکدر وحسن‌ده، قبح‌ده عقلیدر . یعنی ایکیسی‌ده عقلاً بیلنیر شیلردندر وافعال الٓهیه‌سنده حکمت ومصلحته مراعات، مطیع و تائبه مکافات، صاحب کبیره‌یه مجازات ایتمك الله اوزرینه واجبدر. ـ دیدیلر.

ایشته جمهور معتزله، امور مذکوره‌ده یکزبان وفاق و متحد القول اتفاق اولدقدن‌صکره بعض مسائلده اختلاف ایدوب یکرمی فرقه‌یه منقسم اولدیلرکه بونلردن بعضیلری بعضیلرینی تکفیره قدر چیقشمشلردر.

واصلیه

فرق عشرینندن برنجیسی ـ ابی حذیفه واصل بن عطائیه منسوب اولان (واصلیه) فرقه‌سیدر.

بونلر بالاده‌ده بیان اولندیغی اوزره « صفات اللهی نفی ایدوب ذات باریدن غیری قدیم یوقدر. جناب حق حکیمدر. عادلدر. بناءً علیه شرور وقبایحك آکا اضافتی ممتنعدر. جناب حقك عبادینه امر ایتدیکی واوزرلرینه حکم ایلدیکی شیئك خلافنی اراده ایدوب‌ده

صكره آنك اوزرينه آنلره جزا ويرمسی جائز دكلدر . بناءً عليه خير و شرك، ايمان وكفرك، طاعت و معصيتك فاعلی عبددر . سبب بودركه هركس فعلنـه كوره جزا كورر. لكن بو افعالك جملەسنه عبدی اقدارايدن جناب حقدر وكفر ايله ايمان آرەسنده بر منزله واردر واصحاب جملدن، اصحاب صفيندن، حضرت عثمان ايله قاتللرندن احدفريقين لابعينه مخطيدر وحضرت عثمان (حاشا) مؤمن ده دكلدر، كافرده دكلدر . كنديسنك نارده مخلد اولمسی جائزدر ووقعهٔ جملدن صكره علی وطلحه وزبيرك برطوتام اوت حقنده بيله شهادتلری متلاعنينك [*] شهادتلری كبی مقبول دكلدر .» ديديلر .

عمريه

ايكنجيسی ــ عمرو بن عبيد نام شخصه منسوب اولان عمريه فرقەسيدركه، بونلركده اصول مذهبيەلری (واصليه) نك مثليدر. شوقدركه (واصليه) حضرت عثمان ايله حضرت علی قصەلرنده يالكز احـد فريقينی لابعينه تفسيق ايتمشـلر ايكن بونلر تفسيقی فريقينەده تعميم ايدوب ضلالتلرينی قترلشديرديلر .

مومی اليه عمرو، رواة حديثدن زهدايله معروف وموصوف

[*] متلاعنين ــ زوج و زوجه .
بر كيمسه زوجەسنه تهمت زنا وفجور اسناد ايلديكنده حاكمك امريله بر برينه لعنت اوقويان زوج وزوجـه يه متلاعنين ديرلركه ايكيسندن بری لابعينه فاسق اولمق لازم كلەجكندن ايكيسنك ده شهادتلری مقبول دكلدر.

بر ذات اولوب قواعد اعتزالده واصل بن عطايه تابعدر . يالكز بو بروجه محرر تعميم تفسيقی آكا علاوه ايلدی .

هذيليه

اوچنجيسی ــ ابو الهذيل بن حمدان العلافه منسوب اولان (هذيليه) فرقەسيدر .

هذيل، معتزلەنك اولوسی وطريقتلرينك مقرر وپيشواسی ايدی . اعتزالی عثمـان بن خالد الطويلدن، او دخی واصل بن عطادن اخذ ايتمشدر .

بونلر سائر اهل اعتزالدن مسائل آتيه ايله تميز وتفرد ايتمشلردر.

١ ــ مقدورات خدا فنا بولور [*]

٢ ــ كرك اهل جنتك وكرك اهـل جهنمك حركتلری اضطراريدر، غير اختياريدر، مخلوق باريدر. زيرا دنيادەكی كبی كندی كسبلريله اولسيدی، جنت و جهنـمدەده مكلف اولملری لازم كليردی . حالبوكه آخرتده تكليف يوقدر .

٣ ــ اهل جنتكده، اهل جهنمكده حركتلری بالآخره منقطع اولسه كركدر . شويلەكه : حركتلری منقطع وكنديلرينه بر بايغينلق عارض اولەرق هر ايكی طاقمده اويله خمود و سكون

[*] بو قول، مذهب جهمه قريبدر. چونكه (جهم) جنت وجهنمك بالآخره فنا پذير اولەجقلرينه ذاهب اولمشدی.

دائم ایچنده قالەجقدر واوسکون دائم ایچندەده بنه اهل جنت ـ متلذذ، اهل جهنم ـ متألم اولەجقدر . [١]

٤ — الله تعالی بر علم ایله عالمدرکه، او علم کندی ذاتیدر. بر قدرتله قادردرکه، او قدرت کندی ذاتیدر . بر حیات ایله حی درکه، او حیات کندی ذاتیدر . [٢]

٥ — برارادۂ حادثهایله مریددرکه، آنك محلی یوقدر. [٣]

٦ — جناب حقك بعض کلامی ایچون محل، متصور دکلدر. (کن) کبی . زیرا تکوین اشیـا (کن) کلمهسیله واقع اولدیغندن بونك ایچون محل، تصور اولنهماز .

---

[١] ابوالهذیل، حدوث عالم مسئلهسندەده اولی اولمیان حوادث ایله آخری بولنمیان حوادث بیننده فرق اولمادیغنی التزام ایدرك « بن حرکات غیر متناهیهنك وجودینەده قائل دکلم . حرکات موجوده البته بر نهایت و سکونه منتهی اولور. » دیدی . حرکاتك الی غیرالنهایه دوام واستمرارینه لازم کلن فساد، سکون دائمه لازم کلمز ظن ایتمشده شو قول باطلی آنك ایچون ارتکاب ایلمشدر . بو سببدن ناشیدرکه معتزله ابوالهذیلی « جهمی الآخره » تسمیه ایلمش، ابوالهذیله « قدری الاولی جهمی الآخره » دخی دینلمشدر .

[٢] بو رأیی « جناب حق جمیع جهاتدن واحددر. آنده اصلا تعدد یوقدر. صفات و ذات ایکیسی بردر . صفات، ذات ایله قائم معانی دکلدر. سلوب واضافاته راجعدر. » دیین فلاسفه کلامندن اقتباس ایتمشدر.

[٣] بو مقـالهیی الك اول، احداث ایدن علافدر . علاف، هجرت نبویهنك یوز اوتوز بشنجی سنهسی وفات ایتمشدر. ابویعقوب الشحام آنك اصحابندن ایدی .

بعض کلامی دخی (محل) دهدر . امر، نهی، استخبار کبی.

٧ — ارادۂ باری مرادك غیریدر . زیرا ارادۂ باری بر شیئی یاراتمقدن عبارتدر . بر شیئی یاراتمق ایسه اوشیئه مغایردر. یعنی خلق وایجاد، مخلوق وموجده مغایردر . زیرا خلق وایجاد، کندی ایچون محل، متصور اولمیان (قول) درکه، اوده (کن) امریدر .

٨ — امور غائبهده حجت، قائم اولماز، الا یکرمی کشینك خبریله قائم اولورکه آنلرك بری و یا اکثری اهل جنتدن اوله .

٩ — رویزمین اهل اللهدن خالی اولماز و آنلر معصوم درلر . یالان سویلەمزلر وکبائر معاصیدن برشی ارتکاب ایتمزلر. بنـاءً علیه شرعده حجت آنلرك قوللریدر . تواتر دکلدر . زیرا اولیاء الله اولمیان وایچلرنده هیچ دکلسه برمعصوم بولنمیان جماعتدن کذب و دروغك صدوری جائزدر .

نظامیه

دردنجیسی ـ ابرهیم بن سیار بن هانی النظامه منسوب اولان (نظامیه) فرقهسیدر .

مومیالیه شیاطین قدریهدندر . کتب فلاسفهیی بالمطالعه آنلرك کلامنی معتزلهنك کلامنه قاتمش، اصول اعتزالده رفقاسندن مسائل آتیه ایله منفرد اولمشدر .

١ — جناب حق دنیاده قوللرینه صلاحلری اولمیان شیئی

ايشلتمكه و آخرتده اهل جنت ونارك ثواب و عقابنى چوغالتوب اكسلتمكه قادر دكلدر . [١]

٢ — حقيقتده اراده صفتيله متصف دكلدر . كندى فعل الهيسنى مريد اولمه‌سى علم شريفنه مطابق اوله‌رق آنك خالقى اولمسندن و فعل عبدى مريد اولمه‌سى او فعلك آمرى بولنمسندن عبارتدر .

٣ — انسان، حقيقتده روحدن عبارت اولوب بدن، روحك آلتى و قالبى‌در . [٢]

٤ — الوان، طعوم، روايح و بونلرك امثالى عرضلر جسمدرلر . [٣]

٥ — جوهر، اعراض مجتمعه‌دن مؤلف و مركبدر .

٦ — تمام ماهيتده علم — جهل مركب، ايمان — كفرك مثليدر . [٤]

---

[١] كويا جناب حقك شرور وقبايحدن كماليله تنزيهى آنجق شرور وقبايحه قدرتنى سلب ايله اولور ده توهم ايتديلر . زواللیلر بيله‌مديلر كه ياغموردن قاچاركن طلوبه طوتلديلر .

[٢] نظام بوسوزى فلاسفه‌دن اخذ واقتباس ايتمش‌در . شو قدركه نظام، بومسئله‌ده حكماى الهيونه دكل، فلاسفهٔ طبيعيونه ميل ايدوب «روح بر جسم لطيفدركه كل صوينك كله، دهنك سوده سريانى كبى بدنه ساريدر.» ديدى .

[٣] نظام بومسئله‌ده هشام بن الحكمه متابعت ايتمشدر. هشام، كاه اعراضك اجسام وكاه اجسامك اعراض اولدقلرينه حكم ايدردى .

[٤] بومقاله‌يى‌ده فلاسفه‌دن اخذ واقتباس ايتمشلر. حكماء، هرايكيسنك

٧ — جناب حق، مخلوقاتى الآن بولندقلرى حالت‌اوزره دفعهٔ واحده‌ده خلق ايلدى . تقدم وتأخر كموندن ظهورده‌در . حدوث و وجودده دكلدر . [١]

٨ — نظم قرآن (حاشا) معجز دكلدر . معجز اولان امور سالفه و آتيه‌يه دائر بر طاقم مغيباتدن خبر ويرمسيدر . حق‌تعالى آنك معارضه‌سنه صرف‌اهتمامدن اقتدار عربى سلب ايتدى. اكر آنارى تركايتسيدى، قرآنك (حاشا) مثلنى وبلكه آندن‌افصحنى كتيرمكه مقتدر اولورلردى . [٢]

٩ — عدد مخبرين لايحصى دخى‌اولسه تواتركذبى محتملدر.

١٠ — اجماع ايله قياس شرع شريفده حجت اوله‌ماز . حجت امام معصومك قوليدر .

١١ — امام‌المسلمين حقنده نصك‌ثبوتى واجبدر ورسول

حقيقتلرى قوهٔ عاقله‌ده حصول صورتدن وامر خارجى ايله بينهماده‌كى امتياز دخى اوصورت حاصله‌نك متعلقنه مطابقت وعدم مطابقتندن‌عبارتدر.» ديديلر .

[١] بو مقاله دخى خليط وكون وبروزه قائل اولان فلاسفه كلامندن مأخوذ ومقتبسدر .

[٢] بو سوز كلام اللهى تكذيب ديمك اولديغندن نعوذ بالله تعالى محض كفر وضلالدر . زيرا جناب حق (قل لئن اجتمعت الانس والجن على ان يأتوا بمثل هذا القرآن لايأتون بمثله ولوكان بعضهم لبعض ظهيراً) بيورمشدر .

اکرم افندمزدن حضرت علینك امامتی حقنده نص، ثابت اولدی.
لکن او نصی حضرت عمر کتم ایتدی. [١]

١٢ — بر کیمسه نصاب زکاتدن آز اولان یوز طقسان طقوز درهم کموش، یاخود درت دوه سرقت، ویا بو نسبتده آخره ظلم وتعدی ایله خیانت ایلسه فسقه نسبت اولنماز. [٢]

اسواریه

بشنجیسی — اسوار نام شخصه منسوب اولان (اسواریه) فرقه‌سیدر.

بونلر مذهبلرنده نظامیه‌یه موافقت ایدوب یالکز بر قاچ مسئله‌ده آنلردن منفرد اولمشلردر.

دیدیلرکه:

جناب حق عدمیله خبر ویردیکی، یاخود عدمنی بیلدیکی شیئه قادر دکلدر. لکن انسان آکا قادردر. زیرا انسانك قدرتی علی السویه ضدینه صالحدر. مادامکه انسان، احد ضدینه قادردر، ضد آخره‌ده قادر اولور.

---

[١] بوده کذب وافترادر. امامت علی حقنده بویله برنص صریح اولسیدی، حضرت علی آنکله احتجاج ایدردی.

[٢] هله بوسوز باهر البطلاندر. ظلمك، سرقتك آزی‌ده چوغی‌ده عقلاً وشرعاً حرام ومنهی‌در. ائمهٔ اربعه بیننده‌کی اختلاف یالکز مقدار وجوب قطع یده‌در. عند الحنفیه اون درهمدر.

اسکافیه

آلتنجیسی — ابو جعفر الاسکافه منسوب اولان (اسکافیه) فرقه‌سیدر.

بونلر دیدیلرکه:

جناب حق عقلایه ظلم ایتمکه قادر دکلدر، لکن صبیان و مجانینه ظلم ایده‌بیلیر. [*]

جعفریه

یدنجیسی — «جعفر بن مبشر — و — جعفر بن حرب» نام ایکی شخصه منسوب اولان (جعفریه) فرقه‌سیدر.

بونلر اسکافیه مذهبنه موافقتله برابر سرمذهبلرندن ابن مبشره متابعتله دیدیلرکه:

فساق امت ایچنده زنادقه ومجوسدن شر و بدتر کیمسه‌لر واردر وحد شرب اوزرینه اجماع امت خطادر. زیرا حدود شرعیه‌ده معتبر اولان نصدر وبرحبه‌نك‌ده سارقی فاسق وایماندن منخلعدر.

بشریه

سکزنجیسی — «بشر بن معتمر» نام کمسه‌یه منسوب اولان (بشریه) فرقه‌سیدر.

---

[١] جناب حق ظلمدن منزهدر (ومار بك بظلام للعبید)

بشر، افاضل علمای معتزله‌دن ایدی. (تولید) سوزینی احداث ایدن بودر. سائر فرق معتزله‌دن مسائل آتیه ایله تفرد ایتمشدر.

شویله‌که:

١ — الوان، طعوم، روایح وسائر ادراکات مثللو عرضلرك سببلری غیرك فعلندن اولورسه، بو عرضلرك فعل غیردن توالد صورتیله حاصل اولمسی جائزدر و قدرت و استطاعت، بدن انسانك و جوارحك آفاتدن صحت و سلامتیدر.

٢ — جناب حق طفل نا بالغی تعذیبه قادردر. اکر آنی تعذیب ایتسه ظالم اولور. لکن حق باریده بویله دیمك مستحسن دکلدر. بلکه واجب اولان بودرکه، اکر حق تعالی حضرتلری او طفله عذاب ایدرسه دیملکه اوطفل، حد بلوغه ایرسه‌ایدی، عذابه کسب استحقاق ایده‌جك اعمال سیئه‌ده بولنه‌جقمشده آنك ایچون خدای متعال آنی تعذیب ایلدی دیرز.

مزداریه

طقوزنجیسی — «ابوموسی عیسی بن صبیح المزدار» ه منسوب اولان (مزداریه) فرقه‌سیدر.

مزدار، کلمه‌سی افتعال بابندن اسم مفعول اولوب زیارتدن مأخوذدر.

ابوموسی بشرك شاکردی ایدی. علمی آندن اخذایتمشدر. فرط تزهدندن (راهب المعتزله) نامنی آلمش ایدی.

دیکر مذهبداشلرندن آتی الذکر درت مسئله‌ده منفرد اولمشدر.

شویله‌که:

١ — جناب حق (حاشا) یالان سویله‌مکده، ظلم ایتمکده قادردر. اکر یالان سویلسه و ظلم ایتسه (حاشا) آله کاذب، آله ظالم اولوردی. [١]

٢ — خلق نظماً و بلاغةً قرآنك مثلنی و بلکه آندن احسننی اتیانه قادردر. [٢]

٣ — برفعلك مباشرت طریقیله دکل، تولد جهتیله ایکی فاعلدن وقوعی جائزدر.

٤ — اعمال عباد، خدانك مخلوقیدر دیین، رؤیت باری‌یه قائل اولان کافردر.

هشامیه

اونجیسی — «هشام بن عمرو الغوطی» یه منسوب اولان (هشامیه) فرقه‌سیدر.

قدرده سائر معتزله‌دن زیاده مبالغه ایدن بودر.

دیکر اهل اعتزالدن مسائل آتیه ایله تفرد وتمیز ایتمشدر.

[١] تعالى الله عما يقوله هذا الظالم علواً كبيراً.

[٢] حدوث قرآنده مبالغه ایله قدم قرآنه قائل اولانی اکفارایلین بودر.

شویله‌که :

١ — جناب‌حقه (وکیل) اطلاق اولنماز. چونکه وکیل، موکلی مستدعیدر . [١]

٢ — « الف الله بین القلوب » دینلمز . [٢]

٣ — اعراض، نه کندیلرینك خالقی خدا اولدیغنه دلالت ایدرلر ، نه ده رسالت دعوی ایدن ذاتك صدق مدعاسنه دلیل اولمغه صالحدرلر . وجود خالقه و مدعای رسالتك صدقنه دال اولان آنجق اجسامدر . [٣]

٤ — قرآن کریمده حلال و حرامه دلالت یوقدر .

٥ — امامت، اختلاف ایله منعقد اولماز . [٤] بلکه‌اتفاق کل لابد ولازمدر .

---

[١] بیله‌مدیلرکه، اسماء اللهده واقع اولان (وکیل) لفظی (حفیظ) معناسنه‌در . (وما انت علیهم بوکیل) قول کریمنده اولدیغی کبی .

[٢] بوایسه (ماالفت بین قلوبهم ولکن الله الف بینهم) قول کریمنه مخالف برسوزدر .

[٣] بوقوله کوره دکزی یارمق، عصایی حیه‌یه قلب‌ایتمك، اولولری دیرلتمك کبی امور خارقة العادات، یدمؤیدنده ظهور ایدن ذات جلیل القدرڭ صدق مدعاسنه دلیل اوله‌مامق لازم کلیر. حال‌بوکه لازم، وکذا ملزوم باطلدر .

[٤] مقصودلری حضرت ابوبکرڭ امامتنه طعندر . زیرا امامتی جمیع صحابه‌نڭ اتفاقیله منعقد اولمیوب هرطرفده‌آنڭ خلافی اوزره برطائفه قالمشدی . (کذا فی شرح المواقف) .

٦ — جنت‌وجهنم هنوز یارادلمامشدر . زیرا شمدیکی حالده بونلرك وجودنده فائده یوقدر .

٧ — حضرت عثمان، رضی الله عنه نه محاصره اولنمش، نه‌ده قتل ایدلمش ! [*]

صالحیه

اون برنجیسی ـ صالح نامنده بر شخصه منسوب اولان (صالحیه) فرقه‌سیدر .

بو یادکارلر دخی علم، قدرت، اراده، سمع، بصر صفتلرینك میتله قیامنی‌بالتجویز بوصورتله آرقداشلرندن تمیز وتفرد ایتمشلردر. (دیمك‌که ناس بوصفتلرله متصف اولدقلری حالده کندیلرینك اموات اولملری و جناب حقك حی اولمامسی جائز اولمق لازم کلیر . بو قول ایسه باهر البطلاندر .)

حابطیه

اون ایکنجیسی ـ احمد بن حابطه منسوب اولان (حابطیه) فرقه‌سیدر .

احمد، نظامك اصحابندن ایدی. مذهب نظامه بدع آتیه‌یی علاوه ایله تفرد ایتمش‌در .

دیمشدرکه : «عالمك (حاشا) ایکی آلهی‌واردر. بری‌قدیمدرکه،

---

[*] بوده متواترك خلافیدر .

اول جناب اللهدر. دیكری محدثدركه، بوده جناب مسیحدر. روز جزاده خلقك محاسبه‌سنی بو كوره‌جكدر. (و جاء ربك و الملك صفاً صفاً) قول كريمله مراد خـدا بودر. (ان الله خلق آدم على صورته) حديث شريفنده‌ده، (يضع الجبار قدمه فى النـار) قوليله‌ده مقصود بودر.»

بونك كبى دها بعض هذيانلرى واردر.

سيف الدين آمدى «بونلر كفار مشركيندر.» ديدى [*]

حدبيه

اون اوچنجيسى — «فضل حـدبى» يه منسـوب اولان (حدبيه) فرقه‌سيدر.

بونلر حابطيه، مذهبنده درلر. يالكز بروجه آتى آكابعض علاوه‌لر ايتديلر.

١ — تناسخه قائل اولمشلر.

٢ — هر حيوان، مكلفدر ديمشلر. شويله‌كه:

جناب حق حيواناتى دار دنيـادن بشقه بر دارده عاقل، بالغ اولدقلرى حالده ابداع، وكندى معرفت وعلمنى ذاتلرنده خلق، ونعم آلهيه‌سنى آنلره تمـاماً ابذال ايلدى. آندن صكره جمله‌سنى

[*] سيف الدين آمدينك اسمى على بن على بن محمد بن السالم التغلبيدر. ابتداء نشأتنده حنبلى المذهب ايدى. صكره مذهب شافعى‌يه منتقل اولوب ٦٢١ تاريخنده دمشقده داربقايه ارتحال ايلدى. (تاريخ ابى الفدا)

دوچار ابتلا ايدوب او نعم سـنيه‌يه شكر ايله مكلف قيلدى. كافهٔ تكاليف آلهيه‌سنه اطاعت وانقياداتيله، اداى حق شكران ايدنلرى بولندقلرى دار نعيمده تقرير و ابقا — وهر امرينى ترك ايله عصيان ايدنلرى او دار نعيمدن نار جحيمدن عبارت اولان دارعذابه اخراج ايلدى. ايكيسى اورته‌سى حركت ايدنلرى‌ده دنيايه چيقاردى، و آنلره انسان صورتى كبى، سائر حيوانات صورتلرى كبى صور مختلفه اوزره بو اجسـاد كثيفه‌يى كيديروب كناهلرى مقدارنجه كنديلرينى بأسا وضرا، شـدت و رخا، آلام ولذات ايله مبتـلا قيلدى. معاصيسى اقل، طاعاتى اكثر اولانك صورتى‌ده احسن، آلامى‌ده اقل اولور. بونك عكسى اولان‌ده بالعكس‌در. ايشـته حيوان، كنهكار قالديقجه مدتجه دنياده بر صورتدن ديكر صورته تحول و انقلابدن خالى اولماز.

(بو سوز دخى تناسخك عينى‌در.)

معمريه

اون دردنجيسى — «معمر بن عباد السلمى» يه منسوب اولان (معمريه) فرقه‌سيدر.

بونلرده مسائل آتيه ايله آرقداشلرندن تميز ايتمشلردر.

١ — جنـاب حق اجسامدن غيرى بر شى خلق ايتمز.

اعراضى اجسام، اختراع ايديور. يا طبعاً — آتش وكونش كبى‌كه برى احراقى، او برى حرارتى احداث ايلر. يا اختياراً —

حیوان کبی که، حرکت وسکونی، اجتماع وافتراقی احداث ایلر.

٢ — جناب حق قدم ایله وصف اولنماز. زیرا (قدم) تقادم زمانی‌یه دلالت ایدر. وجود باری ایسه زمانی دکلدر.

٣ — جناب حق کندی نفسنی بیلمز، زیرا بیله‌جك اولسه عالم ایله معلومك اتحادی لازم کلیر. بو ایسه ممتنع‌در.

٤ — انسانك اراده‌دن غیری فعلی یوقدر. کرك مباشرت جهتندن اولسون، کرك تولید طریقیله اولسون.

حرکت وسکوندن، خیر وشردن هرفعلی ارادهٔ اختیاریه‌سنه مستنددر و بو استناد، مباشرت طریقیله‌در. تولید طریقیله دکلدر. [*]

ثمامیه

اون بشنجیسی ـ «ثمامة بن اشرس النمیری» نام شخصه منسوب اولان (ثمامیه) فرقه‌سیدر.

ثمامه، خلفای عباسیه‌دن (مأمون) ك شرف قرب وحضوریله ممتاز اولان علمادن اولوب سخافت دین ایله خلاعت نفس بیننی جامع ایدی.

فرق سائره‌دن مابها الامتیازی بدع آتیه‌در.

[*] معمر، بوقولنی فلاسفه‌نك حقیقت انسانیه‌یه دائر اولان مذهبلری اوزرینه بنا ایتمشدر. بو مذهبه ذاهب اولان فلاسفه دیمشدر که: «انسان جسد دکلدر. جسدك غیری بر جوهردر و نفسیله قائمدر. متمکن ومتحیز دکلدر. لکن جسدك مدبریدر وآنك جسد ایله علاقه‌سی تدبیر وتصرف علاقه‌سیدر.»

١ — افعال متولده‌نك فاعلی یوقدر. چونکه افعال متولده‌یی سببنك فاعلنه اسناد ممکن دکلدر. زیرا بو اسناد، فعلك میته اسنادینی مستلزمدر. مثلا بر کیمسه بر شخصه اوق آتسه، اوق او شخصه واصل اولمازدن اول، کندی وفات ایتسه، فوتندن صکره اوق شخص مومی‌الیهه واصل اولسه، بو صورتده فعلی سببك فاعلنه اسناد، میته اسناد اولمش اولور.

افعال متولده خدایه‌ده اسناد اولنه‌ماز. زیرا بو اسناد، خدادن امر قبیحك صدورینی مستلزمدر.

٢ — معرفت، نظردن متولددر وبو سائر متولدات کبی فاعلسز بر فعلدر.

٣ — معرفت، ورود شرعدن مقدم واجبدر.

٤ — یهود و نصاری، مجوس و زنادقه و کذلك بهائم و اطفال روز جزاده تراب اولوب کیده‌جك، بونلردن هیچ بری نه جنته، نه‌ده جهنمه کیرمیه‌جك.

٥ — استطاعت ـ آلتك آفاتدن سلامتی، جوارحك صحتی‌در وبوده قبل الفعلدر.

خیاطیه

اون آلتنجیسی ـ ابو الحسین بن ابی عمرو الخیاطه منسوب اولان (خیاطیه) فرقه‌سیدر.

فرق سائره‌دن امتیازی مسائل آتیه ایله‌در.

١ — خير وشر، كافهٔ افعال، مخلوق بشردر.

٢ — معدوم، حال عـدمنده ـ ثابت و متقرر معنـاسنه اوله‌رق ـ شى، تسميه اولنور.

٣ — ذوات معدومهٔ ثابته، حال عدملرنده صفات اجناس ايله متصفدرلر. بناءً عليه جوهر وعرضه حال عدملرنده جوهر وعرض دينير.

٤ — ارادة الله، ذات الله ايله قائم، صفت دكلدر. ارادهٔ بارى، جناب حقك غير مكره وغير كاره اولمسيدر. ارادهٔ بارى، جنـاب حقك كندى افعـالنده اراده‌سى آنلرى بر وفق مراد ياراتمه‌سيدر. افعال عبادده دخى آنلر ايله امر ايتمه‌سيدر.

٥ — جنـاب حقك سميع و بصير اولمه‌سى، سمع و بصرك متعلقلرينه ـ يعنى مسموعات و مبصراته عالمدر ديمك اولوب سمع و بصر صفتلريله اتصافنى مشعر دكلدر.

٦ — جناب‌حق كندى ذاتنى، ياخود غيرينى كورر ديمك آكا عالم ديمكدر.

جاحظيه

اون يدنجيسى ـ عمرو بن بحر الجـاحظ نام ذاته منسوب اولان جاحظيه فرقه‌سيدر.

عمرو، خلفاى عباسيه‌دن معتصم و متوكلك ايام خلافتلرنده شهرتشعار اولان فضلادن، بلغادن برذات اولوب كتب فلاسفه‌يى

بالمطالعه مقالات فلاسفه‌دن چوغنى كندى عبارات بليغه ولطيفه‌سيله ترويج ايلمش‌در. بوده سائر اهل اعتزالدن مسائل آتيه ايله تميز و تفرد ايتمش‌در.

١ — معـارفك كافه‌سى ضرورى‌در. هيچ برى افعـال عباددن معدود دكلدر.

٢ — بزم بريمزده اراده يوقدر. بزم فعلمزى اراده ايتمه‌مز عدم سـهودن ـ يعنى او فعلمزه عالم و غير سـاهى اولمه‌مزدن عبارتدر. غيرك فعلنى اراده‌ايتمه‌مز دخى نفسك آكا ميلانى ديمكدر.

٣ — اجسامك طبايع مختلفه‌سى و آثار مخصوصه‌سى واردر. [١]

٤ — جوهرك انعدامى، فنـاسى، ممتنع‌در. متبدل اولان آنجق اعراضدر. جواهر، حالى اوزره باقيدرلر. [٢]

٥ — آتش، اهلنى كندى‌يه جذب‌ايدر. يوقسه اهل‌نارى جناب حق ناره ادخال ايده‌جك دكلدر.

٦ — خير وشر، فعل بشردر.

٧ — قرآن جسددر. كاهى رجله، كاه امرأته منقلب اولور.

كعبيه

اون سكزنجيسى ـ ابوالقاسم بن محمد الكعبى‌يه منسوب اولان (كعبيه) فرقه‌سيدر.

---

[١] بو طبيعيون حكما مسلكيدر.

[٢] هيولى حقنده‌ده بويله دينلمشدر.

ابو القاسم، بغداد معتزله‌سندن و خیاطك شاكردانندن ایدی.
فرق سائره‌دن سبب امتیازی شو ایكی مسئله‌در.

١ — فعل خدا بغیر ارادته واقعدر. « حق تعالی افعالنك مریدیدر. » دینلدیكی وقت مراد، افعالنك خالقی دیمك اولوب «غیرینك افعالنی مریددر.» دینلدیكی وقت دخی «آنلری آمردر.» دیمك اولور.

٢ — جناب حق نه كندیسنی، نه‌ده غیریسنی كورمز. كورر دیمك، بیلیر دیمكدر. یعنی صفت بصر علمه راجعدر.

جبائیه

اون طقوزنجیسی — محمد بن عبد الوهاب الجبائی‌یه منسوب اولان (جبائیه) فرقه‌سیدر.

جبائی، بصره معتزله‌سندن ایدی. مدار تمیزی مسائل آتیه‌در.

١ — ارادهٔ باری حادثدر. محلده دكلدر. جناب باری بو ارادهٔ حادثه ایله مرید در و آنكله موصوفدر.

٢ — الله تعالی، فنای عالمی اراده ایتدیكی وقت عالم، محلده اولمیان بر فنا ایله فانی اولور.

٣ — الله تعالی، حروف و اصواتدن مركب بر كلام ایله متكلمدركه آنی جسمده خلق ایدر. او كلامك متكلمی آنی فاعل وخالق اولاندر. صفت كلام، كندیله قائم اولان وكندی‌یه حلول ایلین دكلدر.

٤ — حق تعالی، آخرتده كورنمز.

٥ — قول، فعلنك خالقیدر.

٦ — مرتكب كبیره نه مؤمندر، نه كافردر. اكر توبه‌سز وفات ایدرسه مخلد فی النار اولور.

٧ — كرامات اولیا ثابت دكلدر. زیرا اولیادن كراماتك صدورنده فائده یوقدر.

٨ — مكلفك عقلنی اكمال و آنك ایچون اسباب تكلیفی تهیئه واستحضار ایتمك — یعنی مكلفه لطف، و آكا اصلح اولان شیئه رعایت ایتمك جناب حقه واجبدر.

٩ — انبیای عظام، علیهم السلام صغائر وكبائر ذنوبدن معصومدرلر.

ابو علی الجبائی احكام مذكوره‌ده اوغلی ابو هاشمه مشاركت ایتمشدی. صكره مسائل آتیه ایله آندن متمیز ومتفرد اولمشدر.

١ — جناب حق، صفت علمك ایجابیله، و عالمیتی ایجاب ایدر حالت ایله دكل، مجرد ذاتیله عالمدر.

٢ — جناب حقك سمیع وبصیر اولمه‌سنك معناسی «حی در، كندیسنده آفت یوقدر.» دیمك اولور.

٣ — عوض ایچون ایلام، جائزدر.

بهشمیه

یكرمنجیسی — جبائی‌نك اوغلی ابو هاشم عبدالسلامه منسوب اولان (بهشمیه) فرقه‌سیدر.

ابو هاشم، پدرندن مسائل آتیه ایله متفرد اولمشدر .

١ — معصیتسز ذم وعقابه استحقاق ممکندر [١] .

٢ — قبحنی بیلدیکی حالده بر کبیره اوزرینه مصر اولانك دیکر کبیره‌دن توبه ورجوعی مقبول دکلدر [٢] .

٣ — قدرتك فقدانده توبه قبـول اولنماز . مثلا کاذب اولان کیمســه کندینه دیلسزلك طاری اولدقدن صکره یالاندن، زنا ایله مألوف اولان کیمسه آلت تناسلی کسیلوب خادم ایدلدکدن صکره زنادن توبه ایلسه بونلرك توبه‌لری مقبول اولماز .

٤ — علم واحد، علی‌التفصیل ایکی معلومه تعلق ایتمز .

٥ — جناب حقك برطاقم احوالی [٣] واردرکه، او احوال نه معلومدر؛ نه مجهولدر؛ نه قدیمدر؛ نه حادثدر .

—

سیف الدین آمدی دیدی که :

«ابو هاشمك بوقولنده تناقض واردر . زیرا برشیئك حادث اولمسی، قدیم اولمامسندن؛ مجهول اولمسی، معلوم اولمامسندن بشقه معنایی مفید دکلدر . همده بر حالت غیر معلومه اثباتنه ده یول یوقدر . »

—

[١] بو ایسه هم اجماع امته، همده حکمته منافیدر .

[٢] بوحالده کافرك ادنی بر کناهه اصراری سببیله اسـلامی صحیح اولمامق لازم کلیر .

[٣] بواحوالدن مراد، صفاتدر .

شیعه

کبار فرق اسلامیه‌دن ایکنجیسی، شیعه‌در .

شیعه، لفظی لسان عربده مطلق برشخصك اعوان وانصارینه واتباع واصحابنه اطلاق اولنور .

صکره‌دن ائمهٔ فقها ومتکلمینك متقدمین ومتأخرینی بو اسمی عامدن خاصه نقل طریقیله امام علی کرم الله وجهه حضرتلرینی سائر خلفای راشدینه ترجیح ایدن و حضرت رسول اکرم صلی الله علیه و سلم افندمزدن صکره نص جلی یاخود نص خفی ایله امام حق اودر دیین و «امامت و خلافت آندن، و آنك اولاد کرامندن چیقماز . چیقارسه دیکرلری طرفندن واقع اولان ظلم ایله، یاخود آندن و یا اولادندن تقیه طریقیله چیقار .» دیه اعتقاد ایلین قومه تخصیص ایلدیلر .

شیعه، دخی یکرمی ایکی فرقه‌یه منقسم اولمشدرکه، بونلرکده بعضیسی بعضیسنی اکفاره قدر چیقشمشدر . اصللری اوچدر .

غلاة ١ زیدیه ٢ امامیه ٣

غلاة

اصول ثلاثه‌دن اولـکیسی (غلاة) نامنی آلانلر درکه، بونلر دخی اون سکز فرقه‌یه منقسم اولمشلردر .

سبائیه

غلاة شیعه‌نك منقسم اولدیغی اون سـکز فرقه‌دن برنجیسی

عبد الله بن سبايه منسوب اولان (سبائيه) فرقه‌سيدر.

بالاده حضرت عثمانك واقعهٔ فاجعهٔ قتلنه سبب اولان احوالك نقـل و حكايه‌سى صره‌ده خامه كذار بيان اولديغى اوزره مرقوم (عبدالله بن سبا) مشاراليه حضرت عثمانك عهد خلافتنده مسلمان اولمش يهودى الاصل بر آدم ايدى‌كه خلقى طاعت حضرت مشاراليهدن خروجه تشويق ايله ايقاد نائرهٔ فساده سعى ايدن بودر. حركات سيئهٔ فتنه انكيزى مبحث مذكورده بوندن دها زياده‌جه تفصيل و ايضاح ايدلمش در.

بركون حضرت على‌يه خطاباً (حاشـا) سن الله حقسين! ديدى. حضرت على دخى آنى مداينه نفى و تغريب ايلدى.

يهوددن دونمه اولان بو يادكار ملعنت شعار اوائل حالنـده وصىٔ موسى (يوشع بن نون) حقنـده‌ده بويله بر كفرى تفوه ايدردى. يعنى «يوشع، الله حقدر.» دير ايدى.

وجـوب امامت على قولنى اك اوّل اظهار واحداث ايدن بودر. صنوف غلاة بو حريفدن تشعب ايتمش‌در.

مرقوم دير ايدى كه:

«حضرت على وفات ايتـدى وابن ملجم آنى شهيد ايتمدى. آنك اولدورديكى امام على صورتنده بر شيطان ايدى. حضرت على اليوم بلوطلرده‌در. رعد، آنك آوازى و برق، قامچيسيدر و آخر زمانده يره اينوب دنيايى انوار عدل ايله طولدوره‌جقدر.»

بونك مذهب باطلنه سالك اولانلر كوك كورله‌دكجه «عليك السلام يا امير المؤمنين» ديرلر ايمش!

كامليه

ايكنجيسى ـ ابو كامله منسوب اولان (كامليه) فرقه‌سيدركه غلاة شيعه‌نك اشنعلرندندر.

ابو كامل، ارتحال نبويدن صكره امام على‌يه بيعت ايتمدكلرى ايچون اصحاب كرامك كافه‌سنى و كندى حقى اولان امامت و خلافتى آراميوب ترك ايتديكيچون حضرت على‌يى تكفير ايلدى.

بو خبيث، عندالموت تناسخ ارواحه‌ده قائل اولدى و «امامت بر نوردر؛ بر شخصدن شخص آخره منـتقل اولور واو نور بر شخصـده نبوت و ديكر شخصده امامت اولور و بعضاً دخى نور امامت، نور نبوته منقلب اولور.» ديدى.

بنانيه

غلاة شيعه‌نك اوچنجيسى ـ «بنان بن سمعان التميمى النهدى اليمنى» نام شخصه منسوب اولان (بنانيه) فرقه‌سيدر.

بونلر «جناب حق (حاشا) انسان صورتنده‌در و آنك هپسى هالك اولور؛ يالكز وجهى باقى قالير وروح الله حضرت على‌يه، آندن صكره علينك مخدومى محمد بن حنفيه‌يه، آندن صكره اوغلى ابى هاشمـه، وبعده بنا نه حلول ايتمش‌در.» ديديلر و بر منوال محرر الوهيت جناب على‌يه قائل اولديلر.

مرويدركه:

مرقوم بنان بن سمعان، (امام محمد باقر) رضى الله عنه

حضرتلرینه مکتوب کوندروب امام مشارالیهی کندی اعتقاد باطلنه دعوت ایتمشدی. حضرت امام دخی کتیرن آدمه «شو مکتوبی یوتارمیسین؟» بیوردی وحریف یوتدیغی کبی وفات ایدوب بنانك بطلانی وحضرت امامك کرامتی ظاهر اولدی. مرقوم بنانی‌ده اك صکره (خالد بن عبد الله القسری) نامنده بریسی قتل ایلدی.

حضرت علی کرم الله وجهه زمان خلافتنده کندی حقنده مذهب حلوله ذاهب اولان ملاحده‌یی سیاسةً احراق بالنار ایدردی.

حضرت علیدن صکره مخدوم مکرملری (محمد بن حنفیه) حقنده «مختار بن ابی عبید» دخی حلول واتحاد اعتقادینی اظهار ایتدیکی (محمد بن حنفیه) نك مسموعی اولدقده حضرت مشارالیه غضبناك اولوب مختاره نفرین ولعنت ایله کندینك بولوث تهمتدن برائتنی اظهار واعلان ایلدی.

(محمد بن حنفیه) دن صکره، امام جعفر صادق حضرتلرینك دخی سمع شریفلرینه بو خبر ضلالت اثر واصل اولدقده اوده مرتکب ومخترعنه لعنت ایله اظهار برائت ذمت بیوردیلر.

مغیریه

غلاة شیعه‌نك دردنجیسی — «مغیرة بن سعید العجلی» یه منسوب اولان (مغیریه) فرقه‌سیدر.

بونلر «جناب حق نوردن بررجل صورتنده‌در. باشنده نوردن برتاج وار. قلبی منبع حکمتدر. وقتاکه مخلوقاتی یاراتمغی مراد ایتدی، اسم اعظم ایله تکلم بیوردی. متعاقباً اوچوب باشنه برتاج قوندی‌که (سبح اسم ربك الاعلی الذی خلق فسوی) نظم جلیلی بو معنایی مشعردر. بعده النه اعمال عبادی یازدی وآنلرك عصیاننه مطالع اولوب غضبه کلمکله ترله‌دی. ترندن بری طاتلی ونورانی، ودیکری طوزلی وظلمانی ایکی دکز حاصل اولدی وبحر نیره نظر ایتدکده کندی کولکه‌سنی کوروب او کولکه‌دن بر مقدار آله‌رق مهر وماهی آندن یاراتدی و «نمله برابر اله آخر کرکمز.» دیه‌رك کولکه‌نك باقیسنی نفیاً للشریك افنا ایلدی.»

«صکره ذکر اولنان طاتلی دکزدن مؤمنلری، وطوزلی دکزدن کافرلری یاراتدی وناسك کمکرده راه نجات اولدیغی برزمانده حضرت محمد علیه السلام افندمزی بعث وارسال بیوردی واماتی — یعنی حضرت علی‌یی امامتدن منع خصوصنی — کوکلره، یرلره، طاغلره، طاشلره عرض ایتدکده جمله‌سی ابا ایدوب انسان — یعنی حضرت عمرك تشویقیله وکندیدن صکره خلافتی آکا وصیت ایتمك شرطیله حضرت ابو بکر قبول ایلدی و (کمثل الشیطان اذقال للانسان اکفر فلما کفر قال انی بریء منك) آیت جلیله‌سی ابو بکر ایله عمر حقنده نازل اولدی وامام منتظر، زکریا بن محمد بن علی بن الحسین بن علیدر وخروجه مأمور

اولنجیه قدر برحیات اولەرق (جبل حاجر) ده مقیمدر.» دیدیلر.

(مغیره) بالآخره قتل اولندی. قتلندن صکره کندی اصحابی اختلافه دوشوب کیمی امام منتظر، مغیرەدر! کیمی — مغیرەنك دیدیکی کبی — زکریادر دیەرك هرایکی طاقم ده ضلالتده قالدیلر. «نعوذ بالله تعالی منهم.»

جناحیه

غلاة شیعەنك بشنجیسی — «عبد الله بن معاویة بن عبد الله بن جعفر ذی الجناحین» نام شخصه منسوب اولان (جناحیه) فرقەسیدر.

بونلر دخی تناسخ ارواحه قائل اولوب دیدیلر که:

«روح الله ابتدا بدن جناب ابوالبشره، آندن صکره بدن حضرت شیثه، آندن دخی حضرت علی ایله اوچ نفر ولد مکرمنه منتهی اولنجیه قدر ابدان انبیا وائمەیه واك صکرەده عبد الله بن معاویەیه منتقل اولدی.»

بو طائفهٔ مردوده رئیس مذهبلری مرقوم عبد اللهك الیوم برحیات اولوب اصفهانده کائن برطاغده مقیم ایدوکنی وقریباً خروج ایدەجکنی اعتقاد و یوم قیامتی انکار و خمر ومیته و زنا مثللو محرماتی استحلال ایدر.

منصوریه

غلاة شیعەنك آلتنجیسی — «ابو منصور عجلی»یه منسوب اولان (منصوریه) فرقەسیدر.

ابو منصور (امام محمد بن علی الباقر) حضرتلرینه ادعای نسبت ایدردی. حضرت امام عقائد باطلەسنه مطلع اولنجه آنی حضورندن طرد ایله کندیسندن تبری ایلدی. اوده حضرت امامك وفاتنه قدر سکوت ایدوب بعده کندی نامنه اعلان امامته جرأتله «امام محمد باقر حضرتلرینك دارعقبایه ارتحالنده امامت بکا منتقل اولدی.» دیدی.

ملوك امویەدن (هشام بن عبد الملك) زماننده والیٔ عراق مشهور (حجاج ظالم) ابو منصورك خبث دعوتنه واقف اولەرق آنی اخذ ایله صلباً اعدام ایلدی.

ایشته بونلر دخی «امام محمد باقر بن علی بن حسیندن صکره نوبت امامت ابو منصوره منتقل اولدی. ابو منصور سمایه چیقدی! جناب حق الیله منصورك باشنی صیغادی!! وآکا «اوغلم! یره این! بندن تبلیغ ایت!» دیدی. صکره آنی یره ایندیردی. (وان یروا کسفاً من السماء ساقطاً یقولوا سحاب مرکوم) قول کریمنده مذکور اولان (کسف ساقط) ابو منصوردر [*] ورسل ورسالت، ابداً منقطع اولماز وجنت، حب وموالاتیله مأمور اولدیغمز برکیمسەنك اسمیدرکه اوده امام حقدر. جهنم دخی بغض ومعاداتیله مأمور اولدیغمز دیکر برکیمسەنك اسمیدرکه

[*] ابو منصور دعوای امامته قالقیشمازدن اول (کسف) ایله مراد علیدر دیر ایدی.

اوده (حاشا ابوبكر وعمر كبى) امام حقك ضدى و خصميدر . فرائض ومحرمات دخی موالات و معاداتلريله مأمور اولديغمز بر طاقم رجالك اسملريدر.» ديديلر. بو تأويلدن مقصودلرى شو دركه: موالاتيله مأمورز ديدكلرى كيمسه‌يه ظفرياب اولانلر اعتقادلرنجه جنته واصل وداخل اولمش صايله‌جغندن اهل جنتدن تكليف وخطاب، ساقط اولديغى كبى، آنلردن‌ده تكليف وخطاب قالقار .

خطابيه

غلاة شيعه‌نك يدنجيسى — «ابو الخطاب محمد بن زينب الاسدى»يه منسوب اولان (خطابيه) فرقه‌سيدر .

ابو الخطاب، ابتدالرى (ابى عبد الله امام جعفر صادق) حضرتلرينه منتسب ايدى. صكره امام مشاراليه مرقومك كنديى حق عاليلرنده‌كى غلو باطلنه واقف اولدقده آندن اعراض وتبرى بيورديلر. حضرت امام بووجه ايله كنديسندن اعراض وتبرى بيوردقدن صكره، اوده كندى نامنه ادعا واعلان امامته قيام ايتدى.

بونلر «ائمه، انبيادر وابو الخطاب دخی نبى‌در . آندن اول كلن انبيا ابوالخطابه طاعت وعبادت، فرض اولديغى بيان ايتمشلردر وائمه معصومين يالكز انبياده دكلدرلر . (حاشا) آلهه‌درلر . حسنين افنديلرمز ابن اللهدرلر. جعفر صادق دخی آلهدر. لكن ابو الخطاب آندن‌ده، امام عليدن‌ده افضلدر .» ديه زعم

ايدرلر وكنديلرينه موافقت ايدنلرك مخالفلرى عليهنه يالان شاهدلكى ايتملرينى حلال بيايرلردى .

ابو الخطابك قتلندن صكره اصحابندن بر جماعت (معمر)ك امامتنه ذاهب اولوب حال حياتنده ابو الخطابه عبادت ايده‌كلدكلرى كبى، معمرده عبادت ايدر اولديلر و «جنت — نعيم دنيادن، جهنم — آلام دنيادن عبارتدر. دنيا فانى دكلدر.» ديديلر وجميع محرماتى مباح درجه‌سنه تنزيل وفرائضى ترك ايلديلر .

ديكر بر جماعت دخی ابوالخطابك قتلندن صكره (بزيغ)ك امامتنه ذاهب اولوب «هرمؤمنه وحى آلهى نازل اولور.» ديديلر وبوبابده (وما كان لنفس ان تموت الا باذن الله) قول كريميله تمسك ايدرك (باذن الله)ى (بوحى الله) ايله تفسير ايلديلر .

بونلر «بزيغك اصحابى ايچنده جبريل وميكائيل عليهما السلامدن بيله دها خيرلو كيمسه‌لر واردر وبونلر ابداً اولمزلر. نهايت عمره واصل اولدقلرنده عالم ملكوته رفع اولنورلر.» زعم باطلنده ده بولنورلر .

اوچنجى برجماعت دخی، ابو الخطابك قتلندن صكره امامت (عمرو بن بنان العجلى)يه منتقل اولديغنه ذاهب اولوب شوقدركه بونلر اولومه قائل اولمشلر !

غرابيه

غلاة شيعه‌نك بكرنجيسى (غرابيه) فرقه‌سيدر .

بونلر ديديلركه :

« حضرت محمد عليه السلام، حضرت على رضى الله عنه غرابك غرابه، ذبابك ذبابه مشابهتندن زياده مشابه ايدى . بناءً عليه جناب حق جبريل عليه السلامى على يه بعث و ارسال بيورمشيكن، جبريل ياكيلوب رسالتى حضرت محمده تبليغ ايلدى!»

بو سببدن ناشى (صاحب الريش) ه لعنت ايدوب طورورلر . (صاحب الريش) ايله ده جبريل امينى مراد ايدرلر . بونلرك شاعرلرى:

« غلط الامين فجاز ها عن حيدره »

ديمش در . الله عقل ويرسون !

ذميه

غلاة شيعه نك طقوزنجيسى (ذميه) فرقه سيدر .

بونلر حضرت محمد، صلى الله عليه و سلم افندمزى ذم ايدر اولدقلريچون (ذميه) نامنى آلديلر .

ديرلر كه :

«حضرت على اله اولوب ناسى كندى يه دعوت ايتمك اوزره حضرت محمدى بعث وارسال ايدن اودر . حضرت محمد ايسه ناسى كندى نامنه دعوت ايلدى. آنكچون ذمه مستحق اولدى. »

حاشا وكلا.

بونلردن برطائفه دخى حضرت محمدكده، حضرت على نكده

الوهيتلرينه قائل اولديلر . شوقدركه برينى او برينه تقديمده اختلاف ايدوب احكام الهيتده كيمى حضرت على يى، كيمى حضرت محمدى تقديم ايلدى. بعضيلرى ده (اصحاب عبا) تسميه اولنان حضرت محمد ، حضرت على ، حضرت فاطمه ، حضرت حسن، حضرت حسين افنديلرمزك بشى ده الهدر وجمله سى شئ واحددر. روح الله بشنه ده مساوات اوزره حلول ايتمش در. هيچ برينك ديكرلرى اوزرينه بركونه فضل ومزيتى يوقدر ديه رك اعلان ضلال ايلديلر.

بونلر كويا تأنيث، عيبندن احترازاً حضرت فاطمه يه (فاطمه) ديرلر.

هشاميه

غلاة شيعه نك اونجيسى ــ « هشام بن الحكم وهشام بن السالم الجو اليقى » نام ايكى شخصه منسوب اولان (هشاميه) فرقه سيدر.

هشام بن الحكم شيعه نك متكلملرندن ايدى. بونك معتزله دن ابو الهذيل ايله علم كلامده مناظره سى مشهوردر.

بو خبيثلرك ايكيسى ده الله تعالانك جسد اولديغنده يكزبان وفاق اولدقدن صكره اختلاف ايدوب ابن حكم «الله تعالى طويل، عريض، عميقدر و آنك طولى، عرضى، عمقى مساويدر. بياض وصافى كموش كولچه سى كبى در ! هرجانبدن پارل پارل پارلار ! و آنك لونى، طعمى، رايحه سى، نبضى ده وار ! و بوصفتلر ذات

پاكنك غيرى دكلدر والله تعالى قالقار! اوطورر! متحرك وساكن اولور. اجسامه مشابهدر. اجسامه مشابه اولمسه ايدى، وجود اجسام، وجود خدايه دلالت ايتمزدى. كنديدن منفصل اولان برشعاع، واسطه‌سيله تحت الثرى اولانى‌ده بيلير وكندى قاريشيله يدى قاريشدر و بلاتفاوت عرشه مماسدر. يعنى نه كندى عرشدن، نه‌ده عرش كنديدن فضله كلير وارادۀ بارى برحركتدركه كنديننك نه عينى‌در، نه غيرى‌در وجناب حق اشيايى وجوده كلدكدن صكره قديم‌ده حادث‌ده اولميان برعلم ايله بيلير، زيرا علم، صفتدر. صفت ايسه بشقه برشيله وصف اولنماز وكلامى برصفتدركه نه مخلوقدر، نه غير مخلوقدر وائمه، معصوم وانبيا غير معصومدرلر. زيرا نبى‌يه وحى اولنورده آنكله اللهه تقرب ايدر. امام ايسه كندى‌يه وحى اولنماديغندن آثامدن معصوم اولملق لازم كلير و اعراض، وجود بارى‌يه دلالت ايتمز. وجود بارى‌يه دلالت ايدن آنجق اجسامدر.» ديدى.

ابن حكمك آرقداشى اولان (سالم) دخى «حق تعالى انسان صورتنده‌در. كنديننك الى، آياغى، برونى، قولاغى، كوزى، آغزى، حواس خمسى واردر. چوق سياهدر. نصف اعلاسى مجوفدر. نصف اسفلى مصمتدر. شوقدركه لحم ودم دكلدر.» دير ايدى. «تعالى الله عن ذلك علواً كبيراً» (مصمت، جوفى اولميان شيئه دينير.)

زراريه

غلاة شيعه‌نك اون برنجيسى «زرارة بن اعين» نام شخصه منسوب اولان (زراريه) فرقه‌سيدر.

بونلر صفات اللهك حدوثنه قائل اولوب «صفاتك حدوث وحصولندن مقدم جناب حق حيات، صفتيله متصف دكل ايدى. اول وقت حى ده دكل ايدى. عالم و قادرده دكل ايدى. سميع وبصيرده دكل‌ايدى.» ديديلر.

يونسيه

غلاة شيعه‌نك اون ايكنجيسى — «يونس بن عبد الرحمن القمى» نام شخصه منسوب اولان (يونسيه) فرقه‌سيدر.

يونس، مشبهۀ شيعه‌دن اولوب مسائل مذهبيه‌سنى مبين كتابلر تأليف ايتمش‌در.

بونلر «جناب حق عرشك اوستنده‌در. آنى ملكلر طاشير وهرنه قدر ملائكه‌نك محمولى ايسه‌ده ينه آنلردن دها قوى‌در. طورنه قوشى كبى‌كه وجودى آياقلرندن اقوى ايكن آنى ايكى اينجه وضعيف آياغى طاشير.» ديديلر.

شيطانيه

اون اوچنجيسى — «شيطان الطاق» ناميله معروف اولان محمد بن نعمانه منسوب اولان (شيطانيه) فرقه‌سيدر.

بو دير ايدى كه:

« جنـاب حق ، غير جسمانى بر نوردر و مع ذلك انسان ، صورتنده‌در واشيايى آنجق وجوده كلدكدن صكره بيلير . »

رزاميه

اون دردنجيسى ــ « رزام بن شاقو » نام شخصه منســوب اولان (رزاميه) فرقه‌سيدر .

بونلر « امامت ، حضرت عليدن صكره محمد بن حنيفــه يه ، آندن اوغلى ابى هاشم عبد اللهه ، آندن‌ده وصيت ايله على بن عبـد الله بن عباسه ، آندن صكره محمد بن على‌يه منتقل اولوب محمد بن على دخى اوغلى ابراهيمــه وصيت ايلدى . ابراهيمدن‌ده منصوره كچدى . صكره جناب حق ، ابو مسلم خراسانى‌يه حلول ايلدى وابو مسلمى منصور خليفه قتل ايتمدى . » ديديلر ومحارمى استحلال ، فرائضى ترك ايلديلر .

بونلردن بعضيلرى‌ده (مقنع) نام شخصك الوهيتنه قائل اولديلر.
« خذلهم الله »

مفوضه

اون بشنجيسى ــ (مفوضه) فرقه‌سيدر .

بونلر « جناب حق حضرت محمدى ياراتدقدن صكره دنيــا ومافيهانك خلق و ايجادينى آكا تفويض بيورمغله خلاق جهان ، نبى آخر الزماندر . » ديرلر .

بعضيلرى‌ده جناب حق كائناتك امر ايجادينى حضرت على‌يه تفويض بيورمش ؛ اوده دنيايى ياراتمش ديه اعتقاد ايدرلر.

بدائيه

اون آلتنجيسى (بدائيه) فرقه‌سيدر.

بونلر « جنـاب حق بر شيئى اراده بيورر . صكره اوشى كنديسنه ظاهر اولور . يعنى جنـاب حقه ظاهر اولميـان شيئك صكره‌دن كنديسنه ظاهر اولمسى جائزدر. » ديديلر .

بوحالده جناب حقك عواقب اموره عالم اولمامسى لازم كلير.

نصيريه ــ اسحقاقيه

اون يدنجيسى (نصيريه) واون سكزنجيسى (اسحقاقيه) فرقه‌لريدر.

بونلر « جنـاب حق على‌يه و آنك اولادينه حلول ايلدى . روحانى‌نك جسد جسمانى‌ده ظهورى ايسه نصل انكار اولنه‌بيلير كه ، جانب خيرده جبريلك صورت بشرده ، جانب شرده شـيطانك صـورت انسانده ظهورى بونك امكانه مثالدر . مادام كه كرك حضرت على وكرك آنك اولاد كرامى غيريلرندن افضل ايديلر ، مادام‌كه بونلر باطن اسراره متعلق تأييـدات ايله مؤيد ايديلر ، بزده حق تعالى آنلرك صورتلرنده ظاهر اولدى . آنلرك لسانلريله نطق ايتدى ديدك .

ايشته بوجهتله‌دركه ، ائمه‌يه آلهه اطلاق ايتدك . كورمزميسين‌كه ، حضرت نبى اكرمك مقـاتلات ومحـارباتى مشركلرله ، حضرت

علینك منافقلرله ایدی . زیرا پیغمبرك حکمی ظاهره‌در. اللهك کی سرائره‌در .» دیدیلر .

اسماعیلیه

اون طقوزنجیسی (اسماعیلیه) فرقه‌سیدر .

بونلر آتی الذکر یدی لقب ایله ملقب اولدیلر .

باطنیه ١ قرامطه ٢ حرمیه ٣ سبعیه ٤ بابکیه ٥ محمره ٦ اسماعیلیه ٧

باطنیه، تلقیب اولندیلر . چونکه بونلر «نص قرآنك معنای ظاهری‌ده معنای باطنی‌ده واردر . مقصود معنای ظاهری دکل، معنای باطنیدر . باطنك ظاهره نسبتی، لبك قشره نسبتی کبی‌در. ظاهر قرآن ایله متمسك اولان کیمسه مشقت اکتساب ایله معذبدر. باطن قرآن، ظاهر قرآن ایله عملی ترکه مؤدیدر.» دیدیلر و بو مسئله‌ده (فضرب بینهم بسور له باب باطنه فیه الرحمة وظاهره من قبله العذاب) قولیله تمسك ایلدیلر .

بو قولی منصوریه و جناحیه فرقه‌لرینك کلامندن اخذ ایتمشلردر .

ج

قرامطه نامنی‌ده آلدیلر .

چونکه ناسی الك اوّل بو مذهبه دعوت ایدن شخصك اسمی (حمدان قرمط) ایدی .

قرمط، لفظنده مورخلرك اقوالی مختلفدر .

بر روایته کوره قرمطیلرك رئیس مذهبلری اولان (حمدان) خلقی مذهب باطنه دعوت ایچون کوفه حوالیسنه کیدوب اوراده خسته‌لنمکله لغت نبطیه‌ده «قرمزی کوزلی» معناسنه اولان (کرمیته) نامنده بر حریفك خانه‌سنده یاتمش واوراده بالتداوی کسب عافیت ایتمش اولدیغندن خانه صاحبنك اسمیله ملقب اوله‌رق بعده تعریب وتخفیف ایله (قرمط) دیمشلر .

دیکر روایته کوره عظمای قرامطه‌دن بریسی «کرفت یازو» معناسنه اولان (خط مقرمط) تحریریله مشغول اولدیغندن بوکا نسبتله طائفهٔ مرقومه‌یه (قرمطی) تسمیه ایتمشلردر .

کرك شرح مواقفده و کرك شهرستانی‌نك ملل و نحلنده (قرمط) بغداد ایله بصره آره‌سنده کائن بلاد قدیمهٔ مشهوره‌دن (واسط) نام بلده‌یه ملحق بر قریه‌نك اسمیدر دیه قیدو تصریح اولنمشدر.

قرامطه‌نك ابتدای ظهوری علی اختلاف الروایتین خلفای عباسیه‌دن یا (هارون الرشید) یاخود (مأمون) وقتلرینه مصادف ایسه‌ده آتش شر ومفسدتلری زیر خاکستر ملعنتده پنهان ایدی. کیده‌رك توسیع دائرهٔ دعوت واستحصال اسباب قوت وشوکتله محال کثیره‌یه شراره فشان اولدی .

تفصیلی آتیده کله‌جکدر .

ج

حرمیه، تسمیه اولندیلر . چونکه محرمات ومحارمی اباحه ایتدیلر .

ع

سبعيه، نامنی‌ده آلدیلر. چونکه شرایع‌ایله ناطق اولانلرکه، مرسلین دیمکدر؛ یدی نفر اولدیغنی زعم ایلدیلر. نطقای سبعه بونلردر. آدم ١ نوح ٢ ابراهیم ٣ موسی ٤ عیسی ٥ محمد مصطفی ٦ محمد مهدی ٧

اشبو نطقای سبعه‌دن هر ایکیسنك آره‌سنده‌ده یدیشر امام واردرکه، اول کان پیغمبرك شریعتنی آنلر تتمیم و اکمال ایدرلر ایمش وهر عصرده بهمه حال یدی امامك وجودی لابد و لازم ایمش که آنلره اقتدا ودینده آنلرله اهتدا اولنسون و بو ائمۀ سبعه‌نك ....لری متفاوت والقابی مختلف ایمش.

شویله که:

١ — امام،

٢ — حجت،

٣ — ذومصه،

٤ — ابواب،

٥ — داعئ مأذون،

٦ — مکلب،

٧ — مؤمن.

بونلرك برنجیسی اولان (امام) جناب حقدن مؤدی ودین خداده ادله‌نك غایتی‌در.

ایکنجیسی اولان (حجت) امامدن مؤدی، و علم امامی حامل اولوب او علم ایله احتجاج ایدر.

اوچنجیسی اولان (ذومصه) علمی (حجت)دن امر، یعنی طفل شیرخوار، غدای وجود اولان سودی آناسنك ممه‌سندن امدیکی کبی بوده علمی اول وجـه ایله حجتـدن اخذ ایده‌كلـدیکیچون (ذومصه) نامنی آلمش‌در.

دردنجیسی اولان (ابواب) دعوته مأمور اولان داعیلردر. بورتبه‌یی احراز ایدنه (داعئ اکبر) دینیرکه مؤمنـلرك درجاتی ترفیع ایدر.

بشنجیسی اولان (مأذون) اهل ظاهردن بومذهب ناپاکه سلوك و ذهابه طالب اولانلرك عهد و میثاقلرینی اخـذ ایله کندیلرینی ذمت امامه ادخال، و آنلره علم ومعرفت بابنی کشاد ایلر.

آلتنجیسی اولان مکلبك دخی کرچه دین ومذهبجه درجه‌سی عالیدر، لکن کندی طوغریدن طوغری‌یه خلقی دعوت وارشاده مأذون دکلدر. مأذونیتی یالکز ناس اوزرینه احتجاجه منحصردر.

شویله‌که:

آوجینك کوپکی چالیلقلر آره‌سنه صوقیلوب آو آراشدیردیغی کبی، بوده اهل ظاهر آره‌سـنه صوقیله‌رق قابل دعوت اولان سـاده‌دلانی بر طـاقم کلمات ابلهفریبـانه ایله قاندیروب ــ عهد و پیمـانلرینی آلمق و ذمت امامه ادخال ایتمك ایچـون ــ داعئ مأذونه ایصال ایدر.

سيف الدين آمدى ديدى‌كه :

« بونك كيسنه (مكلب) ديملرى آو ايچون صيادلرك بسله‌دكلرى (جارحه)يه ــ يعنى آو قوشنه ــ بكزه‌ديكيچوندر. نصل‌كه قرآن كريمده (وما علمتم من الجوارح مكلبين) بيورلمش‌در.»

جوارح ــ آتمه‌جه وطوغان مثللو آو قوشى معناسنه اولان جارحه‌نك جمعيدر.

جارحه ــ ال، آياق و سائر اعضا معناسنه مستعملدر. لكن بوراده مقصود معناى اولدر.

مكلب ــ ميمك ضمى، كافك فتحى، لام مشدده‌نك كسريله كلبه تعليم صيد ايدن آدمه دينير.

يدنجيسى اولان (مؤمن) داعى‌يه تابع‌دركه، عهد و پيمانى آلمش، مذهب قرامطه‌يه ايمان ايدوب اينانمش، ذمت امامه كيرمش، آنك جماعتندن معدود اولمش اولان كيمسه‌در.

بونلر «ائمه‌نك عددى يديدن اكسك وزياده اوله‌ماز. چونكه كوكلر، يرلر، دكزلر، هفته كونلرى، مشهوره كوره مدبرات امر اولان كواكب سياره دخى هپ يديشردر. آنكچون ائمه‌نك‌ده عددى يدى اولمق لازم كلير.» ديديلر.

ج

بابكيه‌ده تسميه اولنديلر.

چونكه بونلردن برطائفه (آذربيجان) ديارنده (بابك خرمى) نام خارجى‌يه خروجده اتباع ايتمشلردى.

ج

محمره نامنى‌ده آلديلر. چونكه بابكك كوننده قرمزى اثواب اكتسا ايدرلردى.

بونلر مخالف مذهبلرى اولان مسلمينى (حمير) تسميه ايدرلردى. (محمره) نامنى آلملرينك بروجهى‌ده بودر دينلدى.

ج

اسماعيليه ديه نامور اولديلر.

چونكه جعفر صادق رضى الله عنه حضرتلرينك اكبر اولادى اسماعيلك امامتنه قائل اولديلر.

شويله‌كه :

جعفر صادقدن صكره امامت وخلافت امرى، مقتضاى نص ووصيت اوزره مشاراليهك اكبر اولادى امام اسماعيله نقل ايتدى ديديلر وامام اسماعيل هرنه قدر پدرلرندن مقدم وفات ايتمكله حائز منصب خلافت اولمق مقدر اولمادى ايسه‌ده سلسلهٔ امامتك سلالهٔ ذريتلرنده بقاسنى ثمرهٔ نص ووصيت عد ايتديلر.

نته‌كيم حضرت موسادن مقدم حضرت هارون وفات ايتمش ايسه‌ده مقتضاى نص اوزره سلسلهٔ خلافت اولاد هارونه نقل ايلدى.

بناءً عليه طائفهٔ اسماعيليه عندنده امام جعفر صادق حضرتلرندن صكره منصب جليل امامت، امام اسماعيلك ولد مكرملرى محمد مكتومه نقل ايلدى. لكن شوكت وسطوتى اولمامغله مستور

ومخفی ایدی. بوجهتله اسماعیلیه‌یه کوره محمد مکتوم ائمهٔ مستورینك اولی عد اولنور.

زیرا بونلر، رأی باطللری اوزره امامك امر خلافتده عجز وقصوری امامت وخلافته استحقاقنه مانع دکلدر. شوکت وسطوتی اولمامغله کندی مستور اولدیغی حالده اطرافده داعیلری ظهور ایدوب اقامت دلیل وحجتله خلقی امام حقك اطاعتنه سوق ودعوت ایدرلر. بعده امامك شوکت وسطوتی، واقامهٔ مراسم خلافته مکنت وقدرتی درجهٔ کفایه‌یه واصل اولدقده کندی بنفسه خروج وظهور ایدوب حقنی دعوی، ودعوتی ناسه اظهار ایدردیو زعم ایتدیلر.

بونلرك اصل اصول مذهبیه‌لری ابطال احکام شرایع ایله تمهید مبانئ فسق والحاد ونشر آثار اهانت وفساد ایدی.

بو مذهب باطلك سبب ظهوری اولمق اوزره کتب کلامیه‌ده مذکور اولان روایات تاریخیه‌دندر که:

دیار شرقیه‌ده متوطن طوائف مجوسدن (غیاریه) نام طائفهٔ خبیثه رئیسلری اولان (حمدان قرمط) یاخود (میمون بن القداح) نام شخصك تحت ریاستنده عقد انجمن مشورت ایده‌رك «مسلمانلر ممالکمزی ضبط واستیلا، حکومتمزی محو وافنا ایتدیلر. آرتق حرباً آنلره غلبه ممکن دکلدر. بو بابده اعمال لطائف الحیلدن

بشقه چاره‌مز یوقدر. کلیکز! شریعت اسلامیه‌یی تأویله قالقیشه‌لم. ضعفای مسلمینی بوصورتله اله آلیرز. کیده کیده جمعیتمز بیور. بوصورت، بین المسلمین حصول اختلافه بادی، وبالآخره بزم قواعد مذهبمزك عودتنه مؤدی اولور.» دیدیلر وبو قرار شیطان پسند اوزرینه شو مذهب ابلیسانه‌یی احداث ایتدیلر.

ساده دلانك جلب قلوبیچون طوتدقلری مسلکه دقت اولنورسه «جزویت» پاپاسلرینك اغفال ناس ایچون قوللاندقلری حیل ودسایس بونلرك تسویلات شیطانیه‌سنه نسبتله عادتا هیچ حکمنده قالیر.

بو بدیهیدر که، عمومك اعتقادینه مخالف بردین ومذهبه خلقی آچیقدن آچیغه دعوت ایده‌بیلمك قولای برشی دکلدر. باخصوص باطنیلر کبی یالانجیلرك ایسه بردن بره هرکسه آچیله‌مامالری، بناءً علیه تکثیر اعوان وانصار ایدنجیه قدر غایت کیزلی واوسته‌لقلی حرکت ایتملری طبیعیدر.

ایشته بو ایمانسزلرك امر دعوتده طوتدقلری یوله باقکز!

مراتب دعوتك برنجیسی (ذوق)در دیدیلر.

ذوق — قابل دعوتمی دکلمی دیه مدعوك حالنی تفرس دیمکدر. برده (سنجه) ده بذر القا اولنماز. (سراج) اولان خانه‌ده تکلم ایدلمز دیدیلر.

(سنجه) زمین شوره زار (بذر) تخم معناسنه اولوب زمین شوره زاره تخم افشان اولمقده فائده اولمادیغی کبی، قابل دعوت

اوليـان كيمسـه‌يى‌ده دعوتده فائده يوق ديمكدر . آنكچون قابل دعوت اولوب اولماديغنى آكلامقسزين كيمسه‌يى دعوته قيام ايتمزلر.

سراج ــ فقيه و متكلمدن كنايه‌در .

علماى دين بونلرك اقوال باطله‌سنى ادلهٔ عقليه و شرعيه ايله ابطاله مقتـدر اولدقلرندن علما بولنان محلده‌ده امر دعوته دائر اصلا سوز آچمازلر .

ايشته بوكا اشارت اولمق اوزره «سراج اولان خانه‌ده تكلم ايدلمز . » ديديلر .

ايكنجيسى (تأنيس)در .

شـويله‌كه: داعى، مدعوك هوا وهوسنى، فكرو آرزوسنى، الحاصل هر حالنى اوكره‌نير . مدعو، زهده مائل ايسـه داعى آنك قارشيسنده پارساى مجسم كسيلير. فاسق ايسـه داعى زهد وتقوادن يان چيزمه‌ده شيطانه چارق كيديرر . دينسز ايسه داعى اديانك عمـومنى يردن باتيرر . طبيعـيدركه، داعينك بوموافقت و مماشاتندن مدعو ايله بيننده مؤانست حاصل، آره‌دن وحشت زائل اولور .

بو مؤانست ايسـه بالآخره سبب حصول موافقت اوله‌رق داعى بوصورتله مطلوبنه واصل اولور .

استطراد

بوخبيثلرك احوال واطوارى جزويتلرك احوال واطوارينه تماميله مشابه اولديغنى بالاده بالمناسبه بيان ايتمشدك . اديب حكيم سـعادتلو احمد مدحت افندى حضرتلرى (مدافعـه) نام اثر معتبرلرنده جزويتلك حالنى پك كوزل تصوير بيورمش اولدقلرندن دعاة باطنيه‌نك حاليله جزويتلرك حالنى مقايسه‌يه مدار اولمق اوزره بروجه آتى عيناً نقل ايلرز .

مشاراليه دييوركه :

«بر جزويتك تماميله جزويتلك حالنى كورمك ايسترايسه‌كز شو اوصافه دقت ايديكز ! دينيليوركه :

«سز كنديكزى تسخيره مأمور اولان جزويتى هنوز طانيمه‌دن او سزك احوالكزى ، اطواركزى ، افكاركزى اوكـرنوب حضوركزده اول وجه ايله اثبات وجود ايلر . خبيثك هر حال و قال و فكرينى كنديلركزيه تماميله موافق بولورسـكز . اول صورتده‌كه كويا سز كنديكز جزويت اونيفورمه‌سنه كيرمشسكزده ينه كندى حضوركزه كلمشسكز. متعصب ايسه‌كز جزويت برتعصب مجسمدر . دينسز ايسه‌كز جزويتده دينه دائر شمـه بوله‌مازسكز. دينه دائر اولان قيوداتك هپسى يالان و جمله‌سى افكار جهلايى آلداتمق ايچـون ترتيب اولنمش برطاقم طولابلر اولديغندن بحث

ایدر. حکومت طرفداری ایسه‌کز جزویتی قرالك اوزقرنداشندن دها یقین اقرباسی ظن ایدرسکز. جمهوریت فکرینه مالك ایسه‌کز حریت مجسمه جزویت اولور. اهل غرض بر آدم ایسه‌کز جزویت دخی ملکدر. سفاهت مشربکز وار ایسه عالمده اك بیوك اك ظریف خوارده‌یی جزویتده بولورسکز. الحاصل جزویت سزك هیچ برفکرکزه اعتراض ایتمز. حتی دینینی، ناموسنی، جانتی بیله سزه موافقتده فدا ایدر.

«بوراده ناموسی اك صکره ذکر ایتمدیکمزه وجانی فدا ایدوب ده ناموسنی صکره فدا ایتمش اولمق ایچون محافظه ایلدیکنی عرض ایلدیکمزه اعتراض ایتمیکز! واقعا ارباب ناموس ایچون اك صکره فدا ایدیله‌جك ناموسدر. فقط جزویت ایچون اك اول فدا ایدیله‌جك بر شی وار ایسه آنكده ناموس اولمسنده هیچ بر بأس یوقدر. زیرا کندیسنده بولنمیان بر شیئی فدا ایده‌جك دیمکدر.

«شمدی سز سؤال ایدرسکزکه، جزویت هرشیئی بنم ایچون فدا ایده‌جك اولدیغی حالده بنم یوزمدن استیفا ایده‌جکی نه امل قاله‌بیلور؟

«هاه! ایشته جزویتك براملی وار ایسه اوده سزه بولقردیی سویلته بیله‌جك قدر اعتمادکزی قزانمش اولمقدر. زیرا سزکیمسکز بیلورمیسکز؟ یا سرای قرالیده غایت صاحب نفوذ بر آدم، یا بویله برصاحب نفوذك محرم اسراری، یا بر والی، یا بر والینك

کتخداسی ومحرمی، یا بربیوك عسکرقوماندانی، یا ارباب معارفدن، یابر بیوك محرر، یاهر صورتله نفوذیی یوروته بیله‌جك برقارینك دوستی، الحاصل سز اویله بر آدمسکزکه سزکله اولان محبتنده هیچ بر غرض و عوضی اولمیان جزویت بیچاره‌سنك لهنده سوز سویلیانلره و آنلرك ینه سزك کبی وسزك قدر دوستلری میاننده دوران ایدن بر مذاکره‌یه ادنا بر یاردمکز سایه‌سنده بر «سن بارته‌لمی» قتل عامی وقوع بولور. آلتمش بیك پروتستانك باشی کسیلور. بوندن سزجه برضرر وارمی؟.... ویاخود آغزدن آغزه تابر آلمانیا ایمپراطورینه قدر واصل اولان حسن شهادتکز اوزرینه بر «محاربۀ سی ساله» چیقار. سز بویله آلمانیا نفوسنی تنصیف ایده‌جك اولان بر محاربه‌یی نظر نفرتله کورمك شویله طورسون، بالعکس پروتستانلر کبی افکار مفرطه اربابنك بودنیادن وجودلری قالقمسنی لازم کوررسکز. چونکه یانکزده قاتولیك نزاکتنك بر مثال مجسمی واردرکه هرحالنه حیران اولمقده و اول مذهبی دخی طبق افکارکزه موافق بولمقده‌سکز.»

مدافعه‌نك عباره‌سی بوراده بتدی.

نصل، باطنیلرك هرحالی جزویتلره بکزه‌مزمی؟ باطنیلرك‌ده شو سایه‌ده وجوده کتیردکلری وقایع عظیمه‌یی ان‌شاء الله آشاغیده کوررسکز.

ایشته تفصیلات مبسوطه ارباب دقته کوره بیوك بر درس انتباهدر.

باطل همیشه باطل و بیهوده در ولی ،
مشکل اودرکه صورت حقدن ظهور ایده .

جناب حق بالجمله امت محمدی صورت حقدن ظهور ایدن بو مثللو شیاطین انسك‌ده شرندن محافظه‌یه بیورسون آمین . تم الاستطراد .

ع

مراتب دعوتك اوچنجیسی ارکان دین‌ده تشکیکدر .

شویله که : مدعو ایله مؤانست حاصل اولدقده آنی ارکان دین ده شك وشبهه‌یه دوشوررلر . مثلا دیرلرکه، «اوائل سور قرآنیه‌ده‌کی حروف مقطعه‌نك معناسی نه‌در ؟ «اورج، نماز بونك ایکیسی‌ده فرضدر.» دینله‌یور. اویله ایسه حائضه صومك قضاسی واجب اولوب‌ده صلاتك قضاسی واجب اولمامقده حکمت نه‌در؟ منی‌نك خروجندن غسل، واجب اولورده متبوله نیچون غسل، واجب اولماز؟ بش وقت نمازده‌کی رکعتلرك کیمی‌درت، کیمی اوچ، کیمی ایکی اولمسنده سبب نه در ؟ »

ایشته بوکا مماثل سؤاللر ایراد ایده‌رك و فقط جوابلرینی ویرمیه‌رك مدعو مأنوسی شك وشبهه‌ده براقیرلر و«بونلرك حکمتی آکلایه‌جق زمان دها کلمدی ! » دیرلرکه حل مشکل، مراقبـله مدعوك کندیلرینه مراجعته مجبوریت وانهماکی زیاده‌لشسون .

ع

دردنجیسی ربطدر .

ربط، ایکی امردن عبارتدر .

١ — مدعودن کندی اعتقادینه کوره عهد ومیثاق آلمقدر.

شویله که: آکا «حق تعالی «واذ اخذنا من النبیین میثاقهم» بیورمدیمی ؟ ایشته سنت خدا اخذ عهود ومواثیق ایله جاری اوله کلمش‌در . بناءً علیه آخره افشای راز ایتمیه‌جککه یمین ایتملیسین . » دیرلر ومدعوك اعتقادینه کوره کندیسندن عهد ومیثاق آلیرلر .

٢ — کندینه القا اولنان امورك اشکالاتی حل ایچون مدعوی امامه حواله ایتمکدر .

آکا دیرلرکه : بواسرار خفیه‌یه امامدن بشقه‌سی واقف دکلدر. بونلری آکلامق ایسترسه‌ك، امامه مراجعت ایتملیسین که حضیض تقلیدن، اوج تحقیقه ارتقا ایلیه‌سین .

ع

بشنجیسی تدلیسدر .

اکابر دین ودنیانك کندیلریله متحد ومتفق اولدقلرینی ادعا ایدرك، یعنی مدعوینك دین و دنیالرنجه بیوك کورمش، بیوك طانیمش اولدقلری ذواتك هپسی بو مذهب و مشربده اولدیغندن بحث آچه‌رق دها زیاده جلب قلوبه چالیشمقدر .

ع

آلتنجیسی — تأسیسدر .

بو دخی مدعوك قبول وتسليم ايده‌جكی و كنديني دعوت اولنديغی امر باطله سوق ايليه بيله‌جكی مقدماتك تمهيديدر.

ح

يدنجيسی ــ خلعدر.

بوده اعمال بدنيه‌يی اسقاطدر.

ح

سكزنجيسی ــ سلخدر.

حيوانك دريسنی نصل يوزلرده چيقارلرسه مدعوی دخی حق اولان اعتقادات دينيه‌دن صيروب چيقارمغـه سلخ، تعبير ايتديلر.

ايشته مدعوك حالی بودرجه‌يه واردقده آرتق بوندن دونمك و«سرويرمك وار، سر ويرمك يوق.» مثلنجه افشای راز ايتمك احتمالی قالميه‌جغندن بوندن صكره هرشيئی اباحه ايله استعمـال لذاته، تأويل شرايعه باشلارلر.

ديرلر كه:

آبدست ــ امامه موالاتدن عبارتدر.

تيمم ــ امامك غيابی حالنده (حجت) دينيلن مأذوندن اخذ علم ايتمكدن كنايتدر.

نماز ــ رسـول، وتعبير ديكرله ناطقـدن عبارتدر. بوكاده (ان الصلاة تنهی عن الفحشاء والمنكر) قول كريمی دليلدر.

احتلام ــ نا اهله بغير قصد افشای راز ايدی ويرمكدر.

غسل ــ تجديد عهد وميثاق ايلمكدر.

زكات ــ تزكيهٔ نفسدر.

كعبه ــ / صفا ــ } نبی‌دن كنايتدر.

باب ــ / مروه ــ } علی‌دن عبارتدر.

ميقات ــ ايناس ديمكدر.

تلبيه ــ اجابت دعوتدر.

يدی كره بيت شريفی طواف ــ ائمهٔ سبعه‌يه موالاتدر.

جنت ــ ابدانك تكاليفدن راحت قالمسيدر.

جهنم ــ مزاولهٔ تكاليف ايله ابدانك مشقتده اولمسيدر.

(مزاوله، برشيئی ميدانه كتيرمك ايچون چالشمق معناسنه‌در)

«الی غير ذلك من خرافاتهم خذلهم الله»

جملهٔ معتقداتلرندن بری‌ده بودر كه:

«جناب حق نه موجوددر، نه معدومدر؛ نه عالمدر، نه جاهلدر؛ نه قادردر، نه عاجزدر.» ديوب صفـات الهيه‌نك كافه‌سنی بويله تشكيك ايدرلر. زيرا «اثبات حقيقی واجب الوجود ايله سائر موجودات آراسنده مشاركتی اقتضا ايدر. بو ايسه تشبيه‌در. نفی مطلق دخی آنك معدوماته مشاركتنی مقتضيدركه بوده تعطيله نتيجـه ويرر. جناب واجب الوجود بو صفتلرك واهبی وامور متقابله ومتضاده‌نك ربی‌در.» ديرلر.

بعض کره‌ده کلاملرینی فلاسفه کلامنه خلط ایدرك دیرلر که :

« حق تعالی (امر) ایله بالفعل تام اولان عقلی و بو عقل تام واسطه‌سیله غیر تام اولان نفسی ابداع ایلدی و نفس ، عقلك کمالنه مشتاق اولوب، بناءً علیه نقصاندن کماله وصول ایچون حرکته محتاج اولدی .

بو حرکتك حصولی ایسه آلتسز ممکن اوله‌مدیغندن اتمام وامکان حرکت نفس ایچون اجرام فلکیه حادث، وبونلرده تدبیر نفس ایله حرکت دوریه ایله متحرك اوله‌رق طبایع بسیطهٔ عنصریه اوحرکتك ، معادن ونباتات وانواع حیواناتدن اولان مرکبات دخی او بسائطك توسطیله وجوده کلدی وانواع حیواناتك افضلی انساندر . زیرا انسان فیض انوار قدسیه‌یه مستعد وعالم علوی‌یه متصلدر وچونکه (عالم علوی) عقل کامل کلی‌یی، برده مصدر کائنات اولان نفس ناقصهٔ کلیه‌یی مشتمل اولدیغی کبی، عالم سفلیده‌ده وسیلهٔ نجات اولور بر عقل کاملك، برده نفس ناقصه‌نك وجودی واجبدر. (عقل کامل) رسول ناطقدن عبارتدر. نفس ناقصه‌نك دخی طرق نجاتی تعریفده، ناطقه نسبتی ایجاد کائناته راجع اولان اموره‌ده نفس اولانك عقل اوله نسبتی کبیدر و بو نفس ناقصه دخی ناطقك وصیسی اولان امامدر وافلاکك حرکتی نصل که عقل ونفسك تحریکیله حصولپذیر اولیورسه، کذلك نفسك سمت نجاته طوغری حرکتی ناطق

ووصینك تحریکیله متیسر اولور وهر عصر وزمانده حال بومنوال اوزره جاریدر . » بتدی .

سیف الدین آمدی دیدی که :

باطنیهٔ اسماعیلیه‌نك قدماسی بو عقائد باطله اوزرینه تأسیس مذهب ایتمشلردی .

صکره حسن بن محمد صباح ، ظهور ایدوب دعوتی تجدید ایتدی؛ و (بن زمانك کندیسندن خالی جائز اولمیان حجتم) دیدی. بونك‌ده حاصل کلامی معلمه احتیاج خصوصنه دائر ذکری مرور ایدن سفسطه‌دن عبارت ایدی . صکره کندی فضیحه‌لرینه خلقك طریق اطلاعنی سد ایچون عوامی تحصیل علومدن، خواصی‌ده مطالعهٔ کتب متقدمه‌دن منع ایلدی .

بعده فلسفه ایله مشتغل اوله‌رق نوامیس دینیه وامورشرعیه ایله استهزادن خالی قالمادیلر. ارواح خبیثه کبی ضمائر ناسه حلول ایله تکثیر اعوان وانصار، متین قلعه‌لره تحصن ایله کسب مکنت واقتدار ایلدیلر. شوکت وسطوت قاهره صاحبی اولوب اطرافده‌کی ملوك وامرایی سنه‌لرجه تتردیلر. تکالیف شرعیه‌یی علناً اسقاط، محرماتی اباحه ایدوب عادتا بهائم کبی ضابط دینی و وازع شرعیسز قالدیلر . « نعوذ بالله من الشیطان واتباعه»

ع

«باطنيۀ اسماعيليه‌نك احوال تاريخيه‌سندن بر نبذه»
و
حسن صباحك ترجمۀ حالى

بالاده بيان اولنديغى اوزره مختلف نامرله شهرتشعار اولوب عالم اسلاميت و انسانيتى هرج ومرج ايدرجه‌سنه نيجه زمانلر اورته‌لغى تارمار ايدن بو فرقۀ خبيثه‌دن اك اول، خروج ايله حكومت مشروعه‌يه قارشى رفع لواى عصيان ايدن (ابو سعيد خبابى) نامنده بررئيس اشقيادر. بونك ابتداى ظهورى بنى عباسدن (معتضد) خليفه زماننده (٢٩٦) سنۀ هجريه‌سنه‌طوغريدر.

(٤٨٣) سنۀ هجريه‌سنه طوغرى شهرت بولمش اولان حسن بن محمد صباح (٤٣٠) له (٤٤٠) سنه‌لرى آره‌سنده دنيايه كلدى.

حسن بن محمد صباحك سلسلۀ نسبى (صباح حميرى)يه منتهى و پدرى يمندن كوفه‌يه و كوفه‌دن ايرانه هجرت ايدوب حسنك (رى) بلده‌سنده تولد ايلديكنى كندى روايتندن اخذايله بعض مورخين نقل ايتمش ايسه‌ده اكثر اقواله كوره كنديسى خراسانى الاصل اولوب پدرى فاسد الاعتقاد برشخص مرتد بدنهاد ايدى.

حسن بن صباح، بدايت حالنده (خواجه نظام الدين طوسى) و(حكيم عمر الخيام نيشابورى) ايله برلكده كبار علماى خراساندن (امام موفق نيشابورى) نك درسنه حاضر اولوب بونلرك اوچى دخى حدت ذهن، فرط دها و ذكا اصحابندن بولندقلرى جهتله

آز زمانده تحصيل علوم عقليه ونقليه ايله مشار بالبنان اولورلر.

هر كيم امام موفقك زانوزدۀ حلقۀ تدريسى اولور ايسه مطلقا برر صورتله رفعت و دولت دنيويه‌يه نائل اولمق اوزره مشهور اولديغندن بركون (حسن بن صباح) نظام الملك ايله عمر الخيامه خطاب ايله «افاده‌سندن استفاده ايتمكده اولديغمز امام موفقك خاصۀ فيوضات علميه‌سندن اوله‌رق شاكردانندن كافه‌سى نيل مناصب جليله ايله فيضيات اوله‌كلدكارى مشهوردر. بزلردن دخى هرهانكيمز ابتدا دولت واقباله نائل اولور ايسه يكديكرمز حقنده قاعدۀ اخوت و مهربانى‌يه رعايت ايتمسنى مواثيق قويه‌يه ربط ايده‌لم.» ديدى.

(نظام الملك) عهد وپيمانك تعيين وتقريرينى حسنك رأينه حواله ايلر.

بونك اوزرينه حسن، ايچلرندن هر هانكيسنه دولت ميسر اولور ايسه بونك تمتعنى نفسنه حصر ايتميوب مساوات مشتركه اوزره فائده مند اولمق واول دولتده نفسنى ديكرينه مرجح طوتمامق شرطيله عهد وميثاق اولنمسنى تكليف ايلدى وبوكا نظام الملكده، عمر الخيامده بالموافقه آره‌لرنده عقد رابطۀ پيمانه قرار ويرلدى.

(نظام الملك) بر آز زمان صكره منصب وزارته نائل اولوب ملوك سلجوقيه‌دن (الب ارسلان) ك مدير مهام ديوانى اولديغى اثناده (حكيم عمر خيام) چيقه كلدى.

(نظام الملك) درس شريكى (عمر الخيام) حقنده اظهار معاملهٔ توقيريه ايله كنديسنى هروجه ايله تلطيف، وعهود سابقه‌يى درميان ايدرك منصب وزارتدن حصه مند اشتراك اولمق اوزره علم وفضيلتى سرير سلطنته عرض ايله مناصب ديوانيه‌يه ادخالنى تكليف ايلدى .

(حكيم خيام) كنديده خدمت وزارته لياقت واقتدار كورمديكندن بشقه بويله برامل وآرزوده بيله اولماديغنى سويلدى. (نظام الملك) دخى كنديسنه مملكتى اولان نيشابورده بر اعلى چفتلك احسانيله سنوى ايكى بيك آلتون دخى تخصيص ايلديكندن (عمر الخيام) ايام زندكانيسنى عيش وصفا ايله كچيردى .

(نظام الملك) ملكشاه سلجوقينك مهمساز صدر وزارتى اولديغى ونيشابورده بولنديغى اثناده (حسن بن صباح) دخى چيقه كلوب (نظام الملك) بونى كورديكى كبى وفاى عهده مسارعت ايلديسه‌ده (حسن) كنديسنده اولان خبث سيرت وفساد عقيدتى جهتيله چوق كچمكسزين ولى نعمتى اولان نظام الملكى استرقاب ايله ملكشاهك نظر التفاتندن دوشوروب بلا مانع نائل اقبال واستقلال اولمق سوداسنه دوشر ونصلسه دم فاسد كبى عروق ملكشاهه حلول ايدر ومنوىٔ ضميرينى همان اجرايه فرصتياب اولمق راده‌سنده كلير. آنجق آز وقت ايچنده تنظيمنى درعهده ايتديكى بر موازنهٔ واردات ومصارف دولت، دفترينى

بجره‌مامسندن طولايى ملكشاهك وثوق وتوجهى منسلب اولمغله قرارى فراره تبديل ايلر .

(حسن) ابتدا (رى) مملكتنه كيدوب اوراده اسماعيليه طائفه‌سى طرفندن مأمور دعوت اولان (عبد الملك بن عطاشه) ملاقات ايله اسماعيليه مذهبنه كيردى . صكره اصفهانه واورادن عراق وآذربيجان طرفلرينه عزيمت وبر مدت صكره مصره نقل بورياى ثقلت ايدرك اول وقت ديار مصريه‌ده مسند نشين حكومت اولان (مستنصر علوى) نك منظور نظر اعتبارى اولمشدى .

(حسن) اوراده دخى تك طوره‌ميوب ولايت عهد ماده‌سندن طولايى مستنصر ايله اوغللرى بيننده بر تفرقه دوشورمكه چالشديغندن (دمياط) قلعه‌سنده حبسى قرارلشديرلمشيكن نصلسه مظهر عفو اوله‌رق مغرب طرفنه كيتمك اوزره بولنان بر فرنك كميسنه آتيلوب كتدى .

اثناى راهده مخالف هوا كميى‌يى بركناره القا ايتديكندن اورادن تكرار ديكر برسفينه‌يه راكباً سوريه سواحلنه كلوب حلب طريقيله عراقه، اورادن دخى آذربيجان واصفهانه عزيمت واوغراديغى محللرده خفياً خلقى (اسماعيليه) مذهبنه دعوت ايدرك آز زمانده بك چوق آدمك جلب قلوبنه موفق اولدى.

حسن بن صباحك مرام اصليسى اولان خروج على السلطان اسباب ومقدماتنى كركى كبى حاضرلادقدن وبلاد رودبار وقهستانه صالديرديغى فسده‌نك سعى وغيرتلريله مذهداشلرى چوغالوب

بونلرك امداديله اجراى مافى الضميره مقتدر اوله بيله‌جكنى آكلادقدن صكره دعوت علنيه‌يه قيام ايله (آلموت) نواحيسندن برقصبه‌يه نزول ايلدى .

اوراده دخى عادت مخصوصه‌سى اولان رياكارلق يولنده اظهار زهد وتقوى ايله جماعت كثيره‌يى دائرهٔ بيعت و مطاوعته ادخال ايلدى و(آشيانهٔ عقاب) معناسنه اولان و(قزوين) ايالتنك غرب طرفنده (سين) نهريله (سلطانيه) آره‌سنده اولوب (اله اموت) دن مخفف ايدوكى مروى بولنان (آلموت)ك عدد حروفى ابجد حسابيله (حسن بن صباح)ك قلعهٔ آلموته تاريخ صعودينى مخبر اولديغنى اشاعه ايدرك بوصورتله دخى خلقى اضلال و اغفال ايلديكندن (٤٨٣) سنهٔ هجريه‌سى حسن بن صباحى هوادارلرى استصحاب ايله قلعهٔ آلموته نقل واقامه ايدرلر .

(ملكشاه سلجوقى) جانبندن مذكور قلعه‌نك محافظى واول حوالينك واليسى بولنان (مهدئ علوى) اسماعيليه مذهبنه مائل وحد ذاتنده ساده‌دل بر آدم اولمغله حسن بن صباحك رنك تقواده كوستردیكى ريايه آلدانوب نصلسه قلعه‌يى تسليم ايدى ويردى .

حسن بن صباح، قلعهٔ آلموتى اله كچيردكدن صكره كوندن كونه تزييد قوت و اقتدار وپك آز مدتده ولايات رودبار وقهستانى كاملاً فتح وتسخير ايله كسب اشتهار ايدرك تام اوتوز بش سنه اجراى حكومت ايلدى و كنديسندن صكره اتباع

مخصوصه‌دن يدى كشى صره‌سيله پوست نشين زندقه والحاد واطراف واكنافه آتش انداز فسق وفساد اوله‌رق جمله‌سنك مدت حكومتلرى (١٦١) سنه امتداد ايلدى .

حسن بن صباحك ترجمهٔ حالنه دائر يازديغمز شو صحيفه‌لر (قرمزى بايراق) نام رساله‌دن ملخص و مقتبس اولوب دهات ادباى عصردن سعادتلو احمد مدحت افندى حضرتلرينك تأليفمز اثناسنده (ترجمان حقيقت) غزته‌سيله نشر بيورمقده اولدقلرى «مفصلك حاشيه‌لرى» نام اثر معتبرلرندن‌ده بر وجه آتى اقتباس ايلرز :

«حسن بن صباحك مذهبى اولا شيعه مذهبنه يقين بر شى ايكن يواش يواش بالكليه دوچار ضلال اوله‌رق (باطنيه) مذهبنى تشكيل ايتمشدركه اولور اولمز كفردن اشنع بولنان بو مسلكه مذهب اطلاقى بيله جائز اوله‌مز .

«ابتداى خروجى مصردن عربستان وايران جهتلرينه عودتى اولوب كويا علويلردن (مستنصر) نام ذاتك خلافتى ايچون خلقى تشويق ايتمكه مأمور ايديسه‌ده بو مأموريت كنديسنجه بر وسيلهٔ سير و سياحت اولوب اصل خدمتى ايسه خلقى كندى طريق باطلنه تشويق وادخال ايتمك ايدى .

«آلموت، قلعه‌سى جوارنده بولنان و جهالتلرى، وحشت درجه‌سنه واران اهالى مرقوم حسن بن صباحه دها قولاى قانديغندن بونلرى كنديسنه جلب ايدرك شاهينلرك بيله كوچ

واصل اوله بیله‌جکی (آلموت) قلعه‌سنی نصلسه اله کچوره بیلمش و آندن صکره آرتق شقاوتی اعلاندن دخی چکنمامش‌در .

«او زمان (نظام الملك) سلاطین سلجوقیه طرفندن بغدادده وزارت ایلدیکندن (قلعهٔ آلموت) اوزرینــه برعظیم اردو سوق ایتمك تدارکنه قیام ایلینجه، حسن بن صباح کندیسنه علی العمیا مطیع و منــقاد اولان آدملردن برفدایی کوندره‌رك بیچاره نظام الملکی قتل ایتدیرمش‌در .

«حسن بن صباح کندی آدملرینی اوقدر قاندیرمش ایدی‌که آنك امریله برایش کورمکه کیــدن فدایی شاید اوله‌جك اولور ایسه طوغری جنته کیدوب حوریلرله ذوق و صفاده بوله‌جغنی وشیخ ایستر ایسه کندیسنی دیرلتمکه مقتدر بولندیغنی جداً اعتقاد ایدر و بناءً علیه اولومدن فلاندن قورقمیه‌رق اجراســنه مأمور اولدیغی ایشی مطلقا ایفا ایلر ایدی .

«کندیسنه شیخ عنوانی ویرن مرقوم حسن حقیقةً جربزهٔ علیه صاحبی بر آدم اولوب حاشا «قرآنك معنای ظاهریسی مراد دکلدر؛ معنــای باطنیسی مراددر .» دیه درلو تأویلات سفسطه کارانه ایله فرائض شرعیه‌یی قالدیرمش ونه قدر محرمات وار ایسه هپسنك اباحتنــه فتوا ویرمش؛ حتی جنت وجهنمده کنــدیسی مالکیت ادعاسنده بولنوب شمدیلك دنیایه مخصوص برجنت اولمق اوزره وجوده کتوردیکی غایت کوزل بر باغچه درونـنه الك کوزل قزلری طولدیرمش واسرار اشرابـیـله صیزدیردیغی آدملری بو

باغچه‌یه صوقوب حریف اویانه‌رق حوریلرله بش اون کون عیش وعشرتدن صکره ینه مست لایعقل ایکن طیشاری چیقارلدیغی زمان شیخدن «صداقت واطاعت یولنده جان فدا ایدر ایســه‌ك، بعد الوفات ینه او جنته کیررسك.» سوزینی ایشیدنجه کمال صدق ایله اینانمقده بولنمش ایدی .

. . . .

. . . .

«ابتدای تأسسلرنده اشبو باطنیلر ایران‌ایچنده واقع جبال متسلسله تپه‌لرنده برطاقم متین ومنیع قلعه‌لر پیداسیله تحصن ایتمشلر ایسه‌ده مؤخراً تسلط وتحکملری بر درجه‌لره وارمش ایدی که برطاقم امرا ووزرا وحتی ملوك وسلاطین بیله بوخبیثلرك شرندن اورکه‌رك تملق ومدارایه مجبوریت کورمشــلر ایدی . زیرا آنلر طرفنــدن اولومــه محکوم اولوب‌ده خنجر غدرلرندن قورتلمق حقیقةً ممکن دکل ایدی .

«بعض‌کره بونلر اوزرینه کلیتلی عسکر چکلدیکی واقع ایسه‌ده عساکر مرقومه ایچنده بولنان باطنیلر اردونك سرعسکرینی وحتی اردو صاحبی بولنان حکمداری بیله تهدید ایدرك اردونك حرکتنی منعه مقتدر اولمشلردر .

«بر کیاروق سلجوقی) نك بر چوق سردارلری بو یولده قتل ایدلمشدر . (ملکشاه سلجوقی) بونلرله مجاهدده بالاصرار (قلعهٔ شاهدر) ی فتح ایله اوراده حسن بن صباحك خواجه زاده‌سی

(احمد) ی طوته‌رق دیری ایکن دریسنی یوزدیکی حالده ملعونك سسنی بیله چیقارمامش اولمسی بونلرك درجهٔ تعندینی موازنه‌یه مدار اولور .

«سلجوقیلر، بونلرله پك چوق اوغراشه‌رق (سلطان محمد) و(سلطان سنجر) همان اوجاقلرینی سوندیرمك درجه‌لرینه کلمشیکن، باطنیلر ازجمله (سنجر)ك یتاغی یاننه بر خنجر صاپلایه‌رق «ایشته بو خنجری یتاغکزك باشنه صاپلایان کوکسکزه دخی صاپلیه بیلور . بزدن ال چکمز ایسه‌کز بر کون اوده اولور . سزك سینه‌کز او خنجرك صاپلاندیغی یردن دها قاتی دکلدر .» دیه تهدید ایتدکلرندن هیچ بریسی باطنیلر علیهنه موفق اوله‌مامشدر .

«(٥١٨) سنهٔ هجریه‌سنده (حسن بن صباح) کبردکده (کیابزرك امین) اشبو باطنیه فرقه‌سنه رئیس اولمش ایدی . ایلك ملعنتی باطنیلر اوزرینه اردو سوق ایدن وزیر سلاجقه (ابو نصر) ی بر قاچ فدایی ارسالیله خنجرلتمك اولمشدر . (سلطان سلجوق) کندی وزیرینك انتقامی ایچون باطنیلر اوزرینه عظیم عسکر چکه‌رك اون بیك قدرینك قفاسنی کسدیرمش وشامده دخی آلتی بیك قدری کبرمش ایسه‌ده ینه کوکلری کسلمامشدر .

«کیابزرك امین) دن صکره (٥٣٢) سنهٔ هجریه‌سنده اوغلی (کیا محمد) و آندن صکره (٥٥٧) سنه‌سنده اوغلی (خواجه حسن) رئیس اولدیلر . بونلرك ملعنتی اسلافنه دخی فائق اولوب خلقی قهراً وجبراً کندیلرینه تابع ایدرلر ایدی .

«اشبو خواجه حسن (بنی دابویه) طائفه‌سندن بنه حسن، نامنده بر قاتلك یدیله کبردکده یرینه کلان اوغلی (خواند محمد) قاتل مرقومی اولاد وعیالیله کاملاً اعدام ایلمشدر .

«(٥٦٢) سنه‌سنده مرقومك دخی اسفل سافلین جهنمه کیتمسی اوزرینه اوغلی (خواند جلال الدین) داعئ کبیر وشیخ الجبل اولوب فقط بو آدم حسب الانصاف منسوب اولدیغی طریقك بطلاننی آکلایه‌رق اکر تحت اداره‌سنده بولنان مملکتلره کندیسی والی نصب اولنور ایسه مذهب اهل سنتی قبول ایلیه‌جکنی (ناصر) خلیفه‌یه عرض ایلمش ایدی. خلیفه بوکا مساعده ایلدکده مرقوم دخی تعهدینی ایفا ایتمکله (حسن بن صباح)ك تألیف کرده‌سی اولان کتابلری یاقیله‌رق شقاوت اوجاغی سوندیرلمش ایسه‌ده خواند جلال الدیندن صکره اوغلی (خواند علاء الدین) داعئ کبیر اولدقده اجدادندن اشنع برکافر دین چیقوب باطنیه مذهبنی اولکیدن اشنع بر درجه‌ده تجدید ایلمشدر .

«اوتوز بش سنه اجرای ملعنتدن صکره بر ید انتقام ایله قتل اولندقده یرینه کچن اوغلی (رکن الدوله) دخی (هلاکو) معیتنده بولنان تاتارلر شرینه اوغرایه‌رق قلاع و بقاعلری تاتارلر النده تارومار اولمشدر .

«واقعا شامده وحلبده ویمنده اشبو اسماعیلیه جمعیت کریهه‌سنك برطاقم فروعی ظهور ایلمش ایسه‌ده آنلر (آلموتیه) اشقیاسی قدر حکم و اهمیت پیدا ایده‌مامشلردر.»

مدحت افندی حضرتلرینك تفصیلاتی ده بوراده ختام بولدی.

ع

زیدیه

شیعیلرك اصول ثلاثه‌سندن ایکنجیسی (زیدیه) در.

بونلر «زید بن علی زین العابدین بن حسین بن علی» حضرتلرینه منسوب و تابع اولوب مذهب زیدی قبول ایتملریله (زیدیه) نامنی آلدیلر.

زید حضرتلری امام زین العابدینك فرزند ارجمندی و محمد باقر حضرتلرینك برادر مکرملری‌در. لکن (زید) کندی مذهبنده امام حقك خروجی شرط اولمغله دائما قرداشی محمد باقر حضرتلرینی «سن بوکون امامتــه جمله‌دن احق والیق اولدیغك حالده نیچون حقکی دعوی‌ایتمیورسین؟» دیه خروجه تشویق ایدرمش!

محمد باقر دخی «پدرمز زید العابدین حضرتلری حال حیاتنده امامته جمله‌دن احق واولی ایکن قطعاً دعوای امامت ایله خروج وظهوره تصدی ایتمدی.» دیه‌رك شرط خروجی ردایله زیدی الزام بیوررمش.

ایشته زیدیلر بوذات بزرکواره ادعای نسبت ایدرلر. لکن اصح اقواله کوره حضرت زید کندیسنه نسبت ایدیلن اعتقاد

اهل ضلالدن بریدر. کندیسی برامام جلیل وعالم نبیل ایدی. حق عالیلرنده هر نه دینلمش ایسه آکا ادعای نسبت ایدنلرك مفتریاتندن عبارتدر.

—

بوطائفه دخی مذهبلرنده اوچ فرقه‌یه منقسم اولمشلردر.

جارودیه

برنجیسی ــ «ابو جارود» نام شخصه منسوب اولان (جارودیه) فرقه‌سیدر.

امام محمد باقر حضرتلری ابو جارودی (سرحوب) یاخود (سرخاب) تسمیه ایتمش و بو لفظی «دکزده ساکن اولور شیطان» ایله تفسیر بیورمش ایدی.

بونلر امامت علی حقنده طرف اشرف نبویدن تسمیةً دکل وصفاً نص وارد اولمش؛ یعنی نصوص وادلۀ وارده‌ده حضرت علی باسمه و شخصه مذکور اولمیوب بلکه حلیۀ جمال و فضل وکمالارینه دال اولان اوصاف جلیه و اخلاق مرضیه‌لری مصرح بولنمش ایسه‌ده عهد نبوتدن صکره صفت ایله موصوف بیننده مطابقته رعایتی ترك و اهمال ایتدیلر دیو صحابه تقصیر ایتدیلر بلکه «حاشا» کافر اولدیلر دیرلر.

بونلرك مذهبنجه منصب جلیل خلافت، (امام حسن و امام

حسين) رضى الله تعالى عنهمادن صكره ايكيسنك اولاد كرامنه منتقل اولوب لكن تعين وتقديمى سادات اهل بيتدن اهل حل وعقدك رأى واختيارلرينه منوط و اولاد مشاراليهمدن امامت وخلافته اهليت برقاچ شرط ايله مشروطدر.

اولاً ــ علم وفضيلت،

ثانياً ــ زهد وطاعت،

ثالثاً ــ جود وسماحت،

رابعاً ــ شجاعت وجلادت،

خامساً ــ دعواى امامت ايله خروج وظهور وخلقى اجابت واطاعته دعوتدر .

يالكز امام منتظر، حقنده اختلاف ايتمشلردر. كيمى (محمد بن عبد الله بن الحسين بن على) در. كيمى (محمد بن قاسم بن على بن حسين)در. كيمى‌ده (زيد بن على) احفادندن (يحيى بن عمير) در ديديلر و(محمد بن عبد الله) ايله (يحيى) مقتولاً و(محمد بن قاسم) مسجوناً وفات ايتمشلر ايكن قتل ووفاتلرينى انكار ايتديلر.

محمد بن عبد الله (نفس زكيه) لقبيله ملقب اولوب (مهدئ زمان) عنوانيله ارض حجازده خروج ايله تمهيد مبانئ خلافته شروع ايتدكده خلفاى بنى عباسدن ابو جعفر منصورك سرعسكرى يدنده وفات ايتدى .

(محمد بن قاسم) زيد بن زين العابدينك قرداشى عمرك احفادندن اولوب (طالقان) نام محلده متصدئ امر خروج ايكن

(معتصم بالله) خليفه زماننده اخذ اولنوب تنكناى حبسده مسجوناً وفات ايلدى .

(يحيى) زيديه، طائفه‌سنك سر مذهبلرى اولان امام زين العابدينك نجل نجيبى زيد حضرتلرينك اوغلى اولوب (مستعين بالله) خليفه زماننده بلاد خراسانده دعواى امامت صددنده ايكن نوش كلجام شهادت ايله قضاى نحب ايلدى .

سليمانيه

فرق زيديه‌نك ايكنجيسى ــ (سليمان بن جرير) نامنده بريسنه منسوب اولان (سليمانيه) فرقه‌سيدر .

بونلر «امامت، ارثاً كيمسه‌يه منتقل اولميوب اهل حل وعقدك ترجيح و اختيارينه مفوضدر وخيار مسلميندن يالكز ايكى ذاتك ترجيحيله‌ده امامت، منعقد اولور وامامته احق واليق اولان ذاتك وجوديله مفضول ومرجوحك امامت وخلافتى جائزدر وحضرت على وار ايكن شيخين مكرمينه (ابو بكره وعمره) بيعتده امت خطا ايتمشدر. لكن شيخين مكرمينك امامت و خلافتلرى اختيار امتله منعقد اولديغيچون صحيحدر وامتك بوبابده‌كى خطاسى‌ده فسق درجه‌سنه منتهى دكلدر.» ديديلر .

طائفهٔ مرقومه، امامت وخلافت مسئله‌سنده فى الجمله معتدل بر يول طوتمشلر ايسه‌ده كبار اصحابدن حضرت عثمان و طلحه

وزبیری، وام المؤمنین حضرت عایشه‌یی «رضوان الله علیهم اجمعین» اکفار ایتدکلرندن زمرهٔ فسقهٔ مبتدعه‌یه ملتحق اولدیلر.

بتیریه

فرق زیدیه‌نك اوچنجیسی — «بتیر الثوس» نام شخصه منسوب اولان (بتیریه) فرقه‌سیدر.

بونلره حسن بن صالحه نسبتله (صالحیه) ده دینیر.

بو فرقهٔ ضاله دخی مذهبده (سلیمانیه) فرقه‌سنه موافقت، ویالکز حضرت عثمانی اکفارده توقف ایلدیلر.

علامهٔ بیدانی سید شریف جرجانی دیر که:

— «ایشته فرق زیدیه بونلردر. زمانمزده کندیلرینی (زیدی) عد ایدنلرك اکثری مقلد درلر. اصولده رأی اعتزاله، فروعده مذهب ابی حنیفه‌یه مائلدرلر. یالکز بعض مسائلده امام شافعی‌یه موافقت ایتمشلردر.»

امامیه

شیعیلرك اصول ثلاثه‌سندن اوچنجیسی امامیه فرقه‌سیدر.

بونلر صکره‌لری برقاچ قسمه منقسم اولوب جمله‌سنك‌ده مبحث امامتده خلاصهٔ اعتقادی بودرکه:

«طرف اشرف رسالتپناهیدن امامت علی حقنده نص جلی صادر اولدی — یعنی حضرت علی وصیت نبویه ایله خلیفهٔ

منصوص اولوب آندن صکره امام حسن، بوندن صکره‌ده امام حسین حسب الوصیه خلیفهٔ رسول اللهدر وامام حسیندن صکره نوبت خلافت، فرزند ارجمندلری علی زین العابدینه، آندن ولد مکرملری محمد باقره نقل ایدوب آنلردن مخدوم محترملری امام جعفر صادق حضرتلرینه منتقل اولدی.» دیدیلر.

جعفر صادقدن صکره شیعهٔ امامیه، منصوص علیه اولان خلیفه خصوصنده اختلاف ایتدیلر. شویله‌که:

« جعفر صادقدن صکره امامت و خلافت اوغلی موسی الکاظم، آندن علی بن موسی الرضا، بعده محمد بن علی النقی، آندن علی بن محمد التقی، آندن حسن بن علی الزکی، آندن ده محمد بن الحسن حضرتلرینه منتقل اولدی وامام منتظر، آخر ائمه اولان محمد بن الحسندر.» دیدیلر.

شیعهٔ امامیه‌نك متأخری (معتزله) و(اخباریه) ناملریله ایکی شعبه‌یه منشعب، (اخباریه) شعبه‌سی دخی (مشبهه) و(سلفیه) ناملریله ایکی فرقه‌یه منقسم اولدیلر.

مشبهه، طائفه‌سی آیات متشابهاتی تأویل ایتمیوب «مراد معنای ظاهرلریدر.» دیدیلر.

سلفیه، طائفه‌سی «آیات متشابهات ایله مراد الٰهی نه ایسه بلا تشبیه حقدر. نته‌کیم سلف صالح دخی بو اعتقادده ایدیلر.» دیدیلر.

دها برفرقه وارکه بو فرق ضاله‌یه ملتحق اولمشدر.

صاحب مواقف ایله شارحی سید شریف بو وجه ایله تصریح ایدوب مقدمهٔ ابن خلدونده‌ده بر وجه آتی مذکوردرکه :

« جعفر صادقدن صکره شیعهٔ امامیه، ایکی فرقه اولوب ایچلرندن اسماعیلیه فرقه‌سی عندنده حق خلافت (امام) عنوانیله معروف اولان اسماعیله نقل ایتدی. » دیدیلر وشیعهٔ امامیه‌دن {اثناعشریه} فرقه‌سی جعفر صادقدن صکره اوغلی موسی الکاظم حضرتلرینك خلافتنه ذاهب اولوب سلسلهٔ امامت اون‌ایکنجی امامه واصل اولدقده آنده توقف ایدوب آخر زمانه‌دك غیبت و اختفاسنه ذاهب اولملریله بونلر (اثناعشریه) عنوانیله معروف اولدیلر .

ج

امامیه‌نك نص جلی حقنده‌کی استدلالی

—

١ — «من کنت مولاه فعلیّ مولاه»
٢ — «من کنت ولیه فعلیّ ولیه»
٣ — «اقضاکم علیّ»

دیدیلرکه :

« ایشته شو اوچ حدیث نبوی، امامت وخلافت علی حقنده نص جلیدر. حتی اولکی ایکی حدیث شریفی ایشتدکدن صکره حضرت عمر، حضرت علی‌یه خطاباً « طوبی لك یا علی اصبحت

مولی کل مؤمن و مؤمنة » دیدی . دیمك که حضرت عمر دخی بو حدیثلرده‌کی تولیه‌دن بزم آکلادیغمز معنایی استخراج ایلدی.

« اوچنجی حدیث دخی (نص جلی) در. زیرا امامتك معناسی امامك اقضی القضاة و هر واقعه‌ده متخاصمینه حاکم اوله‌بیلمسیدر . (اطیعوا الله واطیعوا الرسول و اولی الامر منکم) قول کریمی دخی بو معنایی مشعردر . »

خوارج

كبار فرق اسلاميه‌نك اوچنجيسى « خوارج » در .

—

ائمهٔ دين وخلفاى سيد المرسلين اوزرينه خروج ايله رفع لواى بغى وطغيان ايدنلره خارجى دينير .

بوراده خوارجدن مراد، اهل حل وعقدك اتفاقيله امام المسلمين اولان حضرت على كرم الله وجهه اوزرينه خروج ايدنلر دركه يدى فرقه‌يه منقسمدر .

محكمه

اولكيسى — (محكمه) نامنى آلانلردركه اهل صلاة وصيامدن اون ايكى بيك كشيدن عبارت اولوب تحكيم، اثناسنده حضرت على اوزرينه خروج ايله فصل مدعاى خلافت ايچون (حكم) نصب وتعيينه موافقت بيوردقلرندن طولايى حضرت مشاراليهى اكفار ايلديلر . مقصد لايقيله آكلاشيله بيلمك ايچون تفصيله وبناء عليه (تاريخ اسلام) ه مراجعته مجبور اولدق .

تاريخ مذكورده بروجه آتى محرردر :

صفين وقعه‌سنده (معاويه) اردوسنك قدمى هر جانبده

متزلزل اولمغله رؤساى عساكر معاويه‌دن مشهور (عمرو بن العاص) بو حالى كورنجه معاويه‌يه «عسكر مصاحف شريفه‌يى قارغيلرك اوجنه باغلايوب رفع ايتلرينى، ومحاربه‌يى تعطيل ايدوب « كتاب الله بيننمزى بولسون! » ديو باغرملرينى امر ايله ! قبول اولنورسه بو ورطه‌دن قورتولورز؛ بينلرنده اختلاف وقوع بولورسه تفرقه‌يه سبب اولور . » ديدى .

معاويه، عسكره بويله‌جه امر ايتدى . عسكرده اويله ياپدى . على كرم الله وجهه طرفنده اولان اكثر رجال محاربه‌دن دستكش فراغ اولوب « كتاب اللهه اطاعت ايدرز . » ديديلر .

حضرت على، ناسه خطاب ايدوب « معاويه وعمرو بن العاص وحبيب وابن ابى سرح وضحاك كتاب اللهه اطاعت ايدنلردن دكلدر. بن آنلرى طفوليتلرندن رجوليتلرينه‌دك بيليرم. طفل ايكن اشر اطفال، وجوليتلرنده اشر رجال ايديلر. مغلوب اولدقلرى ايچون بويله برخدعه‌يه تشبث ايتديلر. سزى آلداتمق ايسترلر. حربى اكمال ايده‌لم . نصرت، تعين ايلدى . بزم آنلرله محاربه‌مز اوامر آلهيه‌يه اطاعت ايتمليچون دكليدى؟ » ديدى .

(مسعر بن فدك تميمى) و (زيد بن حصين طائى) وآنلره موافقت ايدن قرادن بر طاقم رجال « بزى حكم كتابه دعوت ايدنلره! اجابت ايتمامك اوله‌ماز . سن‌ده كتابه اطاعت ايت! ايتمديككحالده سنى آنلره تسليم ايدرز ! ياخود عثمانه ايتديكمزى سكاده ايدرز ! » ديديلر .

حضرت علی «بکا اطاعت ایدرسه‌کز، محاربه ایدکز!
ایتمدیککز حالده نه ایسترسه‌کز آنی ایشلیکز!» دیدی. ١٦٠
«اشتره خبر کوندر! محاربه‌یی ترك ایلسون.» دیدیلر.
حضرت علی (یزید بن هانی) یی اشتره کوندروب ترك محاربه ایلمسنی امر ایلدی. اشتر، «حصول مقصد رونما اولمش ایکن محاربه‌یی ترك ایده‌مم.» دیو جواب ویروب یزیدی اعاده ایلدی. بونلر بو خبردن دها زیاده منفعل اولوب تهدیدی تشدید ایتملریله ومعسکر علی‌ده آثار اختلاف وفساد کورنمکله اشتره کیدن ایکنجی خبر اوزرینه خلیفه قتل اولنور خوفیله ترك خصام ایدرك علی‌نك نزدینه کلدی وایشه دوام اولنمغی مصرانه مراد ایلدیسه‌ده کارکر اولمیوب آرالرنده منازعه و مشاتمه وقوعیله کورلتی بیودی.
حضرت علی بو حالی کورنجه باغروب خلقی صوصدردی. بعده (اشعث) «ایشته ناس، دعوته اجابت ایتدیلر. ایسترسه‌ك، معاویه‌یه کیدوب اخبار ایده‌یم.» دیدی. حضرت علی راضی اولوب (اشعث) معاویه‌یه کتدی. ملاقی اولدقده «مصحفلری نه‌یه رفع ایتدیکز؟» دیدی. «سزی کتاب اللهه دعوت ایچوندر؛ طرفیندن ایکی کشی نصب ایده‌لم؛ کتاب الله حکمیله آرامزی بولسونلر.» دیدی. (اشعث) رأی معاویه‌یی تصویب و عودت ایدوب تبلیغ ایلدی. جمله‌سی اظهار رضا ایدنجه معاویه (عمرو بن العاص)ی انتخاب ایلدی. علی طرفنده اولان قراء دخی (ابو موسی) یی ایستدیلر. علی (ابو موسی) نك بو خصوصه کفایتی

اولمدیغنی بیان ایله بشقه‌سنك انتخابنی مراد و الحاح ایلدیسه‌ده رؤسا «ابوموسی بی طرف آدمدر. آندن غیری اولماز.» دیدیلر.
علی (ابوموسی) نك سوابق احوال و مخالفتی بیان ایله امنیت ایده‌میه‌جکنی هر نه قدر مکرراً بیان وایراد ایلدیسه‌ده صکره‌دن (خوارج) ه ملحق اولان قراء ورؤسا ابراملیه (ابو موسی) علی طرفندن خواه و ناخواه (حکم) نصب اولنوب طرفین نصب حکمی توثیق ایلدی، وعمرو ایله ابو موسی، صدور ایده‌جك حکمدن طولایی نه کندیلری ونه متعلقات و اولادلری مسئول اولماملرینه طرفین رجالندن سوز آلوب حکم ایچون رمضانه‌دك مخیر ومراد ایدرلرسه رمضاندن صکره‌یه‌قدر تأخیرینه دخی مرخص اولدیلر ومحل حکم (کوفه) ایله (عراق) بیننده متوسط اولمغه قرار ویریلوب طرفین رجالندن وثیقه‌یه شاهدلر یازلدیلر. فقط (اشتر) امتناع ایتمکله (اشعث) ابرام ایلدی. (اشتر) اشعثی تهدید وتخویف ایلیوب عزیمتنده ثابت قالدی.
وثیقه، هجرت سنیه‌نك اوتوز یدنجی سنه‌سی صفرینك اون اوچنجی کوننده یازلمشدی.
آندن صکره حکمین (یعنی عمرو) ایله (ابو موسی) محل حکم، (اذرح) ده (دومة الجندل) نام موقع اولمسنه اتفاق ایدوب حربه نهایت ویرلدی.
بوندن صکره بعض رجال حضرت علی رضی الله عنهك

نزدینه کیدوب حربك اعادەسنی ایستدیلر .

«رضا وقراردن صکره رجوع وتبدیل ابی اولماز .» دیوب عهدنده ثابت اولدی .

بونك اوزرینه (حرورا) قریەسی رجالی تحکیمی تصدیق ایلیوب محلارینه عودت، وایکی طرف رجالی رمضانەدك مفارقت ایلدی .

ایشته بالاده بیان اولندیغی اوزره (محکمه) فرقەسنی تشکیل ایدن (خوارج) مذکور (حرورا) قریەسی رجالی دینیلن کسان درکه اون ایکی بیك کشی اولدقلری حالده حضرت علیدن آیریلوب قریهٔ مذکورەیه ایندیلر .

(شیث بن عمر) ی حربه و (عبید الله بن الکوا) یی صلاته امیر نصب ایدوب «بیعت، الله تعالایەدر و طریق حق امر بالمعروف، ونهی عن المنکر، وادارهٔ مملکت شوری.» در دیدیلر وخلافت وامامتی انکار ودم مسلمینی اباحه ایدن (عمرو بن العاص)ك (حکم) نصبنی کناه عظیم عد ایلدیلر .

بو حالده اسلام، اوچ فرقەیه متفرق اولمغله حضرت علی بو خصوصی اعظام ایدوب (عبد الله بن عباس) ی (حرورا) یه کوندردی و«اهل خروجك ضلالتده اولدقلرنی بیان ایله! آنجق بن کلنجەیەدك بو خصوصده مباحثه ایتمه!» دیدی .

ابن عباس (حرورا) قریەسنه کیدوب خوارجه ملاقی اولدقده صبر ایتمیوب بحث ومناظرەیه کیرشدی .

عبد الله، خوارجه «سز نیچون حکم، نصبنی تجویز ایتمیوب بزدن آیرلدیکز؟ الله تعالی حضرتلری قرآن شریفده زوجین بیننده حکم نصبنی امر ایتمدیمی؟ اختلاف امتده دخی اولویتله جائز دکلمیدر؟» دیوب آیت کریمەیی اوقودی .

آنلرده «واقعا الله تعالی (حکم) نصبنی زوجین بیننده اختلافده و حرث و صید اختلافلرنده امر ایلدی . لکن دماء مسلمین کبی، امر عظیمده ایکی کشینك حکمی کافی اولمادیغندن ماعدا (عمرو بن العاص) کبی بر آدمك (حکم) نصبی هیچ جائز دکلدر . زیرا (حکم) عدل اولملی؛ (عمرو) عدل ایسه بز آنکله نیچون محاربه ایتدك؟ صفینده ایتدیکمز محاربه بو آدملری کتاب اللهك حکمنه اطاعت ایتدیرمك ایچون دکلمیدر؟ برده بینکزده موادعه سندی یازدیکز . اسلام بیننده موادعه اولنمق حکم کتابه مخالف دکلمیدر؟» دیرکن حضرت علی کرم الله وجهه کلوب مجلسلرینه کیردی . (حکم) بحثی درمیان اولنمش اولدیغندن (عبد الله) امرینه مخالفت ایتدیکنه حضرت علینك جانی صیقلدی .

بعده حضاره خطاب ایدوب «بك ایی بیلیرسکزکه حکم نصبی بنم رأیمله اولمادی. جمهورك میلیله اولدی وکتاب الله قولنجه حکم ایلملری شرط اولندی؛ دیمك اولدیکه بن رجالی (حکم) نصب ایتمدم؛ کتاب حکمنی قبول ایلدم؛ زیرا کتاب نطق ایتمز؛ رجال آنکله نطق ایدر . مخالف امر آلهی اولان حکملرینه اتباعه مجبور دکلز . موادعه ایسه دم مسلمینی صیانت ایچون قبول

اولندی. شاید تعیین اولنان مدت آراسنده مخالفت، مسالمته مبدل اولور. ایشته حقیقت حال بودر. هایدی کوفه‌یه گیده‌لم!» دیدی.

جماعه‌سی نطق علی‌یه مفتون اولوب برابر کوفه‌یه عودت وسبق ایدن مخالفتدن اظهار ندامت ایلیوب انقضای مدته منتظر اولدیلر.

تاریخ اسلامدن منقول اولان کلام بوراده بتدی.

مدت معینه‌نك انقضاسندن صکره‌ده خارجیلرك اولولری نزد جناب علی‌یه کلوب، معاویه طاقمیله معاملات حربیه‌نك اعاده‌سنی مصرانه طلب ایتمشلر ایسه‌ده حضرت امام «اول کرك ایدی. بن سزه شاملیلرك خدعه ودسیسه‌لرینی بیان ایله حربه دوام اولنمسنی اخطار ایتمش ایکن سز آنلرك تکلیفلرینی قبوله اصرار ایتدیکز. شمدی آرتق ویریلن سوزدن دونه‌میز.» دیدیلر.

بو بابده حضرت امام ایله خارجیلر بیننده جریان ایدن محاورات ومکاتباتی واخیراً آنلرله ایدیلن محارباتی تفصیلاً نقل وحکایه ایتمه‌مز لازم کلسه بیوجك برکتاب اولور. بو ایسه بزم صدد بحثمزدن خارجدر. یالکز لسان شرعده (خوارج) تعبیر ایدیلن طائفه‌نك سبب ظهور وخروجیله خلاصهٔ عقائد باطله‌لرینی بیان ایله اکتفا ایلرز.

ایشته بو یادکارلر حضرت علی‌یی ده، حضرت عثمانی‌ده، دها بر چوق اصحاب کرامی‌ده اکفار ایله برابر «امامت وخلافت قبیلهٔ قریشه‌ده، غیریسنه‌ده مخصوص دکلدر؛ بین الناس اقامهٔ مراسم

عدل وداد واحقاق حقوق عباد ایده‌بیلن ذات هرهانکی قبیله‌دن اولورسه اولسون، امام وخلیفه اوله‌بیلیر؛ شاید تغییر سیرت ومیل جورو اهانت ایلر ایسه عزل وقتلی واجب اولور.» دیدیلر. و«نصب امام اهم مهام اولمیوب امام هیچ اولمسه‌ده جائزدر.» دیه زعم ایلدیلر.

بیهسیه

ایکنجیسی — (بیهس بن الهیصم بن جابر) نام شخصه منسوب اولان (بیهسیه) فرقه‌سیدر.

بونلر «ایمان، لسان ایله اقراردن وخدایی ورسولك کتیردیکی احکام مولایی بیلمکدن عبارتدر. بناءً علیه برشیده عجبا حلال می حرام می دیه شبهه‌یه دوشن کیمسه کافردر. زیرا هر مسلم اوزرینه حقی بیلمك واوکرنمك ایچون تفحص واجبدر.» دیدیلر.

کیمی‌ده «حد شرعی‌یی مستلزم اولمیان شیده شك واقع اولورسه بو، کفری موجب دکلدر.» کیمی «حرام آنجق (قل لا اجد فیما اوحی الی محرماً...) قول کریمنده مذکور اولاندر.» کیمی «امام المسلمین (خدا نکرده) کافر اولورسه حاضر وغائب اولان رعیتی‌ده کافر اولور واطفال، کفر ایله ایمانده بابالری کبی‌در.» کیمی «شراب حلالدن! سرخوش اولان کیمسه قول وفعلیله مؤاخذه اولنماز. لکن شراب حرامدن سرخوش اولان آدم قولیله‌ده، فعلیله‌ده مؤاخذه اولنور.» کیمی «کبیره ایله سکر، کفردر.» دیدیلر

و افعال عبادی کندیلرینه اسنادده (قدریه) یه موافقت ایتدیلر . بونلرك رئیسی اولان (بیهس)ی عراق والیسی مشهور (حجاج) کتوردوب اللرینی و آیاقلرینی قطع ایله اعدام ایلدی .

ازارقه

اوچنجیسی ــ (نافع بن الازرق) نام شخصه منسوب اولان (ازارقه) فرقه‌سیدر .

بونلر دخی «حضرت علی تحکیم، سببیله ــ یعنی فصل مدعای خلافت ایچون طرفیندن (حکم) نصبنی تجویز ایتمسیله (حاشا) کافر اولدی و (ومن الناس من یعجبك قوله فی الحیوة الدنیا ویشهد الله علی مافی قلبه و هو الد الخصام) آیت کریمه‌سی کویا آنك حقنده نازل اولدی وابن‌ملجم، حضرت علی‌یی اولدورمکده (حاشا) محق ومصیب ایدی و (ومن الناس من یشری نفسه ابتغاء مرضاة الله) قول کریمی آنك شاننده نازل اولدی . » دیدیلر .

خوارجك مفتیلری، زاهدلری (عمران بن حطان) ابن ملجمك فعل کریهنی تصویباً شو ایکی بیتی انشاد ایلدی . لعنهم‌الله .

شعر

یا ضربة من تقی ما ارادبها، الالیبلغ من‌ذی‌العرش رضواناً
انی لا ذکره یوماً فاحسبه، اوفی البریة عند الله میزاناً

—

سزاوارلعن ونفرین اولان خذلهٔ مرقومه حضرت عثمانك، طلحه‌نك، زبیرك، ام المؤمنین عایشهٔ صدیقه‌نك، عبدالله بن‌عباسك و آنلرله برابر سائر مسلمینك کفرلرینه و مخلد فی النار اولدقلرینه قائل اولوب بو صورتله‌ده تزیید کفر وضلال ایلدیلر.

برده «ولوکه مذهب ازارقه‌دن اولسون، ترك قتال ایله اختیار قعود ایدنلر کافردر و قولدده، عملده‌ده تقیه حرامدر ومذهب ازارقه‌یه مخالف اولانلرك اولادینی، خاتونلرینی اولدورمك جائزدر وزانئ محصن، رجم اولنماز؛ چونکه قرآنده مذکور دکلدر ونسایی قذف ایدن یعنی اهل عرض خاتونلره اسناد تهمت زنا ایله بهتان ایلین ــ اکر او دخی قادین ایسه ــ حقنده حد قذف اجرا اولنماز. زیرا مستحق حد قذف اولانلر قرآنده ذکوره مخصوص اولان (الذین) صیغه‌سیله ذکر اولنمشلردر و اطفال مشرکین بابالریله برابر جهنمده درلر ومرتکب کبیره کافردر . » دیدیلر . « خذلهم الله »

نجدات

دردنجیسی (نجدة بن عامر النجفی) نام شخصه منسوب اولان (نجدات) فرقه‌سیدر.

(عاذریه) نامنی آلانلر دخی بونلردندر.

زیرا فروع مسائلده جاهل اولانلری معذور طوتمشلردر .

سببی شودرکه :

رئیس مذهبلری (نجـده) اوغلنی بر مقدار عسکرله اهل (قطیف) اوزرینه کوندرمشـدی. عسکر اهل قطیفی اوروب اللرینه کچن قادینلری قبل القسمه نکاح ایلدیلر و آلدقلری اموال غنیمتی ده کذلك قبل القسمه یدیلر.

وقتاکه (نجده) نك نزدینه عودتله ایشلدکاری ایشلردن آنی خبردار ایتدیلر، (نجده) آنلره «بو ایشلدیککز ایشلر سزه جائز دکلدی.» دیدی. «بز عـدم جوازینی بیلمزدك.» یولنده عرض معذرت ایتدیلر. اوده جهللری سببیله آنلری معـذور طوتدی. ایشته بو سببدن ناشی آنلره (عاذریه) دینلدی.

بو وقعه‌دن صکره (نجده) نك اصحاب واتباعی اختلاف ایدوب برطاقمی (نجده) یه تبعیتله دیدیلرکه: «دین، ایکی امردن عبارتدر.

«اولکیسی ــ اللهی بر، پیغمبری حق طانیمق، (نجدات) مذهبنده اولانلرك دملرینی حرام بیلمك، پیغمبرك کتیردیکی شیلری جملةً اقرار ایلمکدرکه، بونده جهل عذراولەماز، وجاهل معذور طوتلماز.

ایکنجیسی ــ مسائل اصلیهٔ مذکوره‌نك غیریدر، بو مسـائل فرعیه‌ده جهل، عذردر؛ جاهل معذوردر.

(نجدات) فرقه‌سـنك کرك بو (عاذریه) طاقمی وکرك دیکر مذهبداشـلری یکزبان وفاق اوله‌رق «خلقك امامه احتیـاجی یوقدر. خلقه واجب اولان آرالرنده عدل ونصفته رعایت ایتمکدر.

شاید امامسز اجرای لوازم عدالت، ممکن اوله‌میه‌جغنی تیقن ایدرلرسـه، اول وقت نصـب امام جائز اولور.» دیدیلر و (ازارقه) یه یالکز تکفیرده موافقت واحکام باقیـه‌ده مخـالفت ایلدیلر.

اصفریه

بشنجیسی ــ «زیادبن الاصفر» نام شخصه منسـوب اولوب (اصفریه) نامنی آلانلردر.

بونلر بر وجه آتی (ازارقه) یه مخالفت ایتمشلردر.

١ ــ حرب اعدایه چیقمیـوب ده اختیار قعود ایدنلری اکر کندی مذهبداشلری ایسه اکفار ایتمزلر.

٢ ــ رجمی اسقاط ایتمزلر.

٣ ــ اطفال کفارك کفرینـه و نارده تخلیـدینه قائل اولمازلر.

٤ ــ تقیه‌نك قولده جوازینه، فعلده عدم جوازینه ذاهب اولدیلر. برده حـد شرعی یی موجب اولان معصیتـك صاحب ومرتکبی اول معصیتك اسمیله تسمیـه اولنور. مثلا: زنا ایدنه (زانی) سرقه ایدنه (سـارق) قذف ایلینه (قاذف) دینیر اما (کافر) دینمز.

ترك صلاة، ترك صوم کبی ــ عظم شـانی جهتیله مرتکبنه حد شرعی تعیین اولنمیان معاصی صاحبنه‌ده (کافر) دینیر وکندی

مذهبداشلرندن اولان خاتونك دار التقیه‌ده مخالف مذهبلری اولان کافرله تزوجی جائز ایسه‌ده دار العلانیه‌ده جائز دکلدر دیدیلر.

اباضیه

آلتنجیسی ـ طرابلس غرب بربرلرندن (عبدالله بن اباض المری) نام شخصه منسوب اولان (اباضیه) فرقه‌سیدر.

بونلر اهل قبله‌دن مخالف مذهبلری اولانلره (کافر) دیرلرسه‌ده (مشرك) دیمزلر ومخالفلرینك مناکحه‌لرینی تجویز ایدرلر و یالکز وقت حربده اسلحه ومواشی کبی ماللرینك اغتنامنی حلال صایارلرسه‌ده حربدن بشقه وقت ماللرینی آلمه‌یی حرام اعتقاد ایلرلر وینه اهل اسلامدن اولان مخالفلرینك دارلرینی دار اسلام بیلوب یالکز پادشاهلرینك اردوکاهنی دار اسلام عد ایتمزلر ومخالفلرینك کندی علیهلرینه شهادتلرینی قبول ایدرلر ومرتکب کبیره کرچه موحددر، فقط مؤمن دکلدر. زیرا اعمال، حقیقت ایمانده داخلدر صانیرلر و استطاعت قبل الفعلدر و قولك فعلی خدانك مخلوقیدر و اهل تکلیف کاملاً فنا پذیر اولدقده دنیا دخی فنا بولسه کرکدر ومرتکب کبیره کافر نعمتدر؛ کافر ملت دکلدر دیرلر. مسائل آتیه‌ده دخی توقف ایدرلر. اولاد صغار کفار دخی کافرمیدرلر (١) نفاق، شرکمیدر (٢) معجزه‌سز پیغمبر بعثی جائزمیدر (٣) معجزه‌سی اولمیان پیغمبره وحی اولنان امور جائز الاتباعمیدر؟ (٤)

برده حضرت علی ایله اکثر اصحابی تکفیره جرأت ایلدیلر و بونکله برابر بونلرده مذهبلرنده درت فرقه‌یه متفرق اولدیلر.

١ ـــ حفصه.

بونلر (ابی حفصة بن ابی المقدام) نام شخصه منسوب اولوب آتی الذکر بدعتلری علاوه ایله آرقداشلرندن آیرلمشلردر.

دیمشلرکه:

ایمان ایله شرك آراسنده بر خصلت متوسطه واردرکه اوده معرفة اللهدر. بناءً علیه اللهی بیلوب‌ده ماسوی اللهی ـ یعنی انبیا واحوال عقبی کبی بیلنمه‌سی واجب ولازم اولان سائر معتقدات دینیه‌یی انکار وکبائر ذنوبی ارتکاب ایدن کیمسه کافردر؛ لکن مشرك دکلدر.

٢ ـــ یزیدیه.

بونلر «یزید بن انیسه» نام شخصك اصحابی اولان (یزیدیه) فرقه‌سیدرکه بونلر دخی علاوات آتیه ایله سائر آرقداشلرندن تفرد وتمیز ایتمشلردر.

دیمشلرکه:

«حق تعالی یاقینده عجمدن بر پیغمبر کوندره‌جك و او پیغمبرك کتابی سماده یازیلوب دفعةً واحدةً نازل اوله‌جق وشریعت محمدیه‌یی ترك ایدوب قرآن عظیمده مذکور اولان (صابئه) ملتنه میل ایلیه‌جکدر واصحاب حدودکه حد شرعی‌یی موجب اولان معصیتی ارتکاب ایدنلر دیمکدر؛ کندی مذهبداشمز اولسون

اولمسون مشركدرلر. وكرك كبير، كرك صغير اولسون هر ذنب،
شركدر.»

—

سنجار طاغنده ساكن اولان يزيديلر دخی (ملك طاوس) ناميله شيطان عليه اللعنه‌يه حرمت و پرستش ايدرلر و«شيطان بر كون سمايه چيقوب بتون ملائكه‌نك ينه رئيسی اوله‌جقدر.» ديرلر.

٣ — حارثيه.

بونلر «ابو الحارث الاباضی» يه منسوب اولوب قدرده واستطاعت مسئله‌سنده (اباضيه) يه مخالفت ايلديلر.

٤ — عبد، مأموربه اولديغی طاعتی ادا ايتسه، فقط حين اداده جناب حقی قصد واراده ايتمسه او، ينه طاعتدر دين — يعنی عبادتك صحته نيتی شرط ايتمينلردر. [*]

[*] «وما امروا الا ليعبدوا الله مخلصين له الدين» قول كريمنده مذكور اولان اخلاص ايله مراد نيتدر. (الاعمال بالنيات، ولكل امرئ مانوی، ونية المؤمن خير من عمله) حديث شريفلری دخی صحت اعمالده نيتك شرط اولديغنی موضحدرلر. اعمال اوچه منقسمدر. طاعت ١ معصيت ٢ مباح ٣

طاعتك اصل صحتی وتضاعيف فضلی نيته مربوطدر. طاعت، نيته مقرون اولورسه صحيح وصاحبی مأجور اولور.

معصيت. موضوعندن نيتله متغير اولماز. بناءً عليه معصيت اولان شی نيتله طاعته تحول ايتمز ومباحدن بر شی يوقدركه نيته احتمالی اولويده مباح ايكن طاعت اولميه. مثلا تطيب، حد ذاتنده مباحدر. لكن آكا نيت حسنه مقارن اولورسه او نيت سببيله طاعت اولور وفاعلی مثاب اولور.

استطراد

شو فرقهٔ ضالهٔ اباضيه (١٥٣) تاريخنده افريقيه ولايتنه بالهجوم خليفه (منصور) طرفندن اوراده والی بولنان ذاته غلبه ايتدكدن صكره جمعيتلری بيويوب اوچ شعبه‌يه منقسم اولديلر. بو شعبه‌لردن يالكز (ابو حاتم) اداره‌سنده اولان بر شعبه‌ده (٨٠,٠٠٠) سواری وار ايمش! ديكر ايكی شعبه (ابوعاد) و (ابوقره) نام شخصلرك تحت اداره‌سنده ايدی. صوك.

عجارده

فرق سبعهٔ خوارجدن يدنجيسی «عبد الله بن عجرد» نام شخصه منسوب اولان (عجارده) فرقه‌سيدر.

بونلر (نجدات) فرقه‌سنك مذهبنی قبول ايله برابر آكا بعض علاوه‌لر ايتديلر.

ديديلر كه:

بعد البلوغ ادعای اسلام ايدنجيه‌دك طفلدن تبری، وبالغ اولدقده طفلی اسلامه دعوت ايتمك واجبدر واطفال مشركين باباليريله برابر نارده درلر وكبائری ارتكاب ايدنلر كافر اولورلر.»

بونلر — یعنی (عجارده) نام عمومیسی آلتنده اولان خارجیلر
دخی اون فرقه‌یه منقسم اولدیلر .

١ — میمونیه .

بونلر (میمون بن عمران) نام شخصه منسوب اولوب بدع
آتیه ایله آرقداشلرندن متفرد اولمشلردر. اولاً قدره قائل اولوب
افعال عبادی خلقاً وابداعاً عباده نسبت ایلدیلر. ثانیاً — استطاعت
قبل الفعلدر. ثالثاً — جناب حق خیری اراده ایدر؛ شری
و معاصی‌یی اراده ایتمز. رابعاً — اطفال مشرکین جنتده درلر .
خامساً — برآدم کرك اوغللرینك وکرك قزلرینك کرکسه ارکك
وقزقارداشلرینك قزلرینی نکاح ایده‌بیلیر. دیدیلر و«سورۀ یوسف،
حکایاتدن برحکایه اولوب قصة الفسق ایسه قرآن اوله‌ماز . »
دیه‌رك سورۀ مذکوره‌یی انکار ایلدیلر .

٢ — حمزیه .

بونلر «حمزة بن ادرك» نام شخصه منسوب اولوب امور
مذهبیه‌ده (میمونیه) ایله همدست وفاق ایسه‌لرده یالکز «اطفال
کفار، نارده درلر .» دیمکله آنلردن تمیز ایتمشلردر .

٣ — شعیبیه .

بونلر (شعیب بن محمد)ه منسوب اولوب بدعتلرنده (میمونیه)
کیبدرلر . یالکز قدرده آنلره مخالفت ایتمشلردر .

٤ — حازمیه .

بونلر (حازم بن عاصم)ه منسوب اولوب اعتقادده (شعیبیه)
فرقه‌سنه موافقدرلر .

محکیدرکه، بونلر حضرت علی خصوصنده متوقف ایمشلرده
حضرت علینك غیریسندن تصریح برائت ایتدکلری کبی امام
مشارالیهدن صراحةً تبری ایتمزلر ایمش .

٥ — خلفیه .

بونلر (خلف) نام خارجینك اصحابیدرلر . کرمان، ومکران،
طرفلرنده بولنورلردی .

بونلر خیر وشری جناب حقه اسناد ایتدیلر واطفال مشرکین
عملسز وشرکسز جهنمه کیرسه‌لر کرکدر دیدیلر .

٦ — اطرافیه .

بونلر (حمزیه) نك اعتقادنده ایدیلر . رئیسلری سجستان
اهالیسندن (غالب) نامنده برشخص ایدی .

شوقدرکه بونلر «برکیمسه شریعتده بیلمدیکی شی‌ئی ترك ایلسه،
وعقل جهتندن لزومنی بیلدیکی شی‌ئی ایشلسه معذوردر .» دیه‌رك
اطرافده‌کی خلقی بوبابده معذور طوتدیلر واصوللرنده ونفی
قدرده — یعنی افعال عبادی قدرت عباده عدم اسناده اهل‌سنته
موافقت ایلدیلر .

٧ — معلومیه .

بونلر اعتقادده (حازمیه) کبی درلر. شو قدرکه بونلرك عندنده
مؤمن، جناب حقی جمیع اسما وصفاتیله بیلندر . بویله بیلمین

جاهلدر؛ مؤمن دکلدر. برده «قولك فعلى جناب حقك مخلوقيدر.» ديديلر.

٨ — مجهوليه.

بونلرکده مذهبلری (حازميه) مذهبی کبیدر.

شوقدرکه بونلر «مؤمن اولمغه جناب حقی بعض اسماسيله بيلمك کافیدر وجناب حقی يالکز بعض اسماسيله بيلن‌ده عارف باللهدر. مؤمندر. برده قولك فعلى کنديتك مخلوقيدر.» ديديلر.

٩ — صلتيه.

بونلر «عثمان بن ابی الصلت» ياخود «صلت بن صامت» نام شخصك اصحابيدرکه بدع آتيه‌نك علاوه‌سيله سائر (عجارده) فرقه‌لرندن تميز ايتمشلردر.

شويله‌که: «اسلامه کلوب‌ده بزم تحت حمايه‌مزه کيرن کيمسه‌يی دوست ايدينيرز. فقط حد بلوغه ايروب‌ده اسلامه دعوت برله او دعوته اجابت ايدنجه‌يه قدر او کيمسه‌نك اطفالندن اعراض ايدرز.» ديديلر.

مرويدرکه: (صلتيه) دن بعضيلری «کرك اطفال مسلمين وکرك اطفال مشرکين اولسون، حد بلوغه ايروب‌ده اسلامه دعوت برله او دعوتی قبول ويا رد ايدنجه‌يه قدر اطفاله موالات و معادات جائز دکلدر.» ديديلر.

١٠ — ثعلبه.

بونلر «ثعلبة بن عامر» نام شخصه منسوب اولوب اطفالك

ولايتنه قائل اولمشلردر. شويله‌که: برطفل کرك کوچك و کرك بيوك اولسون، حد بلوغه رسيده اولوب‌ده آندن صکره کنديسندن انکار حق ظاهر اولمادقجه آنی ولايتدن اسقاط ايتمزلر.

ينه بونلردن منقولدرکه: «تابيويوب دينه دعوت اولننجه‌يه‌قدر اطفال ايچون ولايت وعداوتدن بر حکم ثابت اولماز.» ديديلر، و «قول جنسندن ــ غنالری حالنده ــ زکات آلمه‌يی و فقرلری حالنده‌ده کنديلرينه زکات ويرمه‌يی تجويز ايلديلر، و بو فرقهٔ ثعالبه، دخی درت فرقه‌يه متفرق اولديلر.

ا — اخنسيه.

بونلر «اخنس بن قيس» نام شخصك اصحابيدرلرکه ثعالبه‌دن مسائل آتيه ايله ممتاز اولديلر.

«اهل قبله‌دن دار تقيه‌ده اولان کيمسه حقنده توقف ايدوب آنك ايمانيله‌ده، کفريله‌ده حکم ايتمزلر. مکر حال وشانی يعنی کفر وايمانی معلوم اوله.

«مخالف مذهبلری اولانلرك قتلی‌ده، ماللرينك اخذی‌ده حرامدر.

«کندی قوملرينك مشرکلرينه مسلمه‌لری تزويج ايتمك جائزدر.» ديديلر.

ب — معبديه.

بونلر «معبد بن عبدالرحمن» نام شخصك اتباعی اولوب

مشركنه تجويز تزويج مسلماتده (اخنسيه) يه، وعبيددن زكات آلوب ويرمه‌ده (ثعالبه) يه مخالفت ايلديلر.

ج — شيبانيه.

بونلر «شيبان بن سلمه» نام شخصه منسوب اولوب جبرده ونفى قدرت حادثه‌ده «جهم بن صفوان» ه موافقت ايتمشلردر.

د — مكرميه.

بونلر «مكرم العجلى» نام شخصك اصحابى اولوب امور آتيه‌ده (ثعالبه) يه مخالفت ايتمشلردر.

۱ — تارك صلات، كافردر وبونك كفرى نمازى تركندن ناشى دكلدر. بلكه اللهى بيلمديكى ايچوندر. زيرا الله تعالى آنك كيزلى و آشكاره هر حالنه مطلع اولديغنى، طاعت وعصيانه كوره مجازات ايده‌جكنى بيلسه، ترك صلاته اقدامى متصور دكلدر. ديمك كه بونى بيلميورده نمازى آنك ايچون ترك ايديبور. ايشته كفرينه سبب بودر.

۲ — «هرمعصيت كبيره‌نك مرتكبى كافردر. زيرا معصيت كبيره‌نك مستلزم اولديغى عقابه جناب حق كنديني دوچار ايده‌جكنى بيلسه آنى ارتكاب ايتمزدى. ديمك كه بيلمديكى ايچون ارتكاب ايديبور. آنكچون كفرينه حكم اولنور. حتى سبب بودركه، اول فخر عالم صلى الله عليه وسلم افندمز (لايزنى الزانى حين يزنى وهو مؤمن ولايسرق السارق حين يسرق و هو مؤمن) بيورمشدر.»

۳ — «جناب حقك عبادينه موالات و معاداتى عاقبت اعتباريله‌در. يعنى بر كيمسه آخرته حين انتقالنده نه حالده ايسه جناب حقك‌ده آكا موالات ومعاداتى اوحال اعتباريله‌در. حال حاضر اعتباريله دكلدر. زيرا حال حاضرك دوامنه وثوق واعتماد يوقدر. ايشته بزده بويله‌يز. بزدن حالت موته واصل اولان كيمسه اكر او حالتده مؤمن ايسه آكا محبت ايدرز. اكر كافر ايسه «نعوذ بالله تعالى» آكا عداوت ايلرز.» ديديلر.

مرجئه

كبار فرق اسلاميه‌دن دردنجيسى (مرجئه) در.

—

(ارجا) ايكى معنايه كلير: برى — تأخير و امهال. ديكرى — اعطاى رجا.

بونلر «عمل، بحسب الرتبه نيتدن، اعتقاددن مؤخردر.» ديدكلريچون (مرجئه) نامنى آلديلر.

ياخود «كفر ايله طاعت فائده ويرمديكى كبى ايمان ايله معصيت دخى ضرر ويرمز.» ديه رجا ويردكلريچون (مرجئه) لقبيله تلقيب اولنديلر.

(ارجا) حقنده دها ايكى روايت واردر.

۱ — ارجا، كبيره صاحبنك حكمنى قيامت كوننه تأخير

ایدوب «بو، اهل جنت یاخود اهل جهنمدر.» دیو دنیاده بر حکم ویرەمامکدر.

٢ — ارجا، حضرت علی‌یی درجهٔ اولادن درجهٔ رابعه‌یه تأخیردر.

روایت اولایه کوره (مرجئه) ایله (وعیدیه) ایکی فرقهٔ متقابله اولمش اولورلر.

روایت ثانیه‌یه کوره (مرجئه) ایله (شیعه) فرقتین متقابلتین اولمش اولورلر.

(مرجئه) نام عمومیسی آلتنده اولانلر دخی مذهبلرنده درت فرقه‌یه متفرق اولمشلردر.

یونسیه

اولکیسی — «یونس النمیری» نام شخصه منسوب اولان (یونسیه) فرقه‌سیدر.

بونلر «ایمان، اللهی بیلمك، الله‌ه خضوع وانقیاد ایله برابر قلباً محبت ایلمکدر. ایشته بوصفتلر ذاتنده مجتمع اولان کیمسه مؤمندر. بوصفتلرك اجتماعی حالنده ترك طاعات، ارتکاب معاصی ایمانه ضرر ویرمز وترك طاعات، ارتکاب معاصیدن طولایی عذاب و عقاب اولنماز وقول، جنته عمل وطاعتیله دکل، اخلاص و محبتیله داخل اولور و ابلیس لعین عارف ایدی؛ استکبارندن وجناب حقه خضوع وانقیادی ترکندن طولایی کافر

اولدی. نته‌کیم (ابی واستکبر وکان من الکافرین) قول کریمی بوکا دلالت ایدر.» دیدیلر.

عبیدیه

ایکنجیسی «عبید المکذب» نام شخصه منسوب اولان (عبیدیه) فرقه‌سیدر.

بونلر یونسیه، مذهبنه امور آتیه‌یی علاوه ایتدیلر.

«جناب حقك علمی ذاتندن غیری دکلدر وسائر صفتلری دخی بویله‌در وجناب حق انسان صورتنده‌در ورسالتپناه افندمز (ان الله خلق آدم علی صورة الرحمن) حدیث شریفیله بوکا اشارت بیورمشدر.» دیدیلر.

غسانیه

اوچنجیسی «غسان کوفی» نام شخصك اصحابی اولان (غسانیه) فرقه‌سیدر.

بونلر «ایمان، جناب حقی و آنك رسولنی و آنلردن کلنی اجمالاً بیلمکدر؛ تفصیلاً بیلمك شرط دکلدر وایمان، آرتار، اکسیلمز؛ معرفت اجمالیه دخی بودرکه: مثلا (الله تعالی حجی بزه فرض ایتدی؛ لکن کعبه نره‌ده‌در؟ بیلمم! احتمال که مکهٔ مکرمه‌نك غیری یرده اوله! جناب حق حضرت محمدی بعث بیوردی؛ لکن مدینهٔ منوره‌ده اولان اومیدر؟ یاخود بشقه‌سیمیدر؟

بيلمم ! لحم خنزيرى حرام ايتدى ؛ لكن خنزير شو حيوان معهودميدر ؟ ياخود قيونميدر ؟ بيلمم !) دينيله .

«ايشته بومقالاتى قائل اولان كيمسه دخى مؤمندر.» ديديلر.

بونلرك معرفت اجماليه‌يى بووجه ايله تعريفدن مقصودلرى «امور مذكوره‌نك حقيقت ايمانده داخل اولماديغنى بياندن عبارتدر . يوقسه بواموروده عاقل اولان شك ايتمز. غريبدركه بونلرك رئيس مذهبلرى (غسان) كويا امام اعظم ابو حنيفة الكوفى حضرتلرينك ده مذهبى بودر دير و آنى‌ده مرجئه‌دن عد ايدردى . بو ايسه حضرت امام حقنده بهتان و افترادر . (غسان)ك بوندن مرادى حضرت امام كبى، اكابر مشاهير امتدن برذات عاليقدرك موافقتيله كندى مذهب باطلنه رواج ويرمكدن عبارت اولوب ، يوقسه حضرت امام بومثللو اباطيلدن برى‌در .

—

آمدى ديدى كه :

«ومع هذا اصحاب مقالاتدن چوغى ابو حنيفه‌يى ده، آنك اصحابنى‌ده مرجئهٔ اهل سنتدن عد ايلدى .»

بونك سببنده ايكى وجه بيان ايديورلر.

١ — امام اعظم حضرتلرى صدر اولده ظهور ايدن معتزله‌يه قدرده مخالفت ايدردى . معتزله ايسه كنديلرينه مخالفت ايدنه (مرجى) ديرلردى . بناءً عليه حضرت امامه واصحابنه بو نامى قدماى معتزله ويرمش اولسه‌لر كركدر.

٢ — حضرت امام، «ايمان، لسان ايله اقرار، قلب ايله تصديق معناسنه‌در .» دير ايدى؛ «جوارحله عمل معناسنه‌در .» ديمزدى و«ايمانك آرتمق اكسيلمك احتمالى اولماديغنه ذاهب اولمشدى. ايشته بوندن ظن اولنمش كه حضرت امام عملى ايماندن تأخير ايديور. آنكچون آكا (مرجى) ديمشلر. حالبوكه اويله دكلدر. بو ظن برظن فاسددر. زيرا حضرت امامك عملده مبالغه‌سى و آنده كمال اجتهادى معروف ومشهوردر .

—

ثوبانيه

دردنجيسى «ثوبان المرجى» نام شخصه منسوب اولان (ثوبانيه) فرقه‌سيدر .

بونلر «ايمان، بيلمك واللهى، رسول اللهى وعقلاً ايشلنمسى جائز اولميان هرشيئى اقرار ايلمكدر. عقلاً ايشلنمسى جائز اولان شيئه اعتقاد، ايماندن دكلدر .» ديديلر و عملك هپسنى ايماندن تأخير ايتديلر .

(مروان بن غيلان) وبر روايته كوره (ابو مروان غيلان الدمشقى) و(ابو شمر) و(يونس بن عمران) و(فضل رقاشى) دخى بونلره موافقت ايتمشلردر .

بونلرك كافه‌سى «جناب حق يوم قيامتده بر عاصى‌يى عفو ايدرسه، حالى آنك حالنه بكزه‌ين سائر عصاة مؤمنينى دخى عفو

ایلك و جهنمدن برینی چیقاره‌جق اولورسه، سائر امثالنی‌ده
چیقارمق لازم کلیر.» دیدیلر مؤمنینك جهنمدن خروجنی
جزم ایتمدیلر وغیلانك اوغلی، یاخود غیلانك کندیسی
«قدر وخروج» ایله یعنی ارجا ایله افعالی عباده اسناد بیننی جمع
ایدرك «امامك قرشی اولمامسی‌ده جائزدر.» دیمکله آرقداشلرندن
متمیز ومتفرد اولمشدر.

ثومنیه

بشنجیسی «ابو معاذ الثومنی» نام شخصه منسوب اولان (ثومنیه)
فرقه‌سیدر.

بونلر «ایمان، معرفت وتصدیق ومحبت واخلاص واقراردر.
بونلرك جمله‌سنی، یاخود بعضیسنی ترك ایتمك کفردر وبونلرك
یالکز بعضیسی ایمان تام دکلدر. ایمانك بعضی‌ده دکلدر. یعنی نه
تام ایماندر؛ نه‌ده جزء ایماندر و هر معصیت که کفر اولدیغنده
اجماع امت واقع اولمامشدر؛ آنك صاحب ومرتکبنه صیغهٔ ماضی
ایله «فسق وعصی» دینیر، یعنی کندیسی فسق و عصیانه نسبت
ایدیلیرسه‌ده (فاسقدر) دینلمز وهرکیم نمازك ترکنی استحلال ایده‌رك
ادای صلات ایتمزسه ــ رسول اللهك تبلیغ ایتدیکی احکام الٓهیه‌یی
تکذیب دیمك اولدیغیچون ــ کافر اولور. فقط نمازی بعده قضا
ایتمك نیتیله ترك ایدرسه کافر اولماز وهرکیم برپیغمبری اولدورر،
یاخود دوکرسه ــ اولدوردیکی یاخود دوکدیکی ایچون دکل،

بلکه تکذیب وبغضه دلیل اولدیغی ایچون کافر اولور.»
دیدیلر.

«ابن راوندی» و «بشر المریسی» دخی بو قولی التزام ایله
دیمشلرکه:

«بته سجده ایتمك کفر دکلدر! بلکه علامت کفردر.»

ایشته (مرجئهٔ خالصه) بونلر اولوب ایچلرندن (صالحی)
و(ابی شمر) و(محمد بن شبیب) و(غیلان) کبی بعضلری‌ده (ارجا)
ایله (قدر) ی جمع ایتمشلردر.

استطراد

اهل سنت وجماعت، عندنده اعمال، حقیقت ایمانده
داخل دکلدر. فقط اعمال مفروضه‌نك فرضیتلرینی انکار ایدن
کافر اولور. فرضیتلرینی اعتقاد ایله برابر کسلدن ناشی ترك ایدنه
فاسق دینیر. بونده جمیع اهل سنت متفقدر. یالکز ترك صلات،
مسئله‌سی بحث اختلافده‌در. شویله‌که: نمازی وقت‌ادا چیقنجه‌یه‌قدر
عمداً ترك ایدنی کیمی ــ کفره نسبت ایلدی. کیمی ایتمدی. امام
اعظم، امام مالك، امام شافعی و بر روایتده امام احمد بن حنبل
شق ثانی‌یی اختیار ایدنلردندر. بر روایته کوره‌ده امام احمد بن
حنبل، شق اولی اختیار ایتمشدر.

—

نجاريه

كبار فرق اسلاميه‌دن بشنجيسى (نجاريه) فرقه‌سيدر .

—

بونلر (محمد بن الحسين النجار) ك اصحابى اولوب «افعال، مخلوق اللهدر؛ استطاعت مع الفعل‌در؛ قول فعلنى اكتساب ايدر .» مسئله‌لرنده اهل سنته — و صفات وجوديه‌يى نفى‌ده، حدوث كلام‌ده، ابصار ايله رؤية اللهى نفى‌ده معتزله‌يه موافقت ايلديلر .

(ضرار بن عمرو) و(حفص الفرد) دخى بو مسئله‌ده آنلره اتباع ايتمشلردر .

ايشته (نجاريه) عنوان عموميسى آلتنده بولنانلر دخى اوچ فرقه‌يه آيرلديلر .

١ — برغوثيه .

بونلر «كلام الله حين قرائتده عرضدر؛ حين كتابتده جسمدر.» ديديلر .

٢ — زعفرانيه .

بونلر «كلام الله، غير اللهدر. غير الله ايسه مخلوقدر . و — كلام الله مخلوق دكلدر — دين كافردر.» ديديلر .

٣ — مستدركه .

بونلر زعفرانيه اوزرينه استدراك ايدوب «كلام الله مطلقا

مخلوقدر ! لكن رسول الله صلى الله عليه وسلم افندمز (كلام الله غير مخلوق) بيورمش اولديغندن بوسنته، برده كلام اللهك مخلوقيتنى نفى اوزرينه منعقد اولان اجماع امته موافقت ايلرز ده حضرت پيغمبرك بوقولنى «شوصورت كلام اللهك حكايه‌سيدر .» ديه تأويل ايلرز . يعنى بونظم وترتيب اوزره حروف واصواتدن مركب اولان كلام الله مخلوق دكلدر . بلكه بوحروفك غيرى اولان كلام، مخلوق اولوب بوحروف اوحروفك حكايه‌سيدر .» ديديلر .

—

جبريه

كبار فرق اسلاميه‌دن آلتنجيسى (جبريه) فرقه‌سيدر .

—

جبر، فعل عبدى جناب حقه اسناد ديمكدر .

بو فرقهٔ ضاله‌يه (جبريهٔ خالصه) دينيركه (معتزله)نك ضدتامى اولوب جبر محضه قائل اولمشلر؛ انسانى جمادات منزله‌سنه تنزيل ايتمشلردر . بونلر ملوك امويه‌نك آخر زمان سلطنتلرنده (مرو) بلده‌سنده (سالم بن احوز المازنى) اليله قتل ايديلان مشهور (جهم بن صفوان ترمذى) نام شخصك اصحابى اولوب «عبدك هيچ بر فعلى — نه مؤثر، نه كاسب — هيچ برفعله قدرتى يوقدر . عبد، جمادات منزله‌سنده اولوب آندن صدور ايدن كافهٔ افعال وحركات

اضطراريدر والله تعالى بر شیٔی وقوعندن اول بیلمز. علم خدا محلسز اولەرق حادثدر. جناب حق (علم وقدرت ــ و بر قوله كوره ــ حيات كبی) خلقك وصف اولندقلری صفتلرله وصف اولنماز. زيرا بووصف، تشبيهی مقتضيدر واهل جنت، جنته اهل جهنم، جهنمه داخل اولدقدن صكره جملەسنك حركتلری منقطع اولەرق جنت وجهنم، فنا بولور. شويلەكه، جناب حقدن غيری برموجود باقی قالمسه كركدر. اهل جنت و جهنم حقنده وارد اولان (خالدين فيها) قول شريفی مبالغەيه محمولدر. معنای حقيقيی متضمن دكلدر.» ديديلر.

يالكز نفی رؤيتده [١] اثبات خلق كلامده [٢] شرعك ورودندن اول عقل ايله ايجاب معرفتده [٣] معتزلەيه موافقت ايتديلر.

—

مشبهه

كبار فرق اسلاميەدن يدنجيسی (مشبهه) فرقەسيدر.

—

بونلر جناب حقی مخلوقات و حادثاته بكزتدكلرندن (مشبهه) نامنی آلمشلردر.

[١] معتزله، آخرتدەده جناب حق كوزله كورلمز ديديلر.
[٢] معتزله، كلام الله مخلوقدر ديديلر.
[٣] معتزله، معرفة الله ورودشرعه متوقف دكلدر. واسطهٔ عقل ايلەده حصول معرفت قابل وواجبدر ديديلر.

اهل تشبيه، جناب حقی مخلوقاته تشبيهده متفق اولوب يالكز طريق تشبيهده اختلاف ايتمشلردر.

سبائيه، بنانيه، مغيريه وسائره كبی جناب حقك جسم، متحرك، منتقل، اجسامه حال اولديغنه قائل اولان (غلاة شيعه) ايله مضر، همس، احمد الهجيمی كبی «جناب حق جسمدر؛ لكن سائر جسملر كبی دكلدر. لحم ودمدن مركبدر؛ لكن سائر لحم ودم كبی دكلدر و آنكده اعضاسی، جوارحی واردر و دنياده كنديني زيارت ايلين مخلصين ايله ملامسه، مصافحه، معانقه ايدر.» دين ــ حتی «لحيه وفرجدن بنی عفو ايدكزده آندن ماعداسندن صوركز.» كبی برادبسزلكه قدر چيقيشان (مشبههٔ حشويه) ده «ابو عبدالله محمدبن كرام» ك [*] اصحابی اولان (مشبههٔ كراميه) ده بونلردندر.

مشبهه نام عموميسی آلتنده اولانلرك تشبيهده اقوالی متعدد و مختلفدر. شوقدركه بو اقوال مختلفه سوزينه اعتبار واعتماد اولنور بر كيمسەيه منتهی اولماديغی جهتله آنلری نقل و بيانه علمای كلام تصدی ايتميوب يالكز رئيسلرينك آتی الذكر اقوال باطلەسنی ايراد ايله اكتفا ايلمشلردر.

رئيس اهل تشبيه ديمشكه:

[*] كرام، كافك كسری، رانك تخفيفيله مضبوطدر. بونی كوسترمك ايچون شرح مواقفده بيت آتی ايراد اولنمشدر:

الفقه فقه ابی حنيفة وحده
و الدين دين محمد بن كرام

« جناب حق عرش اوزرنده مستقردر. صفحهٔ علیاسندن عرشه مماسدر و آکا حرکت و نزول جائزدر. »

ایشته اهل تشبیهك اس‌الاساس اعتقادلری بواولوب صکره بعضیلری « جناب‌حق عجبا عرشی بویدن بویه طولدورییورمی؟ یوقسه عرشك یالکز بر قسمنی می اشغال ایدییور؟ » بو بابده اختلاف ایتمشلردر.

کیمی‌ده « جناب حق عرش اوزرنده مستقر دکلدر؛ عرشه محاذیدر.» دیدی؛ شوقدرکه «بعد متناهی ایله‌می؟ یاخود بعد غیر متناهی ایله‌می محاذیدر؟» دیو بونده‌ده اختلاف اولندی.

کیمی‌ده « جناب حق جسمدر.» دیدکدن صکره « عجبا کافهٔ جهاتدنمی؟ یوقسه یالکز جهت تحتدنمی متناهیدر؟ یاخود جمیع جهاتده غیر متناهیمیدر؟ » دیو اختلاف اولندی.

برده « ذات باریده حوادث حلول ایدر.» دیدیلر و « جناب حق یالکز ذاتنه حلول ایلین حوادثه قادر اولور؛ ذاتندن خارج اولان حوادثه قادر اولماز وایلك مخلوقی حی اولمق الله اوزرینه واجبدرکه آندن استدلال صحیح اولسون، (وحی) تبلیغه دائر اولان امرآلهی، معجزه، عصمتدن بشقه اوله‌رق (نبوت‌ورسالت) رسول اللهك ذاتیله قائم ایکی صفتدرکه بو صفتلرك صاحبی ــ کندینك بو صفتلرله اتصافی سببیله ــ من غیر ارسال رسولدر، و جناب حق بو صفتلرله متصف اولانی ارساله مجبور اولوب آندن بشقه‌سنی ارسال ایده‌مز، واو رسول ارسال اولندقده

مرسل اولور، وهر مرسل رسولدر. لکن هر رسول مرسل دکلدر، و مرسلی مرسل اولمقدن عزل، جائزدر. لکن رسولك رسوللکدن عزلی جائز دکلدر، و رسول واحدی، ارسال ایله اکتفا مقتضای حکمت اولمیوب بلکه متعدد رسوللرك ارسالی لابد ولازمدر، وعصر واحدده ایکی امامك وجود واجتماعی جائزدر. (حضرت علی ایله معاویه‌نك اجتماعی کبی!) شوقدرکه امامت علی وفق سنت اوزره منعقد اولوب معاویه‌نك امامتی وفق سنت اوزره منعقد دکل ایدی. لکن معاویه‌یه‌ده رعیتنك اطاعت و انقیادی واجب ایدی، و (ایمان) ازلده جناب حقك (الست بربکم) خطاب عزتی وارد اولدقده (بلی) قولیله وقوع بولان اقراردر، و بو ایمان ازلی ــ مرتدلردن بشقه ــ هرکسده مساویدر، و ــ کفریله برابر ــ منافقك ایمانی انبیانك ایمانی کبی‌در. چونکه ایمان ازلیده جمله‌سی مساویدر. » دیدیلر.

ایشته خلاصهٔ مفادی زیور صدرکتاب اولان حدیث مشهور نبویده «کلهم فی النار» قولیله مآل وعاقبت حاللری بیان بیوریلان فرق ضاله بونلردر.

« اللهم ارنا الحق حقاً نتبعه وارنا الباطل باطلاً نجتنبه »

—

فرقهٔ ناجیه

كبار فرق اسلامیه‌نك سكزنجیسی (فرقهٔ ناجیه) در.

حدیث شریف نبویده «هم الذین علی ما اناعلیه واصحابی» امتیاز فاخریله ممتـاز و مستثنی اولان (فرقهٔ ناجیه) كه مذهب پاكاری سالف الذكر فرق ضاله‌نك بدعتلرندن خالی اولان اهل سنت وجماعتدر، (شیخ ابومنصور ماتریدی) و (شیخ ابو الحسن الاشعری) حضرتلرینك اتباعیدر.

ابومنصور، اصول وفروعده امام اعظم حضرتلرینك مذهب شریفلری اوزره اولدیغندن حنفیلر، عقائدده حضرت ابومنصوره تابع اولمشـلر. مالكیلر، شـافعیلر، حنبلیلر دخی (ابو الحسن الاشعری) حضرتلرینك رأینی اختیار ایتمشلردر.

لكن حضرت امام اشعرینك مذهبنده اختلاف اولنمشدر. اكثر علما امام اشعری شافعیدر؛ بعض علما دخی مالكیدر دیدیلر.

حضرت ابومنصورك اتباعنه (ماتریدیه) وحضرت اشعرینك اتبـاعنه (اشـاعره) دینیلیر وهر ایكیسنده‌ده علی سبیل التغلیب (اشعری) تسمیه اولنور.

(اشاعره) ماتریدیه، مقـابلی ذكر اولندقده امام اشعرینك اصحابی مراد اولور.

بعضاً دخی اهل بدعت مقابلی اوله‌رق مذكور اولوب عموماً اهل سنت دیمك اولور. بو صورتده (اشاعره) ماتریدیه‌یه دخی شامل اولور.

بوایكی امام همام، اهل سنت و جماعتك عینك عینین هدایتی اولوب اگرچه بعض جزئیات مسائل كلامیه‌ده اختـلافلری وار ایسه‌ده اصول اعتقادیاتده متفقدرلر. اختلاف ایتدكاری مسائلك اكثرنده‌ده بینـلرینی توفیق قابل اولدیغندن بربرندن آیریله‌جق، ویكدیكرینی بدعت وضلالته نسبت ایده‌جك قدر بینلرنده اختلاف یوقدر.

باشلوجه اختلافلرندن بریسی ارادهٔ جزئیه بحثیدر.

شویله كه:

معتزله، قول فعلنك خالقی اوله‌رق بو چراگاه عالمده مطلق العنان اولوب كیف مایشا حركت ایدر دیدیلر. بوصورتده ایسه خالقك تعددی لازم كلیر.

جبریه، دخی بونلرك ضدتامی اوله‌رق قولدن بتـون بتـون اراده واختیاری سـلب ایدوب انسان، كافهٔ حركات وسكناتنده مجبور ومضطردر دیرلر. بونلره كوره‌ده تكالیف آلهیه عبث اولمق لازم كلیر. برده انسانك آشاغیـدن یوقاری طوغری چیقیشیله دوشوب ده بالاضطرار آشاغه طوغری اینشـنده فرق، بدیهی

اولمغله « انسانده اصلا اراده واختيار يوقدر . » ديمك بداهته قارشيدر .

ایشته بونك ایکی اوجی افراط وتفریط اولدیغندن اهل سنت بين الامرين توسط ايدوب هرشيئی خلق ايدن واجب الوجود تعالی حضرتلريدر؛ لكن افعال اختياريه‌ده انسانك ارادهٔ جزئيه‌سی واردر ديديلر .

ارادهٔ جزئيه ايكی طرفدن ــ يعنی فعل وتركدن برينی ترجيح ديمك اولوب آنجق مخلوقميدر دكلميدر ديو اشاعره ايله ماتريديه، بيننده اختلاف واقع اوله‌رق اشاعره «مخلوقدر.» ماتريديه «مخلوق دكلدر.» ديديلر. بوجهتله اشاعره عندنده هر شيئی جناب حق بيلديكی ايچون اولور.

اما ماتريديه عندنده علم، معلومه تابع اوله‌رق جناب حق هر آتيی اوله‌جغندن طولايی بيلير. مقلدين حنفيه ايچون احق واصوب اولان ماتريديه مسلكيدر .

زيرا ارادهٔ جزئيه، مخلوق اولديغی حالده انسان كندی قدرتنی صرفده مجبور اولمغله بو دخی جبره وارر. بناءً عليه ينه تكاليف الٰهيه عبث اولمق لازم كلير .

فقط اشعريه‌نك «ارادهٔ جزئيه مخلوقدر.» ديملری «اسبابی اولان شوق و آرزولر مخلوق، ومن طرف الله وارد» ديمكدر ديه‌رك بينلری توفيق اولنه بيلير .

اكر اشعريه، طرفدن اعتراض اولنه‌رق دينيليرسه‌كه، ارادهٔ

جزئيه مخلوق الٰهی اولميوب‌ده، قولك صنعيله ايسه قول، آنی خالق اولمق لازم كلوب مذهب اعتزاله وارر. واكر قول دخی خالق دكلدر دينيلير ايسه، خالقسز مخلوق بولنمق لازم كلير؛ وهر حالده ــ معتزله كبی ــ ماتريديه‌يه كوره دخی جناب حق هرشيئی خالق اولمامق لازم كلير .

بوكا شو وجه ايله جواب ويريليركه، هرشيئك خالقی جناب حقدر. لكن ارادهٔ جزئيه (شی) دكلدر. زيرا (شی) امر موجود معناسنه اولوب ارادهٔ جزئيه ايسه (زمانی) اولميه‌رق و بلكه آن واحدده دفعی اوله‌رق انساندن منبعث برحال اولديغندن امور اعتباريه قبيلندن اولوب امر موجود دكلدر . تاكه خالقه محتاج اولسون‌ده خالق، فعلی آكا تعلق ايلسون .

واكر «بويله افعال اختياريه‌نك منشئی، وسعادات دارينك مداری اولان ارادهٔ جزئيه امر اعتباريدر ديمك درجهٔ قبول واعتباردن بعيددر .» دينيرسه جواب ويريليركه امور اعتباريه‌نك ايكی معناسی واردر . بری ــ نفس الامرده موجود اولوب آنجق خارجده برزمانده وجود ايله متصف دكلدر. ايشته «ارادهٔ جزئيه امر اعتباريدر .» ديديكمز بو معناجه‌در . (مقتبس ومنقول، ج . پ)

ع

مذاهب اهل سنت

ــ

عمده مذاهب معتمد عليها درتدر .

حنفی ١ شافعی ٢ مالکی ٣ حنبلی ٤

مذهب اوّل

امام اعظم ابو حنیفة الکوفی حضرتلرینك مذهبیدر .

حضرت امامك اسم شریفی (نعمان بن ثابت) مسقط رأس عالیلری کوفه‌در . نسب سعادتلری ملوك ایرانیه‌دن نوشروانه موصولدر .

حضرت مشارالیه ابتدای حالنده اختیار انزوا، ونشر و تدریس ایله اکتفا بیوروب صکره عالم معناده شرفصادر اولان امر وفرمان جناب نبوی موجب عالیسی اوزره اجتهاده باشلادی، وعلم وعرفان وکمالی هرطرفه منتشر اولدیغندن درسنه بك چوق منتهی ذاتلر کلدی ، وابراهیم بن ادهم، بشر حافی، داود طائی، امام ابی یوسف، امام محمد، امام زفر، عبد الله بن المبارك کبی ذاتلر یتشدیردی. شاکردانندن یتمش ذات ستوده سمات قدرتیاب اجتهاد اولدی .

خلیفه (ابو جعفر المنصور) ابتدالری حضرت امامه فوق الغایه حرمت ورعایت ایدوب بر آرالق بغداد انشاآتنده مأمور ایتمشدی. مؤخراً کندیسنه تکلیف ایتدیکی قاضی القضاة منصبنی قبول ایتمدیکندن، ویاخود دیکر بعض اسباب سیاسیهٔ ملکیه‌دن طولایی حدتلنوب آنی زندانه آتدی، وکونده اون قامچی آرتیرلق اوزره هرکون ضرب اولنمسنی امر ایلدی؛ قامچینك عددی یوزه

بالغ اولدقده بك چوق بکا ایدوب یتمش یاشنده ایکن متأثراً وفات ایلدی .

ولادتی سنه (٨٠) ارتحالی سنه (١٥٠)

بوندن اول بنی امیه حکومتی زماننده «یزید بن عمرو بن هبیره» نك کوفه والیلکنده تکلیف اولنان کوفه قاضیلکنی دخی قبول ایتمدیکندن ضرب اولنمش ایدی. زهی عدالت !

جنازه‌سنده (٥٠,٠٠٠) کشی بولندیغی تواتراً مرویدر.

زمان تابعینده علم وفضل وتقوی واجتهاد ایله شهرهٔ آفاق اولوب قولیله عمل اولنمشدر .

بعد العشا صباحه قدر نوافل قیلارلر، و هر یکرمی درت ساعتده بر کره ختم قرآن ایدرلر، و کیجه‌لری خشیة اللهدن آغلادقجه قومشولری آجیرلر ایدی. (مقتبس. ر.)

حق سعادتلرنده حدیث شریف نبوی وارد اولدیغی مرویدر.

امام اعظم ومجتهد اقدم، عنوان جلیل الشانی ذات بی مدانیلریله شرف اختصاص بولمشدر .

مذهب حنفیده تلامیذك بعض اختلافی سببیله بعض مسائلده اختلاف، واقع اولمش ایسه‌ده ینه جمله‌سنك اصولی بردر . جزئیات فروعده ایسه اختلاف جائزدر. [*]

[*] امام شافعی، امام اعظم حقنده شو بیتی انشاد بیورمشدر.

اعد ذکر نعمان لنا ان ذکره
هو المسك ماکررته یتضوع

امام ثانی ـ امام ابو یوسف حضرتلریدر. اسم شریفی یعقوب بن ابراهیمدر. مولدی کوفه‌در.

امام اعظم حضرتلرینك كبار اصحابندن اولوب خلفای عباسیه‌دن «هارون الرشید» ك قاضی القضاتی ایدی. (٦٩) سنه معمر اولوب (١٨٢) تاریخنده آخرته ارتحال ایلدی.

کتاب وسنته، ناسخ ومنسوخه، محکمات ومتشابهاته عالم وعارف اولانلرك اعلم واعرفیدر.

امام ثالث ـ محمد بن حسن شیبانی حضرتلریدر.

امام اعظم حضرتلرینك اجلهٔ اصحابندن بر علامهٔ جلیل القدر اولوب پك چوق تألیفاتی واردر.

«مبسوط، جامع الصغیر، کتاب الزیادات، سیر کبیر، نوادر» تصانیف مشهوره‌سندندر.

(١٨٩) تاریخ هجریسنده (٥٤) یاشنده ارتحال دار بقا ایتدی.

(هارون الرشید) ك کندیسنه تکلیف ایتدیکی قاضیلکی ـ ورع وتقواسی جهتیله ـ قبول ایتمدیکی ایچون ایکی آی قدر حبس اولندی. مؤخراً سبیلی تخلیه قلنه‌رق ایستر ایسته‌مز (ری) بلدهٔ مشهوره‌سی قاضیلکنه نصب ایدلمکله قضایه رضا ویروب آخر عمرینه قدر اوراده قالدی.

قطعهٔ آتیه دخی امام اعظم حقنده سویلنن مدایحك الڭ کوزللرندندر.

« ایا جبلی نعمان ان حصا کما، لیحصی ومایحصی مناقب نعمان »

« جلائل کتب الفقه طالع تجدلها، حقائق نعمان شقائق نعمان »

حین وفاتنده هارون رشید، (دفن الفقه والعربیة) دیمشدر.

امام ابو یوسف، امام محمدی حسب البشریه قسقانیرمش!

امام محمدك صیت کمالی آفاقی طوتمغله مصاحبتندن استفاده واستلذاذ ایتمك اوزره حضورینه کتیرمسنی بر کون خلیفه امام ابو یوسفه امر ایدر. ابو یوسف دخی بالضروره امر خلافتپناهی‌یه امتثالاً امام محمدی کتیرر ایسه‌ده کویا خلیفه، طول مکثدن خوشلانماز ایمش‌ده کندیسنه هر نه وقت کوز اوجیله اشارت ایدرسه درحال طیشاری چیقوب چاغریلنجه ینه ایچری کیرمسی لازم کله‌جکنی اخطار ایتمش وفی الواقع حضور خلیفه‌ده طاتلی طاتلی صحبت ایدیلیرکن، امام ابو یوسفك اشارت واقعه‌سی اوزرینه امام محمد بر قاچ دفعه طیشاری چیقمغه مجبور اولمش. خلیفه امامك صیق صیق طیشاری چیقمسنك سببنی امام ابو یوسفدن صورمش. اوده کویا امام محمد سلس البول علتنه مبتلا ایمش ده آنکچون بر یرده طول مدت مکث ایده‌میوب صیق صیق طیشاری چیقمغه مجبور اولیورمش یولنده جواب ویرمش. حضرت خلیفه دخی «بو علتی اولمسیدی امامك صحبتندن متلذذ و مستفید اولوردق. یازق که علتی بزی او تلذذ واستفاده‌دن محروم ایتدی.» دیه‌رك بیان تأسف ایتمش. مؤخراً امام محمد، امام ابو یوسفك بو حال وقالنه مطلع اولدقده «بکا اسناد ایتدیکی علت کندینك سبب موتی اولسون!» دیه بددعا ایتمکله حقیقةً آره‌سی چوق کچمکسزین امام ابو یوسف، سلس البول علتنه مبتلا اوله‌رق آخرته کتمش دردیرلر.

ایشته بورالری صحیحاً جای عبرتدر.

امام اعظمك مشاهیر شاکردانندن بریده (امام زفر) حضرتلریدر.

هجرت سنیه‌نك (١٥٨) سنه‌سی (٤٨) یاشنده اولدیغی حالده بصره‌ده وفات ایلدی.

محدثیندن علم و عملی جامع، بر وجود نادر الامثال ایدی. حقنده حضرت امام اعظمك حرمتلری زیاده اولوب «قیاسده اصحابمك اعلم وافضلیدر.» بیوررلر ایدی.

اهالیسنك طلب و رجاسی اوزرینه بصره‌ده اختیار اقامت بیورمش و بر مدت دخی مسند آرای قضا اولمشدر.

پدری (هذیل) نامنده بر ذات اولوب اصفهان والیسی ایدی.

مذهب ثانی

ابو عبد الله محمد بن ادریس شافعی حضرتلرینك مذهبیدر.

مشارالیهك اسم شریفلری یعقوبدر. ولادت با سعادتلری هجرت سنیه‌نك (١٠٠) و ارتحاللری (٢٠٤) سنه‌سنده واقع اولمشدر.

مسقط رأسی (غزه) اولوب ایکی یاشنده ایکن مکهٔ مکرمه‌یه کتیریله‌رك، اورادنده مدینهٔ منوره‌یه کیده‌رك (امام مالك) حضرتلرندن تحصیل علم ایلمش و (امام احمد بن حنبل) حضرتلرینك‌ده

حلقهٔ تدریسنده بولنمشدر. کریم الخصائل وجامع الفضائل اولان مشارالیه ابو عبدالله الشافعی حضرتلرینك مناقب جلیله‌لرینی مبین اولمق اوزره اون اوچ جلد کتاب یازلمشدر.

مصرده (قرافه) نام محلده مدفوندر. تربه‌سنده شو ایکی بیت یازیلیدر.

«قدكان صاحب هذا القبر جوهرة، نفیسة صاغها الباری من النطف»

«سمت فلم تدری الایام قیمتها، فردها غیرة منه الی الصدف»

امام موسی الکاظم حضرتلرینه انتسابی جهتیله بعضیلری امام شافعینك رفضنه ذاهب اولمشلر ایدی. اوده آل کرام حضرت محمده اولان محبتنی کتم ایتمیه‌رك شعر آتی ایله عالمه اعلان بیورمشلردر.

شعر

یا راکباً قف بالمحصب من منی — واهتف بساکن خیفها والناهض

سحراً اذا فاض الحجیج الی منی — فیضا کما نظم الفرات الفائض

ان کان رفضاً حب آل محمد

فلیشهد الثقلان انی رافضی

امام شافعینك اشعار جیده‌سی الحالة هذه زیور السنة ادبادر. بیت مشهور آتی دخی آنکدر.

ولولا الشعر بالعلماء یزری

لکنت الیوم اشعر من لبید

امام سليمان، امام حسن، امام ابو ثور، امام ابو ابراهيم المزنى اجلهٔ اصحاب شافعيه‌دندر.

ﻉ

مذهب ثالث

امام مالك بن انس حضرتلرينك مذهبيدر.

امام مشاراليه حضرتلرى هجرت سنه‌سنك (٩١) وعلى رواية (٩٥) سنه‌سنده مدينهٔ منوره‌ده تولد و (١٧٩) ياخود (١٧٤) تاريخنده ينه اوراده وفات ايدوب (بقيع) نام محلده دفن اولندى.

علوم شرعيه‌يى زهرى، يحيى بن سعيد، نافع، هشام بن عروه، زيد بن اسلم، ربيعة بن ابى عبد الرحمن مثللو اجلهٔ علماى كرامدن اخذ واستماع ايدوب امام شافعى، محمد بن ابراهيم بن دينار، ابو هاشم، عبد العزيز بن ابى حازم، معز بن عيسى، يحيى بن يحيى، عبد الله بن مسلمه، عبد الله بن وهب كبى ذاتلر دخى كنديلرندن مستفيد اولمشلردر.

تعليم علم شريفده فرط اعتنالرى بر درجه‌ده ايدى‌كه، نقل حديثه باشلامق مراد بيوردقلرنده تجديد وضو، تسريح لحيه، استعمال طيب ايدرلردى. آياق اوزرنده، با خصوص اثناى طريقده نقل حديثى كريه كوررلردى.

آخر عمرلرنده، كبرسن وضعف شيخوختلرى حالنده بيله روضهٔ مطهره‌يه حرمةً اصلا حيوانه بنمامشلردر.

(منصور خليفه) طلاق مكرهده حديث روايتنى منع ايلديكى حالده بو منعى سمع اعتباره آلماديغندن حضرت امامى ضرب ايتديردى.

(هارون الرشيد) دخى برسنه اداى حجدن صكره مدينهٔ منوره‌يه كلوب كنديلرينى ــ حديث شريف استماعى آرزوسيله ــ چاغردقده امام مشاراليه «تعلم علمه راغب اولانلر علمانك اولديغى يره كليرلر؛ يوقسه علم كيمسه‌نك آياغنه كتمز.» ديمكله (هارون) بالذات قالقوب خانهٔ امامه كتدى. او اثناده امام «بر عالم، علمى بر كيمسه‌يه تخصيص ايدوب‌ده سائرلرينى منع ايلسه، نه تخصيص ايلديكى كيمسه، ونه‌ده بشقه‌لرى مستفيد اولور.» مآلنده برحديث شريف اوقودى. (هارون) درحال مناديلر واسطه‌سيله اصحاب حديثى اول مجلس ملائك انيسه جمع ايتديردى. بونك اوزرينه حضرت امام «من تواضع للعلم يرفعه‌الله» حديث شريفنى روايت ايلدكده (هارون) يرندن قالقوب سائر حضار ايله برابر حلقه نشين تدرس واستماع اولمشدر.

ايكى خليفه‌نك حال وشانلرى شو حكايه‌دن مقايسه اولنه‌بيلير.

علم حديثده كتب سته‌نك برنجيسى اولان (موطأ) نام تأليف لطيف حضرت امامكدر.

ﻉ

مذهب رابع

امام احمد بن محمد بن حنبل الشيبانى حضرتلرينك مذهبيدر.

مشار اليه (١٦٤) تاريخنده تولد و (٢٤٠) ياخود (٢٤١) سنه‌سنده وفات ايتمشدر .

حق عاليلرنده «حجة بين الله و بين عبيده» دينلمش بر فاضل متورع ايدى . علوم شرعيه‌ده تصانيف كثيره‌سى واردر . كتب احاديثدن «مسند احمد بن حنبل» جملهٔ آثار جليله‌لرندندر . عقللره حيرت ويره‌جك درجه‌ده نيجه بيك حديث شريف، حفظ ايتمشدى . علمندن مستفيد اولانلر چوقدر .

خلفاى عباسيه‌دن (معتصم) زماننده وزير (ابن ابى داود)ك ميدانه چيقارديغى خلق قرآن مسئله‌سندن طولايى مشاراليه دخى حضور خليفه‌يه كتيريلوب قرآن كريمك مخلوقيتنى اقرار، تكليف اولندقده قبول واقرار ايتمديكندن اللرى باغلانوب مبارك دريلرى ياريلنجه‌يه قدر ضرب اولندى، و برنجى قامچيده (بسم الله) ايكنجيسنده (لاحول ولاقوة الا بالله) اوچنجيسنده (القرآن كلام الله غير مخلوق) ديدى، ودردنجيسنده (قل لن يصيبنا الا ماكتب الله لنا) آيت كريمه‌سنى اوقودى ومحضا كرامات عليه‌لرندن اوله‌رق اللرى چوزلديكندن درحال براغلديسه‌ده اثر ضربدن حاصل اولان ضعف وسقام، سبب ارتحالى اولدى .

امام شافعى، امام احمد بن حنبلك مدحنده شعر آتى‌يى انشاد ايلدى .

قالوا يزورك احمد و تزوره، قلت الفضائل لاتفارق منزله
ان زارنى فبفضله او زرته، فلفضله فالفضل فى الحالين له

—

امام احمد بن حنبل دخى شعر آتى ايله جواب ويردى .

ان زرتنا فبفضل منك تمنحنا، او نحن زرناك فللفضل الذى فيكا
فلاعدمنا كلا الحالين منك ولا، نال الذى يتمنى فيك شانيكا

—

ج

امام ماتريدى،

ابو منصور محمد بن محمود الحنفى الماتريدى حضرتلرى عملده سر مذهبز حضرت امام اعظمدن ايكى يوز سنه صكره ماوراء النهرده شهرتشعار اولمشدر .

(ماتريد) سمرقندده برقريه‌نك اسميدر .

ابو منصور ماتريدى حضرتلرى امام اعظم حضرتلرينك اعتقادياتده اولان مسلكلرينه سلوك ايله اصول وفروع اعتقاديات امامى اظهار واعلام ومخالفلرينى افحام ايلدى .

(٣٣٣) تاريخنده سمرقندده داربقايه ارتحال ايتدى . امام ماتريدى (شيخ ابو نصر العياض)ك، اوده (ابوبكر جرجانى)نك، بوده (امام محمد بن حسن الشيبانى) نك تلميذى ايدى .

(مأخذ الشرايع) و (تأويلات اهل السنة) جملهٔ تصانيف مقبوله‌لرندندر .

—

امام اشعری

شیخ ابو الحسن الاشعری حضرتلرینك سلسلهٔ نسبی بروجه آتی مضبوطدر .

«شیخ ابو الحسن علی بن اسماعیل بن ابی بشر اسحق بن سالم بن اسماعیل بن عبد الله بن موسی بن بلال بن ابی برده بن ابی موسی عبد الله بن قیس الاشعری الصحابی .»

بالاده بیان اولندیغی وجه ایله حنفی المذهب اولانلرك اعتقادده امامی (ابو منصور ماتریدی) حضرتلری اولدیغی کبی خراسان، عراق، شام واقطار سائره‌ده اولان شافعیلرك، مالکیلرك، حنبلیلرك امامی دخی حضرت شیخ اشعریدر .

بو ایکی امام همام آره‌سنده اولان اختلافه کذلك بالاده اشارت اولنمشدر. بینهماده‌کی مسائل مختلف فیهانك عددی قرقه وارر . تکوین وایمان مقلد مسئله‌لری اك مشهورلرندندر .

(٢٦٠) تاریخنده دنیایه کلوب (٣٢٤) یاخود (٣٣٠) سنه‌سی آخرته کتدی . (٤٠) سنه مقداری مذهب اعتزال اوزره بسط قواعد ونشر ادله ایدوب او مذهبده‌ده امام اولمشدی . (٣٠٠) سنه‌سی حدودنده کوردیکی بر رؤیایه مبنی رئیس معتزله ابو علی الجبائی ایله بالمباحثه مذهب اعتزالدن رجوع ایله اهل سنت وجماعت مسلکنه سالك، ومتکلمینه امام اولوب، قواعد وعقائد دینی اظهار وتأیید ایلمشدر .

کلنبوی مرحوم (جلال) حاشیه‌سنده دیمشدرکه :

«اشعر لفظی یا شعوردن، یا کسر یاخود فتح شین معجمه ایله (شعر)دن مشتقدر. فتح شین ایله (شعر)دن مشتق ایسه؛ چوق قیللی معناسنی مفید اوله‌رق صفت مشبهه‌در. الحاصل نصل تقدیر اولنورسه اولنسون، (اشعر) اول ذاتك علمیدر. (اشاعر) دخی جمعیدرکه شیخ اشعرینك اتباع واصحابی بونامی آلمشلردر. بونلرك هر برینه علی سبیل التغلیب (اشعر) دینیر. (اشاعر)ك آخرینه ده نقله علامت اولمق ایچون - علامه لفظنده اولدیغی کبی - حرف تا الحاق اولنوب (اشاعره) دینلدی.» بتدی .

تاریخ ابی الفداده مسطوردرکه : شیخ ابوالحسن الاشعری (٣٣٠) تاریخنده مسقط رأسی اولان بغدادده ارتحال دار بقا ایدوب (مشرعة الزوایا) نام محلده دفن اولندی . اول وقت بغدادده بولنان حنبلیلر، حضرت شیخك وآنك قولنه معتقد اولانلرك کفرینه حکم ایله دملرینی مباح صایارلردی. حتی حضرت شیخك وفاتنده قبرینی آچوب نعشنی احراق بالنار ایده‌جکلرینی سویلرلردی . بو سببدن ناشی ارتحالنده اصحاب وتباعی قبرینی کیزله‌مشلردر . حنبلیلرك بو حال و قاللری محضا جهالتلرندن ایلری کلیوردی . شیخ مشارالیهك والده‌سی رئیس المعتزله مشهور ابو علی الجبائینك تحت نکاحنده ایدی . ابی الفدانك ترجمهٔ مقالیده بتدی .

شیخ ابو الحسن الاشعری مذهب اعتزالدن رجوعنده استاذی

وقاین پدری ابو علی الجبائی ایله بروجه آتی برمحاوره‌ده بولندی؛ وبو محاوره‌دن صکره آرتق مذهب اعتزالك بطلانه حکم ایله آندن آیرلدی .

حضرت شیخ اشعری ایله ابوعلی الجبائی‌نك محاوره‌سی:

اشعری — بری مطیع ، دیکری عاصی ، اوچنجیسی صغیر اوله‌رق وفات ایدن اوچ برادر حقنده رأیك نه‌در ؟

جبائی — اولکیسی مثاب، ایکنجیسی دوچار عقاب، اوچنجیسی نه معاقب، نه‌ده مثاب اولور .

اشعری — یا اوچنجیسی جناب حقه تظلم حال ایده‌رك «یارب ! بنی نیچون حال صغرمده اماته ایتدك‌ده بیومکه براقمدك ؟ بیوسه‌یدم، بلکه مؤمن ومطیع برقولك اولوردم‌ده شمدیکی کبی فضل واحسانکدن، نعم‌جنانکدن محروم قالمازدم.» دیرسه، جناب ارحم الراحمین آکا نه دیر ؟

جبائی — «سن بیوسه‌یدك؛ عاصی، بناءً علیه مستحق عذاب اوله‌جقدك! آنکچون حال صغرکده وفاتك حقکده خیرلی ایدی‌که سنی بیولتمدم.» دیر !

اشعری — اویله ایسه ایکنجیسی‌ده دهنکشای استرحام اوله‌رق «یارب ! مادامکه، بنم‌ده بیوینجه سکا عصیان ایده‌جکمی بیلیردك؛ نیچون بنی‌ده حال صغرمده اماته ایتمدك‌ده شمدی کرفتار عذاب ایدییورسین ؟» دیرسه بوکا نه جواب ویریلیر ؟

بوصوك سؤال اوزرینه (جبائی) مبهوت اولدی .

هدایت ازلیه نوریله مستنیر اولمغه باشلایان حضرت شیخ اشعری دخی درحال مذهب اعتزالی ترك ایلدی .

—

موماالیه «ابو علی محمد بن عبد الوهاب بن سلام» جبه‌نك ضمی وبای موحده‌نك تشدیدیله بصره کویلرندن (جبا) نام قریه‌یه نسبت اولنور .

جبائی (۲۳٤) سنهٔ هجریه‌سنده طوغوب (۳٥۳) تاریخنده وفات ایلدی .

جبائی‌نك مطول برتفسیری اولوب آنده اختیارات غریبه‌سی واردر .

تفسیر مذکوره اهل سنت علماسندن پك چوق ذوات کرام ردیه‌لر یازمشدرکه جمله‌دن بریسی‌ده حضرت شیخ اشعریدر .

عقيدهٔ اهل سنت

كائنات، ظل زائل وخيال باطل قبيلندن دكلدر. هر شيئك بر حقيقتى وار. اوحقيقت دخى مجهول دكل، معلومدر. علم بر صفتدركه متصفنه موجود ومعدوم هرشى آنكله منكشف اولور.

مخلوقه كوره بونك اسبابى‌ده اوچدر:

حواس سليمه، خبر صادق، عقل.

حواس، بشدر:

سمع، بصر، شم، ذوق، لمس.

فلاسفه‌نك اثبات ايتديكى ديكر حواس خمس باطنه‌نك دلائلى اصول اسلاميه‌يه موافق اولماديغندن آنلرى اسباب علمدن عد ايتميز.

خبر صادق‌كه، اعتقاده مطابق اولسون اولمسون واقعه مطابق اولان خبردر؛ ايكى نوعدر: اولكيسى ـ خبر متواتر، ايكنجيسى ـ رسالتى معجزه ايله مؤيد اولان رسولك خبريدر.

مطلقا خبر، صدق وكذبى محتمل اولان كلامدر.

خبر متواتر، كذب اوزرينه اتفاقلرينى عقل تجويز ايتمين جم غفيرك شهادتيله ثابت اولان خبردر.

خبر متواتر، علم ضرورى‌يى ايجاب ايدر.

علم ضرورى، علم يقينى ديمكدركه صدقنه عقلك بالضروره حكم ايتديكى شيدر. يعنى عمل حواس، منضم اولمقسزين مجرد عقل ايله حاصل اولان انكشافدر.

رسول، تبليغ احكام ايچون جانب حقدن خلقه بعث وارسال بيوريلان انساندر.

رسولك صحت نبوت ورسالتى معجزه ايله ثابت اولور.

معجزه، شرف وحى آلهى ايله مشرف اولان انبيا ومرسلينك دعواى نبوت و رسالتده صدق مقاللرينه شهادت مصلحتيچون يدلرنده طوق بشردن خارج، عادته مخالف اوله‌رق ظهور ايدن امر غريب، وفعل عجيبدركه نوع بشر، مثلنى وجوده كتيرمكدن عاجز اولمغله آكا (معجزه) دينلدى.

خبر رسول، علم استدلالى‌يى ايجاب ايدر.

چونكه اولا استدلاله، ثانيا رسالتى معجزات ايله ثابت اولان پيغمبرك خبرى اولديغنى تخطر واستحضاره متوقفدر.

ايشته هرخبركه، شانى بو اوله، صادق ومضمونى واقعدر.

حواس سليمه وخبر صادق كبى (عقل) دخى اسباب علمدندر.

عقل ـ نفس ناطقهٔ انسانيه‌يه مخصوص بر قوتدركه نفس آنكله اكتساب علوم وادراكاته قادر اولور.

الهام‌كه، بطريق الفيض قلبه القاى معنى ايله مفسردر. اسباب علمدن دكلدر.

عالم‌كه ماسوى اللهدر، جميع اجزاسيله محدثدر. زيرا اعيان واعراضدن عبارتدر.

عالم ـ مادام‌كه، اعيان واعراضدن، اعيان دخى مادام‌كه، اجسام وجواهردن عبارتدر، حادثدر. چونكه بونلرك هپسى حادثدر.

محدث عالم، جناب واجب الوجوددر .

مبدأ اوّل، صانع حقیقی اودر .

آندن بشقه خالق یوقدر .

بردر .

قدیمدر .

حی در .

قادردر .

علیمدر .

سمیعدر .

بصیردر .

شائیدر .

مریددر .

عرض دکلدر .

جسم دکلدر .

جوهر دکلدر .

مصور دکلدر .

محدود دکلدر .

معدود دکلدر .

متبعض، متجزی دکلدر .

ابعاض واجزادن مترکب دکلدر .

متناهی دکلدر .

مائیتله وصف اولنماز. یعنی اشیایه مجانستله وصفی جائز دکلدر.

کیفیتله وصف اولنماز .

هیچ بر مکانده متمکن دکلدر .

اوزرینه زمان، جاری اولماز .

یعنی وجود باری زمان ایله تعیین اولنماز .

شبیهی یوقدر .

ضدی، ندی یوقدر [*].

هیچ بر شیئه حلول ایتمز .

محل حوادث دکلدر .

جهت وحیز ومکان وسائر امارات حدوث وامکاندن، حرکت وانتقالدن، جهلدن، کذبدن وسائر صفات وسمات نقصاندن منزهدر.

علمندن و قدرتندن برشی خروج ایتمز . یعنی ممکنات وممتنعاتدن برشی یوقکه علمی، و یالکز ممکناتدن برشی یوقکه قدرتی آکا تعلق ایتمیه .

فلاسفه‌نك زعم ایتدیکی کبی، جزئیاتی بیلمز دکل، بیلیر .

قدرت باری اثر واحددن زیاده‌یه تعلق ایتمز دکل، ایدر .

دهریه‌نك زعم ایتدیکی کبی، ذات پاکنی بیلمز دکل، بیلیر .

معتزله‌دن نظامك زعم ایتدیکی کبی، جهلی قبحی یاراتمغه قدرتی تعلق ایتمز دکل، ایدر .

[*] ند، نونك کسریله، مثل ومانند .

عامهٔ معتزله‌نك زعم ایتدیکی کبی، نفس مقدور عبده قدرتی تعلق ایتمز دکل، ایدر.

واجب تعالانك صفات ثبوتیه‌سی سکزدر:

علم، قدرت، حیات، سمع، بصر، اراده، کلام، تکوین.

جناب حقك بوصفتلری ــ صفات مخلوقات کبی ــ صکره‌دن حادث اولمش شیلر دکلدر. ازلیدر؛ ذاتیله قائمدر؛ هیچ بر وقت ذاتندن آیرلماز؛ ذاتنك نه عینی‌در؛ نه غیری‌در.

بوصفات ثبوتیهٔ ازلیه «کیفیات وملکات» جمله‌سندن دکلدر.

علم ــ بر صفت ازلیه‌درکه، عند التعلق معلومات آنکله منکشف اولور. (تعلق ایستر قدیم ایستر حادث اولسون)

قدرت ــ برصفت ازلیه‌درکه، مقدوراته ــ یعنی ایجاد واعدامه ــ تعلق ایدنجه تأثیرینی کوسترر.

حیات ــ برصفت ازلیه‌درکه، علمك صحتنی ایجاب ایدر.

سمع ــ برصفتدرکه، مسموعاته تعلق ایدر.

بصر ــ برصفتدرکه، مبصراته تعلق ایدر.

جناب حق، مسموعات و مبصراتی تخیل وتوهم، تأثیر حاسه و وصول هوا طریقیله دکل، ادراك تام ایله ادراك ایدر؛ وسمع وبصر، صفتلرینك قدمندن مسموعات ومبصراتك قدمی لازم کلمز. نته‌کیم علم و قدرتك قدمندن، معلومات و مقدوراتك قدمی لازم کلمدیکی کبی.

اراده ومشیئت ــ ذی حیات اولان ذاتده بولنور بر صفت

درکه قدرتك مقدورات واوقاتنه نسبتی مساوی وعلمك تعلقی وقوعه تابع اولمقله برابر (مقدورین) دن ــ یعنی فعل ووجود، ترك وعدمدن ــ برینك اوقاتدن بر وقتده وقوعه تخصیصنی ایجاب ایدر.

کلام ــ الفاظ قرآنیه‌نك دلالت ایتدیکی معانئ شریفه‌دن عبارت برصفت ازلیه‌درکه، نظم ایله معبردر؛ سائر صفات ثبوتیه کبی، بودخی ذات پاك خدا ایله قائمدر؛ حرف وصوتدن مجرد، برمعنادرکه، آکا (کلام نفسی) اطلاق اولنور.

ذات الله ایله قائم اولان (کلام نفسی) حروف و اصوات جنسندن دکلدر.

متلو ومقروء اولان (کلام لفظی) حادث ایسه‌ده آکاده (قرآن) اطلاق اولنور.

تکوین ــ الله تعالانك یاراتمه‌سی اولمق دیمکدرکه، مکوناته تعلق ایدر برصفت ازلیه‌در.

آخرتده انطباعسز، شعاعسز اوله‌رق مؤمنلره رؤیت باری میسر اوله‌جقدر.

جناب حقك دیله‌دیکی اولور؛ دیله‌مدیکی اولماز. جناب حق، غنی عن العالمیندر.

برشیده برشیئه محتاج اولماز.

اوزرینه برشی واجب دکلدر.

اثابه ایدرسه فضلیله، معاقبه ایدرسه عدلیله ایدر. افعال خدا

كرچه حكمت و مصلحتدن خالى دكلدر؛ لكن معلل بالغرض دكلدر.

اللهدن بشقه حاكم يوقدر.

جناب حق، ايشلديكى و حكم ايتديكى شيده جور ايله، ظلم ايله وصف اولنماز.

كفر وايمان، طاعت وعصيان، كافهٔ افعال عبادى يارادان اودر.

بونكله برابر عبدك هرفعلى مجبورى واضطرارى ده دكلدر؛ افعال اختياريه‌سى‌ده واردركه، مثاب ومعاقب اولمه‌سى او افعال اختياريه سببيله‌در.

بو ده محققدركه، كافهٔ افعال عباد، الله تعالانك قضاسيله‌در؛ فقط بونلردن يالكز حسن اولانلرى رضاسيله اولوب قبيح بولنانلرى رضاسيله دكلدر.

هر فعلك خالقى حقدر؛ كاسبى عبددر.

استطاعت، مع الفعلدر. يعنى فعله مقارندر. نه بعد الفعلدر؛ نه قبل الفعلدر [*].

عبد، وسعنده اولميان شيله مكلف ومأمور اولماز. مضروبده حاصل اولان الم، شيشهٔ شكسته‌ده حاصل اولان انكسار، عقيب قتلده موت كبى شيلرك دخى هپسى مخلوق اللهدر؛ بونلرى تخليقده عبدك صنع ومدخلى يوقدر.

مقتول اجليله ميتدر.

[*] استطاعت، فعل عبدك مابها الحصولى اولان حقيقت قدرت ديمكدر.

موت، ميتله قائم اولوب الله تعالانك مخلوقيدر.

اجل، بردر.

رزق حلال اولسون، حرام اولسون، رزاق عالم اولان الله ذوالجلالك براى اكل وتغذى حيوانه سوق ايتديكى شيئك اسمى اولوب هركس، رزقنى نه ايسه آنى استيفا ايلر.

بركيمسه‌نك كندى رزقنى اكل ايده‌مامسى، ياخود برينك رزقنى آخرك اكل ايده‌بيلمسى ممكن ومتصور دكلدر؛ زيرا رزاق عالم، هر شخصه غدا اولمق اوزره بر شى تقدير و تخصيص بيورمشدركه، او مابه التغذى‌يى شخص آخرك اكل وتناول ايده بيلمه‌سى ممتنع ومحالدر.

جناب حق، قوللرندن ديلديكنده ضلالت، اراده بيورديغى كيمسه‌ده‌ده هدايت، خلق ايدر.

انسانى سرمنزل مطلوبه ايصال ايتمين طريقه سلوكدن عبارت اولان (ضلالت) وسمت نجاته موصل اولان يولى بولمقدن كنايت اولان (هدايت) منحصراً ارادهٔ آلهيه ايله تحقق ايدر.

عبده كوره اصلح اولان حالى ياراتمق الله تعالى اوزرينه واجب دكلدر.

قبرده كافرلرله بعض عصات مؤمنين ايچون (عذاب) وجناب حقك بيلديكى و ديله‌ديكى وجه ايله اهل طاعتى (تنعيم) و (سؤال منكر ونكير) دلائل سمعيه ايله ثابت اولوب حقدر.

معاد جسمانى — يعنى حشر اجساد، واعادهٔ ارواح، حقدر.

وزن، کتاب، حساب، سؤال، حوض، صراط، جنت، جهنم، بونلرك هپسی حقدر.

جنت وجهنم، الآن مخلوق وموجوددرلر؛ باقیدرلر؛ کندیلری فانی اولماز؛ اهللری‌ده فنا بولماز؛ یعنی هر ایکیسی‌ده دائم اولوب بونلره عـدم مستمر، طریان ایتمز. معصیت کبیره، عبـد مؤمنی ایماندن چیقارماز؛ کفره‌ده ادخال ایتمز.

حق تعالی معاصی‌نك شرکدن ماعداسنی دیلرسه عفو ایلر.

معصیت صغیره اوزرینه‌ده عقاب جائزدر.

استحلال حرام، کفردر.

رسل واخیارك اهل کبائر حقنده شفاعتلری ثابتدر.

مؤمنین دن اولان اهل کبائر، توبه‌سز وفات ایتسـه‌ده مخلد فی النار اولماز.

ایمان، حضرت پیغمبری حق تعالی جانبنـدن کتیردیکی علم ضروری ایله معلوم اولان هرشی‌ده ـ اجمالاً ـ قلب ایله تصدیق ولسان ایله اقرار ایتمکدر.

اعمال‌که طاعات دیمکدر؛ حد ذاتنده تزاید ایده بیلیرسـه‌ده ایمان آرتماز، اکسیلمز. زیرا اعمال، حقیقت ایمانده داخل دکلدر. یعنی حقیقت ایمان، تزاید وتناقص ایتمز.

ایمان واسلام بردر. یعنی بحسب الذات متحد اولوب تحققده احدهما آخری مستلزمدر.

عبدك کندیسنده تصدیق و اقرار بولنـدیغی وقت ـ ایمانی

متحقق اولدیغیچون ـ «بن حقـا مؤمنم.» دیمه‌سی صحیح اولور. فقط «بن ان شاء الله مؤمنم.» دیمه‌سی لائق دکلدر.

سعید، بعضاً شقی اولور. [١]

شقی دخی بعضاً سعید اولور. [٢]

بعثت انبیاء، ارسال رسل حقدر.

الله ذوالجلال، مبشرین ومنذرین وناسـه ـ دنیا وآخرت امورندن محتاج الیه اولدقلری شیلری ـ مبینین اولدقلری حالده بر طاقم پیغمبران ذیشان بعث وارسـال، و آنلری خارق العاده معجزه‌لرله تأیید بیورمش اولدیغی محققدر.

انبیـانك اولی حضرت آدم، وآخری حضرت محمددر. «صلوات الله تعالی علیهم اجمعین.»

بعض احادیث شریفه‌ده، انبیانك عددی بیان بیورلدیغی مروی ایسه‌ده اولی اولان تسمیه‌ده عدد اوزرینه اقتصار اولنمامقدر؛ زیرا الله تعالی (منهم من قصصنا علیك و منهم من لم نقصص) بیورمشدر؛ عدد انبیایی ذکر ایسه انبیادن اولمیانلرك دخی صاییلانلر ایچنه قاتلمسی ـ یاخود بعضیلرك انبیادن اولدقلری حالده صایی خارجنده براغلمسی کبی بر حالك عدم وقوعندن امنیت حاصل اوله‌ماز.

انبیای ذیشانك کافه‌سی جانب حقـدن مخبر و مبلغ ایدیلر؛ صادق وناصح ایدیلر.

[١] نعوذ بالله بعد الایمان ارتداد سببیله.

[٢] بعد الکفر ایمانه کلمك سببیله.

انبیای ذیشان، کذبدن معصوم ایدیلر.

انبیانك افضلی حضرت محمد علیه السلام افندمزدر.

ملکلر دخی جناب حقك دائما امریله عامل اولان قوللری درلر.

ملکلر، ارککلکله‌ده، دیشیلکله‌ده وصف اولنمازلر.

الله تعالانك کتب منزله‌سی حقدر؛ بونلری انبیاسنه انزال وامرینی، نهیینی، وعدینی، وعیدینی اوکتابلرده بیان بیورمشدر.

بوکتابلرك هپسی کلام الهدر؛ کلام الله دخی واحددر. تعدد وتفاوت یالکز مقروء ومسموع اولان نظمده‌در. قرآن عظیم الشانك‌ده کتب منزله‌نك افضلی اولمسی بو اعتبار ایله‌در.

رسول الله صلی الله علیه وسلم افندمزك بشخصه ـ یعنی جسد شریفلریله ـ حال یقظه‌ده سماواته، آندن صکره‌ده الی ماشاء الله اعلای علیینه معراج سعادتلری حقدر.

کرامات اولیا حقدر.

بعد الانبیا افضل بشر، خلفای راشدیندر.

خلفای راشدین «ابو بکر، عمر، عثمان، علی» رضوان الله تعالی علیهم حضراتیدر.

رسول الله صلی الله علیه وسلم افندمزدن صکره خلافت وامامت بوترتیب اوزره ثابتدر؛ حقدر.

هر بربر وفاجرك آردنده نماز قیلق جائزدر.

اصحاب کرام، حقنده سوء تعبیردن کف لسان اولنه‌رق کندیلرینی خیردن بشقه صورتله یاد ایتمك جائز دکلدر.

عشرهٔ مبشره‌نك که، طرف اشرف رسالتپناهیدن کندیلری جنتله تبشیر بیورلمشدر؛ اهل جنتدن اولدقلرینه شهادت ایلرز.

عشرهٔ مبشره ـ «ابو بکر، عمر، عثمان، علی، طلحه، زبیر، عبد الرحمن بن عوف، سعد بن ابی وقاص، سعید بن زید، ابو عبیدة بن الجراح» رضوان الله تعالی علیهم اجمعین حضراتیدر.

کذلك حضرت فاطمة الزهرا و فرزندان ذیشانی حضرت حسن وحضرت حسین علیهم السلامك‌ده اهل جنتدن اولدقلرینه شهادت ایلرز.

اهل بیعت رضوان، اهل بدر، اهل جنتدرلر.

اهل قبله‌دن کیمسه‌یی اکفار ایتمیز. مکر التزام کفر ایلیه.

یعنی قادر؛ عالم اولان صانع تعالی و تقدس حضرتلرینی نفی ـ یاخود ـ ذات احدیتنه شریك اثبات ایلر؛ یاخود ـ نبوتی وحضرت نبی اکرمك جانب حقدن کتیردیکی بالضروره معلوم اولان شیئی، یاخود ـ حرمتی اوزرینه اجماع امت منعقد اولان محرماتی استحلال کبی، مجمع علیه اولان بر امر دینی‌یی انکار ایدرسه، کفرینه حکم اولنور.

سفر وحضرده خفین اوزرینه مسحی تجویز ایلرز.

نبیذ التمر دینیلان خرما شربتی حرام دکلدر.

اولیاء اللهدن هیچ بری هیچ بر وقت درجهٔ انبیایه اصلا واصل اولهماز .

عبـد مادامکه عاقل وبالغدر، امر ونهی آلهی کندیسـندن ساقط اولهبیلهجك برمرتبهیه واصل اولهماز .

نصوص، ظاهرلری اوزرینه حمل اولنور .

ظواهردن اهل باطنك استخراج وادعا ایتدیکی معانی‌یه عدول، الحاددر .

رد نصوص، استحلال معصیت، کفردر .

نصوصی استهانه واستحقار، شریعت غرایی استهزا کفردر.

یأس‌ده کفردر؛ امن‌ده کفردر .

کاهنی — غیبدن خبر ویردیکی شی‌ده — تصدیق، کفردر .

معدوم، شی دکلدر .

برحیات اولانلرك امواته دعالری، اموات ایچون تصدقلری امواته موجب نفع وفائدهدر.

جناب حق، قوللرینك دعالرینی اجابت و قبول، حاجتلرینی قضا ایدر .

دجالك، دابة الارضـك، یأجوج و مأجوجك خروجی، حضرت عیسی علیه السـلامك سمادن نزولی، شمسـك مغرب جانبندن طلوعی کبی، یوم قیامتك اشراط وعلاماتنه دائر حضرت نبی محترم واعلم صلی الله تعالی علیه وسلم افندمزك خبر ویردیکی شیلر حقدر.

مجتهد، اجتهادنده بعضاً خطا، بعضاً اصابت ایدر .

رسل بشر — رسل ملائکهدن، رسل ملائکه — عامهٔ بشردن، عامهٔ بشر — عامهٔ ملائکهدن افضلدر .

—

تم الجلد الاول، من کتاب (آراء الملل) بعون الله عزوجل.

شعر

سهری لتنقیح العلوم الذلی،   من وصل غانیة وطیب عناق
و تمایلی طرباً لحل عویصة،   عندی لاشهی من مدامة ساق
وصریر اقلامی علی صفحاتها،   اشهی من الدوکاه و العشاق
و الذ من نقر الفتاة لدفها
نقری لاُلقی الرمل عن اوراقی

«الحمدلله الذی هدانا لهذا وماکنا لنهتدی لولا ان هدانا الله» وصلی الله علی اشرف جمیع الانبیاء والمرسلین وعلی آله وصحبه اجمعین.

ثم اقول کما قال صاحب المواقف « نسأل الله تعالی ان یثبت قلبنا علی دینه، ولایزیغه بعد الهدایة، ویعصمنا عن الغوایة، ویوفقنا للاقتداء برسول الله واصحابه والتابعین لهم باحسـان، ویعفو عن طغیان القلم، ومالا یخلو عنه البشر من السهو والزلل، وان یعاملنا بفضله ورحمته انه هوالغفور الرحیم .»

انقره، فی ۲۴ جمادی الاولی ۱۳۰۳

———oooooooooo———

فهرس

صحیفه

صحیفه

صحیفه

صحیفه

خطا صواب جدوليدر

صحیفه	سطر	خطا	صواب
١٤	١٢	بالمذاهب	بالمذهب
٢٥	١٨	واخربوا	واضربوا
٤٥	٣	عندنده	عندمده
٥٠	٤	رضی الله	رضی الله عنه
٨١	١٦	شیئه دیت	شیئه عقل
١٥٠	١٤	زیدالعایدین	زین العابدین
١٦٠	٢	١٦٠	
١٧٦	١٣	دوسب	دوست
١٨١	١٧	بیله‌لم	بیله‌مم